

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
TEISĖS FILOSOFIJOS KATEDRA

KRISTINA GOGELIENĖ
(TEISĖ IR VALDYMAS)

JAUNIMO TEISINIO AUKLĖJIMO LIETUVOJE BRUOŽAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Vytautas Šlapkauskas

Vilnius, 2005

TURINYS

Įvadas	4
1. Jaunimo teisinės socializacijos ir teisinio auklėjimo samprata	6
1.1 Jaunimo samprata	6
1.2 Teisinės socializacijos samprata	8
1.3 Teisinio auklėjimo samprata	14
2. Jaunimo teisinio auklėjimo veiksniai ir turinys	17
2.1 Teisinis auklėjimas švietimo įstaigose	17
2.2 Žiniasklaidos poveikis jaunimo teisiniam auklėjimui ir jo reglamentavimas	23
2.3 Nevyriausybinių jaunimo organizacijų poveikis jaunimo teisiniam auklėjimui	27
3. Jaunimo teisinio auklėjimo ypatumai	31
3.1 Tyrimo organizavimas	31
3.2 Demografinių duomenų tyrimo aptartis	32
3.3 Mokymo įstaigos įtaka jaunimo teisiniam auklėjimui	34
3.4 Jaunimo požiūris į žmogaus teises ir pareigas	36
3.5 Jaunimo teisinių žinių suvokimas ir jų įgyvendinimas	43
3.6 Žiniasklaidos praktinio poveikio jaunimo teisiniam auklėjimui tyrimas	49
3.7 Nevyriausybinių organizacijų praktinio poveikio jaunimo teisiniam auklėjimui tyrimas	53
3.8 Jaunimo teisinės informacijos poreikių tyrimas	56
Išvados	59
Literatūros sąrašas	61
Santrauka	64
Summary	65
Priedai	66

Įvadas

Temos aktualumas. Jau penkiolika metų gyvename nepriklausomoje Lietuvoje, vadiname save laisvais Lietuvos valstybės piliečiais. Tačiau dar dažnai laisvė tapatinama su savivale. Toks klaidingas ir žalingas suvokimas stabdo demokratijos vystymąsi visuomenėje, atskleidžia žmonių kaip piliečių brandos spragas. Todėl pastaraisiais metais išaugo pilietinės visuomenės poreikis žinoti įstatymu apibrėžtas teises ir pareigas ir skleisti jas įvairiomis priemonėmis ir būdais.

Pasak S. Vansevičiaus, humaniškos demokratinės sąmonės branduolį sudaro žmogaus teisės, kurios tikrą reikšmę įgauna tada, kai piliečiai ne tik žino jas formaliai, bet ir jaučia tvirtą įsitikinimą dėl jų bei tvirtas garantijas¹. Todėl galima teigti, kad žmogaus teisių mokymas, yra sudedamoji demokratijos mokymo dalis, o tuo pačiu ir teisinio auklėjimo dalis. Žinodamas savo teises ir kryptingai susiedamas jas su pareigomis, gebėdamas pritaikyti savo kasdieniame gyvenime, žmogus (pilietis) jaučiasi saugus jį supančioje aplinkoje.

Jaunimas, kaip ypatinga socialinė grupė, teisiųjų žinių, patirties spragas pajunta ypač stipriai ir tai duoda peno antisocialiniams, įstatymus paminantiems veiksams: menkai žinodami įstatymus, jie negali deramai įvertinti, kokie pavojingi visuomenei tam tikri veiksmai. Be to, jie nežino, kad gali reikalauti savo kaip žmogaus teisių, bei privalo atlikti atitinkamas pareigas, o juo labiau - kaip ir kokių atveju tai daryti. O juk jaunystė yra tas laikotarpis, kuomet žmogus rengiasi ir pradeda savarankišką gyvenimą. Būtent šiuo amžiaus tarpsniu aktyviai formuojasi jo vertybinė orientacija. Jaunimui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys žmogaus, kaip visaverčio visuomenės nario ugdymui, o teisinis jaunimo auklėjimas turėtų būti vienu iš pagrindinių pilietinės visuomenės auklėjimo tikslų.

Todėl akivaizdu, jog teisinis auklėjimas mokymo įstaigose, tiek žiniasklaidos ar įvairių jaunimo nevyriausybinių organizacijų pagalba, turi būti didžia dalimi siejamas su teisiųjų žinių apie žmogaus teisę bei pareigas skleidimu, jų įtvirtinimu jauno žmogaus sąmonėje bei skatinimu jomis vadovautis realiame gyvenime.

Šio tyrimo reikšmė – atskleistos jaunimo teisinio auklėjimo galimybės, pateikiant jaunimo teisiųjų žinių suvokimo lygį ir jų pritaikomumą kasdieniame gyvenime.

Tyrimo objektas - jaunimo teisinio auklėjimo turinys ir veiksniai

¹ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija-Vilnius: Justitia, 2000, P. 166.

Tyrimo tikslas – atskleisti jaunimo teisinio auklėjimo bruožus Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

- išnagrinėti jaunimo, teisinės socializacijos ir teisinio auklėjimo sampratą;
- išanalizuoti teisinio auklėjimo švietimo įstaigose turinį ir galimybes;
- aptarti žiniasklaidos ir nevyriausybinų organizacijų poveikį jaunimo teisiniam auklėjimui.
- remiantis teorinėje darbo dalyje iškeltomis problemomis, išnagrinėti jaunimo teisinio auklėjimo ypatumus Lietuvoje

Hipotezė. *Teisinių žinių spragos ir jų įgyvendinimo sunkumai yra sėkmingo jaunimo teisinio auklėjimo kliūtis.*

Naudota literatūra ir šaltiniai. Atliekant tyrimą remtasi:

1. Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai teisės aktais, reglamentuojančiais vaikų ir jaunimo socializaciją, pilietinio bei teisinio ugdymo turinį, įtvirtinančiais jaunų žmonių teisių ir interesų apsaugą ir kt.;
2. Lietuvos ir užsienio autorių teisės, sociologijos, edukologijos, psichologijos veikalais bei publikacijomis periodiniuose leidiniuose. Analizuojami teisinio auklėjimo demokratinėje visuomenėje tema rašiusių autorių – A. Vaišvilos, V. Šlapkausko, L. Jovaišos, R. Totoraičio, R. Ažubalytės, I. Galinaitytės ir kt. darbai;
3. Internetinių publikacijų duomenimis;
4. Utenos kolegijos studentų ir Utenos regioninio profesinio mokymo centro moksleivių anketinės apklausos duomenimis.

Tyrimo metodai. *Atliekant tyrimą naudojami šie metodai:*

1. Teisės, sociologijos, edukologijos, psichologijos šaltinių analizė ir lyginimas;
2. Mokymo programų ir vadovėlių turinio apžvalga;
3. Anketinė apklausa jos duomenų apdorojimas SPSS (*Statistical Program for Social Sciences*) programa ir įvertinimas.

1. Jaunimo teisinės socializacijos ir teisinio auklėjimo samprata

1.2. Jaunimo samprata

Jaunimas – tai visuomenės narių grupė, kurią sudaro asmenys, gyvenantys asmenybės formavimosi bei perėjimo prie savarankiško gyvenimo visuomenėje laikotarpiu². Šio gyvenimo etapo turinį sudaro dviejų skirtingų socialinių statusų – vaiko ir suaugusiojo – derinys. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, grupuodamas gyventojus pagal amžių, jaunimui priskiria 16-29 metų asmenis. Palyginti su visu gyventojų skaičiumi, Lietuvoje jaunimas sudaro apie 22 proc.³ Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymo (Žin., 2003, Nr. 119-5406) 2 str. jaunimu (jaunais žmonėmis) vadinami asmenys nuo 14 iki 29 metų. Toks pat jauno žmogaus amžiaus tarpsnis apibrėžtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo (Žin., 2004, Nr. 30-995). Galima pastebėti, jog į šis amžiaus tarpsnis iš dalies apima ir kitas, visų pirma „vaiko“, „paauglio“ bei „nepilnamečio“ sąvokas. Pavyzdžiui, pagal 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 str., vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau.“ Lietuva prisijungė prie šios konvencijos bei 1959 m. Vaiko teisių deklaracijos. 1995 m. Lietuva ratifikavo Vaiko teisių konvenciją.⁴ Konvencijos 1 straipsnis atitinka LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (Žin., 1996, Nr. 33-807) 2 str. „Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme (Žin., 2003, Nr. 70-3170) paaugliu vadinamas asmuo nuo 16 iki 18 metų.

Tačiau pedagogai ir psichologai šį amžiaus tarpsnį vertina kiek kitaip. Pavyzdžiui, V. Rajeckas atsakingiausiu ir sudėtingiausiu asmenybės formavimosi tarpsniu laiko paauglystę (11-16m.) - perėjimo iš vaikystės į jaunystę periodą, kuris sutampa su lytinio brendimo faze.⁵ Įvairios psichologinės teorijos skirtingai grupuoja paauglio ir suaugusiojo amžiaus tarpsnius. A. Gučas (1990) pasiūlė tokį amžiaus tarpsnių klasifikavimą: paauglystė: a) 13-16 (vyrai); b) 12-15 (moterys); jaunystė: a) 17-21 (vyrai); b) 16-20 (moterys).⁶ Barbara ir Philipas Newmanai (1987) nurodo tokius paauglio ir suaugusiojo vystymosi laikotarpius: 1) ankstyvoji paauglystė (12-18); 2) vėlyvoji paauglystė (18-22); 3) jauno suaugusiojo amžius (22-34). D. A. Bernsteinas, A. Clarke-

² Zuoza R. Jaunimo pilietinės iniciatyvos skatinimas Lietuvoje – Pedagogika, 2000, Nr. 40, P. 28.

³ Lietuvos statistikos metraštis 2000.

⁴ Nepilnamečių justicija Lietuvoje – Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, Teisės institutas, 1998, P. 6.

⁵ Rajeckas V. Pedagogikos pagrindai – Vilnius, 2004, P. 159.

⁶ Beresnevičienė D. Jauno suaugusiojo psichologija – Vilnius: Presvika, 2003, P. 45.

Stewartas, E. J. Roy'us ir kiti (1994) taip skirsto paauglio ir suaugusiojo amžiaus raidą: 1) jaunesnysis paauglys (11-15); 2) vyresnysis paauglys (16-20); 3) jaunas suaugusysis (20-39). R. C. Atchley'us siūlo taip skaidyti paauglio ir suaugusiojo amžių: 1) paauglystė (15-20); 2) jauno suaugusiojo amžius (20-35)⁷. Anot A. Vaičiulienės, tokia nuomonių įvairovė turi ir objektyvų pagrindą: individo raidai paauglystės laikotarpiu, kaip jokia kitu, būdingi labai individualūs bei kultūriniai skirtumai. Fizinio, intelektualinio, emocinio, socialinio subrendimo tempą lemia individualios raidos ypatumai ir aplinkos sąlygos.⁸ Pagal socialinį statusą jaunimą galima skirstyti į besimokančius ir nepradėjusius savarankiško gyvenimo (16-18 metų), tęsiančius studijas arba tik pradedančius aktyvų ekonominį gyvenimą (19-24 metai) ir tuos, kurie jau ilgesniam laikui stabilizuoja savo gyvenimo ir socialinės elgsenos būdą (25-29 metai).⁹

Daugelis minėtų autorių sutinka, jog jaunystei priskiriamam amžiaus tarpsniui būdingi vidiniai prieštaravimai, drovumas, taip pat agresyvumas, polinkis į pažiūrų ir elgesio kraštutinumus. J. Ruškaus ir A. Mičiudaitės teigimu, perėjimas į suaugusiųjų pasaulį implikuoja savojo „aš“ identifikavimo ir diferencijavimo kitų žmonių atžvilgiu dilemas. Naujo tipo santykiai su aplinkiniais, asmeninės ir socialinės patirties suderinimas, savarankiškumo siekis implikuoja socialines ir psichologines dilemas, kurios, jei nėra vienu ar kitu būdu sprendžiamos, gali būti gana sunkių asmenybės sutrikimų, socialinių santykių degradavimo, socialinio solidarumo pojūčio praradimo priežastis.¹⁰

Siekdama išlikti nuosekli, darbo autorė toliau analizuos Lietuvos Respublikos įstatymuose apibrėžtą amžiaus tarpsnį, jaunuoliams priskirdama 14 – 29 metų amžiaus asmenis, kurie įvairioje literatūroje gali būti taip pat vadinami kaip vaikai, paaugliai ar nepilnamečiai. Šis teisiniu būdu apibrėžtas amžiaus tarpsnis apima jauno žmogaus brendimo procesą, kuris yra labai prieštaringas ir kelia visuomenei labai daug socialinių problemų. Todėl skirtingai tyrinėtojai siekia atskleisti dėsningumus, kurie leistų padėti jaunimui kuo sėkmingiau tapti visuomenės nariais.

⁷ Beresnevičienė D. Jauno suaugusiojo psichologija – Vilnius: Presvika, 2003, P. 46-47.

⁸ Vaičiulienė A. Paauglio psichologija - Vilnius: Presvika, 2004, P. 14.

⁹ Pocius A., Okunevičiūtė-Neveauskienė L. Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės//Filosofija, sociologija – Vilnius, 2001, Nr. 4.

¹⁰ Ruškus J., Mičiudaitė A. Socialinės ir psichologinės jaunimo problemos: skambučių į Jaunimo liniją turinio analizės rezultatai – Socialinis darbas, 2002 m. nr1(1), P. 56.

1. 2. Teisinės socializacijos samprata

Psichologų, sociologų ir edukologų tyrimuose socializacijos procesas paprastai apibūdinamas kaip „socialinis asmens brendimas, socialinės patirties perėmimas bei atgaminimas bendraujant ir veikiant“ (Suslavičius, 1998), kaip „visapusiškai nuoseklus asmens įsitraukimas į objektyvų visuomenės pasaulį“ (Luobikienė, 2000), kaip „rengimasis gyventi demokratinėje visuomenėje, besivadovaujančioje humanizmo, laisvės ir atsakomybės principais“ (Barkauskaitė, 1998, Rimkevičienė, 1999), kaip „procesas, kurio metu žmogus įsisavina vertybes, normas, elgesio vaidmenis ir modelius, būdingus visuomenei, kurioje gyvena“.¹¹

Anot G. Kvieskienės, socializacija plačiąja prasme suprantama kaip nuolatinis žmogaus tobulėjimas sąveikaujant su mikroaplinka ir makroaplinka. Individas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas (tai yra, kai jį tikslingai formuoja kiti žmonės), ir tada, kai jį veikia įvairūs stichiniai, dažnai prieštaringi socialiniai veiksniai. Siaurąja prasme socializaciją suprantama kaip specifinės, pedagogiškai orientuotos pozityviosios socializacijos programos, kurių metu ugdymo institucijos, nevyriausybinės organizacijos ar privatūs asmenys siekia padėti vaikams ir jaunimui perimti socialines normas bei kultūrinės vertybes.¹² J. Galinaitytė taip pat teigia, kad socializacija yra nepertraukiamas tik skirtingu intensyvumu vykstantis procesas, kurio metu individas išmoksta ir perima konkrečios visuomenės socialinės bendrijos, grupės vertybes, normas, nuostatas, elgesio pavyzdžius. Socializacijos procese vyksta kultūros perėmimas ir savęs atskleidimas, asmenybės tapsmas.¹³

V. Pruskaus teigimu, sociologija skiria du socializacijos procesus: 1) kultūros priėmimą ir 2) savęs atskleidimą, asmenybės tapsmą, kurį aiškina skirtingos teorijos. Pavyzdžiui, Z. Freudas skyrė tris asmenybės sudedamąsias dalis: *id* (biologinis pagrindas, impulsai, reikalaujantys patenkinimo), *ego* (derina *id* impulsus su *superego* reikalavimais, padeda asmenybei elgtis racionaliai: mąstyti, numatyti veiksmų pasekmes, vengti pavojaus ir t.t.), *superego* (visuomenė ir jos reikalavimai). Psichoanalitikas išskyrė keturias asmenybės raidos stadijas: 1) oralinę, 2) analinę, 3) falinę ir 4) genitalinę.

G. H. Meadas asmenybę skaidė į dvi sudedamąsias dalis: „aš“ (*I*) ir „mane“ (*Me*), arba subjektyvųjį „aš“, kuris yra aktyvus, spontaniškas, kūrybingas, atsirandantis dėl kiekvieno iš mūsų individualaus unikalumo, ir objektyvųjį „aš“, kuris yra suvoktas socialiai (t.y. kitų žmonių lūkesčiai, įsivaizdavimai apie mane, poreikiai kaip socializacijos rezultatas). Dažniausiai

¹¹ Zaleskienė I. Paauglių socializacija besikuriančioje žinių visuomenėje – Socialinis darbas, 2002, nr. 2(2), P. 39.

¹² Kvieskienė G. Pozityvioji socializacija – Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto leidykla, 2005, P. 119.

¹³ Galinaitytė I. Individo teisinė socializacija: samprata ir struktūra.//Jurisprudencija. 2001, t20(12), P.21.

subjektyvusis „aš“ atsižvelgia į objektyvųjį „aš“, tačiau kartais žmogaus elgesys būna spontaniškas ir nenuspėjamas, o tai liudija, jog objektyvusis „aš“ ne visą laiką valdo subjektyvųjį. Pagal D.H. Meadą skiriamos trys asmenybės raidos stadijos: 1) imitavimas, kai vaikai kopijuoja suaugusiųjų elgesį, 2) žaidimai, kai vaikai suvokia elgesį kaip vaidmenų atlikimą ir žaisdami juos atlieka, 3) kolektyviniai žaidimai, kai vaikai mokosi suvokti ne tik vieno žmogaus lūkesčius, bet ir visos grupės.

J. Piaget išskyrė keturias kognityvinės (pažinimo) asmens raidos stadijas:

- *sensomotorinę* (iki 2 m. amžiaus), kai vaikai mokosi susieti savo pojūčius su judesiais;
- *priešoperacinę* (2-6 m.), kai vaikai mokosi atskirti simbolius nuo jais reiškiamų daiktų;
- *konkrečių operacijų* (6-12 m.), kai vaikai mokosi mintinai atlikti operacijas, kurias iki tol atlikdavo tik rankomis (pvz., aritmetikos veiksmai);
- *formalių operacijų* (nuo 12 m. iki brandos), kai mąstymas tampa abstraktus ir hipotetinis, vaikai gali lyginti alternatyvius sprendimus, mąstyti apie savo ateitį, formuluoti savo vertybes ir idealus.¹⁴

Specifinis socializacijos turinys yra įvairus, tačiau, koks jis bebūtų, kiekvienas žmogus privalo perimti pagrindinius socialinio gyvenimo šaltinius, tarp jų kalbą, mokymosi dalykus, įgūdžius, siekius ir vaidmenis. Šie šaltiniai suteikia žmonėms pagrindinę informaciją apie tai, kas jie tokie yra, ko iš jų galima tikėtis, kaip neapvilti visuomenės lūkesčių, kaip elgtis atitinkamo amžiaus ir lyties grupėms, kaip bendrauti tarpusavyje. Socializacija taip pat parūpina priemonės, pradedant nuo paprasčiausių socialinių reikšmių iki subtiliausių ir rafinuočiausių elgesio taisyklių, kuriomis remdamiesi bendrauja visuomenės nariai.¹⁵

G. Kvieskienės teigimu, socializacija – sudėtingas asmenybės brandimo procesas, apimantis visus žmogaus brandimo etapus. Skirtingais žmogaus amžiau tarpsniais šis procesas vyksta netolygiai. Tai lemia biologiniai žmogaus brandimo veiksniai, socialinė aplinka ir paties žmogaus santykis su aplinka.¹⁶ Daugelis mokslininkų skiria du socializacijos etapus: pirminę ir antrinę socializaciją. Pirminė socializacija suprantama kaip pagrindinių nuostatų perėmimo laikotarpis ir siejama su ankstyvąja vaikyste. Antrinė socializacija siejama su tuo asmens gyvenimo laikotarpiu, kai į jo ugdymą įsitraukia kitos socialinės grupės, asmenys, daug daugiau įtakos turi kultūros procesai. Atitinkamai socializacija yra valdoma dviem būdais – pradiniam etape toks valdymas išorinis (suaugusiųjų ir socializacijos agentų poveikis), vėliau įsitvirtina

¹⁴ Pruskus V. Sociologija – Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija, 2004, P. 62 – 63.

¹⁵ Broom L., Bonjean Ch. M., Broom D. H. Sociologija. Esminiai tekstai ir pavyzdžiai – Littera Universitatis Vytauti Magni, 1992, P.70.

¹⁶ Kvieskienė G. Pozityvioji socializacija – Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto leidykla, 2005, P. 23-24.

„savivaldė“ socializacija, kuri tęsiasi visą gyvenimą.¹⁷ Taip pat galima skirti kelias specifines socializacijos stadijas: vaikystę, jaunystę, brandą, senatvę. I Leliūginės teigimu, intensyviausiai socializacija vyksta vaikystėje ir jaunystėje. Ypač sudėtingas jaunystės socializacijos etapas (13-19 m.). Šio amžiaus tarpsnio būdinga ypatybė yra ta, kad atsiranda lygiagrečių vertybių ir požiūrių į pasaulį sistemų, kurias pateikia skirtingi socializacijos agentai – tėvai, mokytojai, bendraamžiai ir kiti. Jaunystės metais būdingas siekimas įgyti tam tikrą socialinį statusą ir vaidinti savo socialinį vaidmenį.¹⁸

Vienas iš socializacijos būdų yra socializacija teise, kuri padeda žmogui perimti socialinio sugyvenimo visuomenėje normas ir taisykles, kadangi, kaip pastebi A. Vaišvila, teisės socialinė paskirtis – organizuotai, vienodo veiksmingumo priemonėmis saugoti visų visuomenės narių teises ir lemti jų įgyvendinimą, apibrėžiant kiekvieno nario pareigas. Tokios orientacijos teisė socializuoja žmonių santykius grįsdama juos ne jėga, o abipuse nauda, lygiateisiškumu, bendradarbiavimu. Subjektinių teisių ir pareigų vienovė atskleidžia demokratinę teisės prigimtį, kuri teigia vienodą visų žmonių prigimtinių vertingumą, jų teisinę lygybę, draudžia bet kokią diskriminaciją, įpareigoja derinti priešingus interesus.¹⁹

Teisių ir pareigų vienovę nustatančias normas kuria patys visuomenės nariai, vadovaudamiesi savo teisine sąmone, kurią S. Komarovas ir A. Malko apibrėžia kaip teisės suvokimą, vaizdinių ir jausmų, išreiškiančių žmonių požiūrį tiek į veikiančią, tiek į norimą teisę, visumą. Pasak jų, teisė ir teisinė sąmonė formuojasi veikiant objektyvioms sąlygoms ir sąveikauja tarpusavyje. Teisės įgyvendinimas įtakoja teisinės sąmonės raidą, formuoja visuomenės narių jų teisių ir pareigų, reikiamą teisinę tvarką, supratimą. Ir priešingai, teisinė sąmonė įtakoja teisę, apibrėžia teisės taikymo praktiką pagal valdžioje esančių politinių jėgų interesus, sąlygoja valstybės teisėkūrą.²⁰

Išskiriamos trys pagrindinės teisinės sąmonės funkcijos: pažintinė (tiesine sąmone siekiama suvokti ir pagrįsti teisės vietą bei vaidmenį socialinio reguliavimo veiksmų sistemoje, apmąstyti teisinius reiškinius, socialinio gyvenimo raidos tendencijas, jų sąveiką su teisine tikrove), vertybinė (remiantis teisine sąmone konkrečios gyvenimo aplinkybės gali būti įvertinamos kaip juridiškai reikšmingos) ir reguliacinė (ši funkcija įgyvendinama teisiniais nusistatymais ir vertinimo orientacijomis, kurios veikia žmonių elgesį, jį normina).²¹

¹⁷ Kviessienė G. Pozityvioji socializacija – Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto leidykla, 2005, P. 29.

¹⁸ Leliūgienė I. Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas – Kaunas: Technologija, 2003, P. 284.

¹⁹ Vaišvila A. Teisės teorija – Vilnius: Justitia, 2004, P.161.

²⁰ Комаров С. А., Малько А. В. Теория государства и права - Москва: Норма, 2003, P. 294.

²¹ Vaišvila A. Teisės teorija – Vilnius: Justitia, 2004, P. 219 - 220.

Individų ir jų grupių teisinė sąmonė išikūnija teisiniame elgesyje. Anot V. Šlapkausko, žmonių veiksmai teisės normų keliamų reikalavimų atžvilgiu gali būti įvairūs: galima žinoti teisės normas, bet veikti priešingai jų reikalavimams; galima nepritari teisės normoms, bet jų laikytis; galima menkai išivaizduoti teisę ir įstatymus, bet veikti pagal teisinį jausmą, susiformavusį teisinio auklėjimo procese arba galima sąmoningai laikytis teisės normų ir savo teisinės žinias naudoti savo teisių ir laisvių įgyvendinimui.²² Teisės normų pagrindu teisinis elgesys yra skirstomas teisėtą ir neteisėtą elgesį.

Visuomenės ar asmens teisinę sąmonę ir teisinio elgesio kokybę išreiškia teisinė kultūra. Tai yra viena plačiausių teisės sociologijos sąvokų, nes apima visas teisinės realybės formas ir apraiškas. Anot D. Nazarovienės ir G. Merkio, teisinė kultūra reiškia visa, kas natūraliai susiklostė istorijos eigoje ar buvo kryptingai sukurta tam tikros visuomenės teisės srityje.²³ Teisinės kultūros ir teisinės valstybės idėją išskėlė ir M. Romeris, apibūdindamas teisinę valstybę kaip valstybinio valdymo tipą, kuriam būdinga tai, kad čia teisėtumas turi nepertraukiamą ryšį su teisine piliečių kultūra.²⁴ Nors, kaip pastebi S. Komarovas ir A. Malko, teisinė kultūra siejasi su teisine sąmone ja besiremddama, tačiau yra savarankiška kategorija, kadangi susideda ne tik iš socialinių-psichologinių procesų, fiksuojamų atitinkamose teisės normose, bet ir iš juridiskai reikšmingo žmonių elgesio, teisinės veiklos teisėkūros pavidalu ir jos rezultatų. Teisinę kultūrą sudaro tie visuomeninės sąmonės elementai, kurie formuoja tam tikrus žmonių teisinio elgesio visuomenėje ir kolektyve variantus.²⁵ Taigi teisinę kultūrą galima sieti tiek su visuomenės gebėjimu kurti veiksmingas žmogaus teisių gynimo priemones, tiek su jos noru bei gebėjimu praktiškai naudotis tomis priemonėmis, kitaip tariant, socializuoti jomis savo elgesį, tiek su teisėto elgesio pasklidimo visuomenėje apimtimi.²⁶

Analizuodamas socializaciją teisinės tvarkos atžvilgiu, J. Tappas išskiria šiuos individo orientacijos į teisę lygius ir pakopas:

1) Ikonvencinis lygis: a) teisinių taisyklių laikymosi pakopa, kurios tikslas išvengti bausmės; b) „hedonistinė pakopa“, kurios tikslas – gauti atlyginimą.

2) Konvencinis lygis, taisyklių laikymosi todėl, kad jos yra taisyklės: a) taisyklių laikymasis siekiant įsiteikti kitiems; b) taisyklių laikymasis kaip savo pareigos vykdymas, pagarbos autoritetui išraiška.

²² Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai – Vilnius, 2004, P. 461.

²³ Nazarovienė D., Merkys G. Teisinės kultūros bruožai (sociologinė perspektyva) // Filosofija, sociologija – Vilnius, 2003, Nr. 1.

²⁴ Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose – Vilnius: pozicija, 1994, P. 20.

²⁵ Комаров С. А., Малько А. В. Теория государства и права - Москва: Норма, 2003, P. 297.

²⁶ Vaišvila A. Teisės teorija – Vilnius: Justitia, 2004, P. 457.

3) Poskonvencinis lygis, moralinių principų rėmimas, nekreipiant dėmesio į autoriteto poreikius: a) „socialinės sutarties“ pakopa, kuri reiškia konstitucionalizmo palaikymą ir procesus, saugančius socialinį stabilumą bei tvarkingus kaitos procesus; b) paklusimas teisei tik tuomet, kai ji atspindi tam tikrą etiką.²⁷

A. Vaišvilos teigimu, socializacijos teise metu iš esmės sprendžiami du pagrindiniai klausimai: (1) asmenybė mokoma suprasti jai adresuojamus teisės reikalavimus, naudotis teisinėmis priemonėmis ir institucijomis savo teisių gynimui ir įgyvendinimui. Tai – intelektinė – gnoseologinė teisinės kultūros prielaida, kuri ugdoma teisiniu švietimu; (2) sudaromos sąlygos asmenybei praktiškai elgtis pagal tuos reikalavimus, kuriuos ji žino. Tai – valinis teisinės kultūros elementas, kuris įtakojamas teisinio auklėjimo, teisės pažeidimų išaiškinamumu ir jų prevencija.²⁸ V. Šlapkauskas išskiria tris socializacijos teise formas: socializaciją išmokymo būdu (tai elementarių teisės žinių ir teisės normų perėmimas), socializaciją patirties perdavimo būdu (kai įsisąmoninamos savo elgesio klaidos ir apmąstomi savojo bei kitų šalia esančių žmonių gyvenimiškosios patirties įvykiai) ir „simbolinę socializaciją“ (grindžiama subjektyviai abstrakčiu žmogaus teisių, valstybės, tautos supratimu).²⁹

Lietuvoje vaikų ir jaunimo teisės bei pagrindiniai jų užimtumo ir socialinių įgūdžių formavimo principai yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (Žin., 1992, Nr. 31-953), Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 33-807), Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatyme (Žin., 1998, Nr. 115-3228), Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatyme (Žin., 1996, Nr. 9-215), Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (Žin., 2000, Nr. 74-2262), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, ratifikuotoje Lietuvos Respublikos 1995 m. liepos 3 d. įstatymu Nr. I-983 „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ (Žin., 1995, Nr. 60-1501), ir Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatyme (Žin., 2003, Nr. 119-5406).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė taip pat yra parengusi ilgalaikę 2004 -2014 metų Vaikų ir jaunimo socializacijos programą, kurios paskirtis - užtikrinti vaikų ir jaunimo iki 18 metų gerovę, socialinės partnerystės pagrindu kuriant ir įgyvendinant kryptingas užimtumo, prevencijos ir edukacines programas (strategijas), sąlygojančias sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją, ugdančias jų kultūrinę brandą, pilietiškumą, socialinius įgūdžius, saviraišką, gebėjimus ir

²⁷ Cotterrell R. Teisės sociologija. Įvadas – Kaunas: Dangerta, 1997, P.181 -182.

²⁸ Vaišvila A. Teisės teorija – Vilnius: Justitia, 2004, P. 458.

²⁹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai – Vilnius, 2004, P. 524.

polinkius, padedančias sudaryti geresnes socialines ir edukacines ugdymosi sąlygas.³⁰ Esminis Vaikų ir jaunimo socializacijos programos tikslas - vaikų ir jaunimo socializacijos galimybių plėtojimas, kultūrinės ir pilietinės brandos ugdymo skatinimas.

Apibendrinant galima teigti, jog socializacija teise kaip vienas iš bendrosios socializacijos būdų kurio individas perima visuomenėje priimtus elgesio modelius ir šiuo pagrindu jis formuojasi kaip asmenybė bei visuomenės narys. Socializacija teise suprantama kaip procesas, kuris prasideda jau ankstyvoje vaikystėje, pirminėje socializacijos fazėje ir trunka visą gyvenimą. Šio proceso metu demokratinėje visuomenėje formuojasi teisinės valstybės pilietis, turintis atitinkamas teises ir pareigas. Išskiriamos šios pagrindinės socializacijos teise kategorijos: teisinė sąmonė, teisinis elgesys ir teisinė kultūra. Galima teigti, jog pastaroji, apjungdama pirmąsias dvi kategorijas geriausiai atspindi socializacijos teise sėkmę.

³⁰ LR vyriausybės nutarimas Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo, Žin., 2004, Nr. 30-995.

1. 3. Teisinio auklėjimo samprata

Auklėjimas – tai sudėtingas, daugiatis fenomenas, neatsiejamas nuo vertybių, reguliuojančių individo santykius ir veiklą, atradimo, pažinimo, pasirinkimo, įprasminimo, apsisprendimo jų siekti ir pagaliau jų praktinio įkūnijimo konkrečiais veiksmais.³¹ Auklėjant siekiama padėti žmogui susiorientuoti vertybių gausoje, jas išsirinkti pagal žmogiškai vertingesnius kriterijus, juos įsisąmoninti ir jais vadovautis sprendžiant įvairius gyvenimo klausimus. Todėl auklėjimas turi dvi puses – išorinę ir vidinę. Išorinė auklėjimo pusė matyti auklėjimo veikloje – tai pagalbos, vadovavimo, bendravimo veiksmai, auklėtinių aktyvumas, saviauklos reiškiniai. Vidinė auklėjimo pusė yra nematoma – tai psichiniai ir dvasiniai auklėtinių procesai, savybės, būsenos. Siektina, kad vidiniai procesai būtų adekvatūs išoriniams veiksams.

32

V. Jakavičiaus ir A. Juškos teigimu auklėjimas yra individo socializacijos įrankis.³³ Kaip ir socializacija, auklėjimas susijęs su daugeliu veiksnių: šeima, mokykla, darbovietė, žiniasklaida, įvairios organizacijos, kariuomenė, valstybė, ir t.t.. Auklėjant gali būti naudojamos įvairios priemonės: vadovėliai, knygos, periodinė spauda, radijo ir televizijos laidos, žodis, kalba, veiksmai, pavyzdys, ir t.t.. Tačiau, nepaisant auklėjimo veiksnių ir priemonių įvairovės, edukologai sutinka, jog išauklėti darnią, aukščiausiomis vertybėmis besivadovaujančią asmenybę yra be galo sudėtinga užduotis, nes ugdoma asmenybė yra aktyvus veiksnys, galintis pats įtakoti auklėjimo procesą.³⁴ M. Jėčiuvienė taip pat pabrėžia, jog didžiausią reikšmę asmenybės ugdymui turi paties ugdytojo asmenybė: iniciatyvų, atsakingą, kūrybišką ir jautrų žmogų gali išugdyti tik turintis šias savybes pedagogas, galintis patarti jaunuoliams, besirenkantiems gyvenimo tikslą ir prasmę.³⁵

Svarbi socializacijos teise dalis - teisinis auklėjimas. Tai sistemingas, teigiamas poveikis teisei sąmonei kaip pradiniam teisinei kultūros elementui. Tačiau pagrindinis teisinio auklėjimo tikslas – ne tik teikti teisinę informaciją apie teisėtą elgesį, bet ir ugdyti valinį asmens pasiryžimą elgtis teisėtai, diegti teisėtam elgesiui palankią asmens motyvaciją, ugdyti vientisą, minties ir elgesio požiūriu nesusidvejinusią, socializuotą asmenybę.³⁶ Todėl galima išskirti tris auklėjimo (tuo pačiu ir teisinio) etapus: žinių teikimas, žinių transformavimas į nuostatą visada teisingai

³¹ Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda – Vilnius: Gimtasis žodis, 2005, P. 43.

³² Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas – Vilnius: Agora, 1995, P.11-12.

³³ Jakavičius V., Juška A. Mokyklos pedagogika – Kaunas: Šviesa, 1996, P. 238.

³⁴ Jakavičius V., Juška A. Mokyklos pedagogika – Kaunas: Šviesa, 1996, P. 240.

³⁵ Jėčiuvienė M. Jaunimo vertybių ugdymo aspektai // Jaunimo vertybinės orientacijos – Vilnius, 2003, P. 20.

³⁶ Vaišvila A. Teisės teorija – Vilnius: Justitia, 2004, P. 460.

elgtis, t.y. tinkamai elgtis ne tik tada, kai visi stebi, mato, bet ir tada, kai apie kilnų poelgį nebus net kam papasakoti, įsitikinimų transformavimas į įprotį visada teisingai elgtis.³⁷

D. Rowe'o teigimu, piliečiai neturi būti teisės specialistai, tačiau jie turi įgyti žinių ir gebėjimų, padedančių įgyvendinti teisės normas. Išskiriami šie teisinės kultūros sudėtį atspindintys teisinio sąmoningumo elementai: (1) pagrindinių teisės savybių žinojimas, pavyzdžiui, kad teisės susijusios su pareigomis; (2) esminių teisės sistemos elementų supratimas, pavyzdžiui, kaip įgyvendinamas įstatymas ir kokios yra piliečių teisės ir deramos teismines procedūras; (3) supratimas, kaip kuriami ir keičiami įstatymai, kokia yra demokratinių procesų esmė; (4) žinojimas, kad įstatymai yra pagrįsti vertybėmis ir įsitikinimais, kurių dalis piliečių gali ir nepripažinti; (5) supratimas, kad įstatymas ne visada sutampa su teisingumu, ir gebėjimą būti kūrybiškai kritiškam įstatymo atžvilgiu; (6) žinojimas ir gebėjimą sužinoti, kada ir kaip ieškoti specialisto pagalbos ir pritarimo.³⁸

V. Šlapkauskas išskiria šias pagrindines teisinio auklėjimo priemones: 1) teisinės informacijos turinys, išdėstomas įvairiose programose, vadovėliuose, knygose ir t.t.. Didelę jo dalį sudaro įvairios vertybės: tiesos, gėrio, grožio, tikėjimo, teisingumo, patriotizmo ir t. t. Jos sudaro teisinio auklėjimo turinio esmę, bet ne visą turinį; 2) kalba. Žmonių pasisakymai, pastabos, kito žmogaus veiklos ir elgesio pagyrimai sukelia savęs vertinimus, leidžia geriau pažinti ir suprasti save, koreguoja mintis, norus, elgesį ir veiklą. Dialogas tampa ne tik įprastine kalbos forma, bet ir esminiu teisinio auklėjimo metodu; 3) veiksmas. Įvairūs tyrimai atskleidžia, kad praktinis veikimas padaro auklėtiniams gilesnį įspūdį ir ilgiau išlieka, nei žodinis poveikis; 4) teisėto elgesio pavyzdys - auklėtojo asmuo, jo mintys, kalba ir veikla.³⁹

Taigi teisinis auklėjimas paveikia žmogų trimis kryptimis: 1) tikslingai, kryptingai socializuoja individą, formuoja jo sugebėjimus atlikti tam tikrus socialinius vaidmenis, elgtis pagal visuomenei priimtinus elgesio modelius tokiu būdu formuodamas asmenybę ir padėdamas jai prisitaikyti prie gyvenimo visuomenėje; 2) skatina individą perimti tam tikrą vertybių sistemą; 3) padeda individui susiformuoti teisėto elgesio įgūdžius, nulemdamas individo teisinės kultūros formavimąsi.⁴⁰

Svarbu pastebėti, jog teisinis auklėjimas glaudžiai susijęs su doriniu, socialiniu, politiniu, ekonominiu ir pilietiniu auklėjimu. L. Jovaiša kalba apie visuomeninį auklėjimą, kurio tikslas – išauklėti žmogų, gebanti tobulinti visuomenės narių santarvę, todėl visuomeninės veiklos motyvacija turi būti ugdoma jau jaunystės metais, kai kyla natūralus noras bendrauti. Čia teisinis

³⁷ Jakavičius V., Juška A. Mokyklos pedagogika – Kaunas: Šviesa, 1996, P. 249.

³⁸ Rowe D. Pilietis ir įstatymas: teisinio švietimo įnašas į pilietinį ugdymą // Švietimo naujovės, 1994, nr.2., P.61.

³⁹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai – Vilnius, 2004, P. 525-526.

⁴⁰ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai – Vilnius, 2004, P. 528.

auklėjimas analizuojamas kaip vienas iš visuomeninio auklėjimo elementų, neatsiejamas nuo kitų šio auklėjimo dalių.⁴¹

Dorinio auklėjimo tikslas – formuoti aukšto lygio sąmonę ir ją atitinkančius elgesio įgūdžius ir įpročius. Svarbiausias dorinio auklėjimo bruožas, siekiant išugdyti visapusišką asmenybę, yra tinkami asmenybės santykiai su visu tuo, kas asmenybę supa.⁴² Socialinio auklėjimo tikslas – doros pagrindu formuoti interesų bendrumo visais klausimais sąmonę. Visuomenės tvarkos gynimas institucionalizuojamas pirmiausiai teisės mokslu, teisėsauga, teisėtvara, įvairiomis teisinėmis įstaigomis, todėl, pasak L. Jovaišos, teisinis auklėjimas yra demokratinio auklėjimo pamatas. Kadangi bendrų interesų realizavimas turi būti teisėtas, socialinis auklėjimas turi būti papildytas teisės reikalavimais, kurių įgyvendinimas palaiko visuomeninę tvarką.⁴³ Teisinis auklėjimas taip pat yra susijęs su politiniu ir ekonominiu auklėjimu. L. Jovaišos teigimu, tiesioginis politinio auklėjimo uždavinys – padėti auklėtiniams susiformuoti teisingą nuostatą į valstybę, valdžią, jos struktūrą, kūrimą ir tikslus, supažindinti su partijų ir organizacijų paskirtimi, su įvairių valstybių politine santvarka. Todėl politinį auklėjimą galima vadinti valstybiniu auklėjimu, kuris ugdo sąmoningą savo valstybės pilietį, gebantį orientotis valstybės valdymo struktūrose ir jų funkcijose. Tuo tarpu ekonominio auklėjimo tikslas – sukurti jaunimo nuostatas nenusikalstamai ir kompetentingai dirbti visuomenės gerovei.⁴⁴

Pilietinis auklėjimas grindžiamas visais aptartais visuomeninio auklėjimo elementais: socialiniu, doriniu, teisiniu, politiniu, ekonominiu auklėjimu. Pasak L. Jovaišos, pilietinio auklėjimo tikslas – pilietinė santarvė, sutelktumas vykdant piliečių pareigas valstybei, visuomenei. Kita vertus, nors pilietis yra lojalus valstybei kurios pilietybę jis turi, tačiau kartu jis privalo būti ir budrus, kad valdžia nepažeistų žmogaus ir piliečio teisių, kad nediktuoūt savo valios visuomenei, netaptų autokratine, totalitarine demokratinis institutus naikinančia jėga.⁴⁵ Žmogus gali visapusiškai realizuotis kaip pilietis tik tada, kai jis žino ne tik savo teises ir laisves, bet kartu supranta ir gerbia įstatymus, kitų žmonių teises ir laisves bei teisėtus interesus. Asmenys, nežinantys savo teisių ir laisvių neretai patys tampa arba aukomis, arba teisės pažeidėjais.

Taigi galima teigti, jog pagrindinis auklėjimo tikslas – darnios asmenybės, vertybėmis turtingo žmogaus, gebančio gyventi besikeičiančioje aplinkoje, ugdymas, o teisinio auklėjimo paskirtis – padėti žmogui įsisąmoninti teisingumą ir žmogaus teises bei šiuo pagrindu perimti teisėto elgesio patyrimą ir pagarbą įstatymo valdžiai.

⁴¹ Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas – Vilnius: Agora, 1995, P. 136 - 137.

⁴² Rajeckas V. Pedagogikos pagrindai – Vilnius, 2004, P. 198.

⁴³ Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas – Vilnius: Agora, 1995, P. 138-140.

⁴⁴ Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas – Vilnius: Agora, 1995, P. 142 – 143.

⁴⁵ Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas – Vilnius: Agora, 1995, P. 143.

2. Jaunimo teisinio auklėjimo veiksniai ir turinys

2.1. Teisinis auklėjimas švietimo įstaigose

Vienos iš svarbiausių jaunimo socializacijos institucijų, skatinančios jaunas žmones kurti pozityvius socialinius santykius yra švietimo institucijos, visų pirma, mokykla. G. Kviškienės įsitikinimu, jei mokykla padės mokiniams geriau įsisąmoninti savo socialinę patirtį, sulaužyti barjerus, kurie skiria juos nuo žinojimo, tuomet ateityje žmonės turės galimybę rekonstruoti visuomenę patinkančia kryptimi.⁴⁶

Šiandieninės mokyklos uždaviniai, apibrėžti Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose, atspindi išaugusį dėmesį pilietiniam ugdymui. Čia numatoma spartinti Lietuvos tautos kaip demokratinės ir solidarios politinės bendruomenės kūrimąsi jau mokykloje dedant pagrindus piliečių bendruomenei, gebančiai sąmoningai numatyti strateginius savo raidos tikslus, pajėgiančiai valingai ir atsakingai kurti savo istorinį likimą.⁴⁷

Bendroji pilietinio ugdymo programa pabrėžia esminį Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos tikslą - išugdyti sąmoningus piliečius, kurie suprastų savo teises ir pareigas, gebėtų konstruktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Taigi pilietinis ugdymas turi ne tik padėti jaunimui įgyti pilietinių žinių, bet ir išlavinti gebėjimą praktiškai panaudoti šias žinias.⁴⁸ Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pilietinis ugdymas yra sudėtinė jaunimo socialinio ugdymo dalis, brandinanti pilietinę sąmonę remdamasi pagrindinėmis filosofijos, etikos, politikos, teisės ir ekonomikos mokslų idėjomis.

Nagrinėjant jaunimo teisinio auklėjimo turinį galima pastebėti, jog tarp pilietinio ugdymo ir teisinio auklėjimo mokykloje turinių yra tiesioginis ryšys. Teisinio auklėjimo turinys sudaro svarbią pilietinio ugdymo turinio dalį. Pavyzdžiui, Pilietinės visuomenės pagrindų bendrosios programos ir bendrųjų išsilavinimo standartų tiksluose ir uždaviniuose rašoma: mokiniams padedama pažinti ir suvokti demokratinės visuomenės bei valstybės, žmogaus bei piliečio laisves, teises ir pareigas, jų sampratos istorinę raidą ir pagrindinius juos įtvirtinančius dokumentus (pasaulyje ir Lietuvoje), etc.⁴⁹

Teisinio auklėjimo turinio požiūriu pirmosios teisinės žinios vaikams suteikiamos jau I-IV klasėse, „Aš ir pasaulis“, dorinio ugdymo pamokose, kuriuose ugdomos nuostatos, jog visi žmonės turi būti vienodai vertinami ir vienodai gerbtinas jų orumas, teisės ir laisvės. Šiuose kursuose taip pat

⁴⁶ Kviškienė G. Socializacija ir vaiko gerovė – Vilnius, 2003, P. 123.

⁴⁷ Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai // <http://www.pedagogika.lt/bps.htm>

⁴⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl bendrosios pilietinio ugdymo programos ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartų 8 ir 10 klasėms tvirtinimo, Žin., 2004, Nr. 108-4058.

⁴⁹ Pilietinės visuomenės pagrindai (bendroji programa) // Pilietinis ugdymas mokykloje – Vilnius, 1998, P.46.

ugdomas atsakomybės už savo poelgius suvokimas, vaiko teisių ir pareigų žinojimas bei supratimas. V-VI klasėse dorinio ugdymo ir istorijos pamokose analizuojamos žmogaus orumo, jo teisių ir poreikių tenkinimo erdvės, piliečių ir valstybės santykių, piliečių visuomenės temos. VI klasės kurse daug dėmesio skiriama teisės sampratai: nagrinėjamos prigimtinės ir juridinės teisės sąvokos, teisės subjektas, jo pareigos, atsakomybė, teisės įgyvendinimas, sankcijos, pabrėžiamas papročių, normų, taisyklių, įstatymų būtinumas bendruomenės gyvenime, siekiama, kad mokiniai suvoktų, kiek ir kaip žmogus gali dalyvauti sprendžiant savo ir visuomenės bei valstybės reikalus, įgytų bendrų žinių apie svarbiausius teisinius aktus, konstitucijas bei deklaracijas, kuriose nusakomos žmogaus teisės. VII-VIII klasėse savarankiškame pilietinės visuomenės pagrindų kurse daugiau akcentuojamos žmogaus teisės, teisingumo ir teisėtumo, teisinės valstybės, piliečio, demokratijos sampratos, aiškinama įstatymų leidybos, rinkimų mechanizmai, rinkėjo bei renkamojo kompetencija. Su teisiniu auklėjimu ypač siejasi šios temos: teisingumo sistema demokratinėje valstybėje ir demokratiname pasaulyje; teisingumo ir teisėtumo sudėtingumas; įstatymas, jo interpretavimo priklausomybė nuo formuluotės, nuo žmogaus dorinės sąmonės ir pilietinės nuostatos, etc.. IX klasėje istorijos pamokose gilinamas teisinės valstybės, demokratijos, asmens laisvės, o dorinio ugdymo pamokose - žmogaus teisių, socialinio teisingumo, pilietinio solidarumo ir atsakomybės suvokimas. X klasėje savarankiškame pilietinės visuomenės pagrindų kurse apibendrinamos, susistemintos jau turimos teisinės žinios, vertybinės orientacijos ir nuostatos, įgūdžiai. Čia dar kartą pakartojamos žmogaus teisių ir pareigų, jų apsaugos demokratinėje valstybėje temos, analizuojama valstybės įsikišimo teisėtumo ir neteisėtumo problema, etc.⁵⁰

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintoje *Bendrojoje pilietinio ugdymo programoje* ypatingas dėmesys skiriamas pilietinio ugdymo kaip savarankiško dalyko turinio reglamentavimui. Pavyzdžiui, VIII klasės moksleiviai turėtų išnagrinėti šias su teise susijusias temas: teisės ir pareigos santykis; vaikų teisės ir jas reglamentuojantys dokumentai: Vaiko teisių deklaracija, Vaiko teisių konvencija; vaikų teises ginančios organizacijos Lietuvoje; demokratijos samprata; žmogaus teisės ir laisvės; Visuotinė žmogaus teisių deklaracija; mokyklos bendruomenės narių teisės ir pareigos, etc.. O X klasės moksleiviai turėtų įsisavinti šias su teise susijusias temas: Lietuvos Respublikos Konstitucija; pilietis ir pilietybė; pilietinės pareigos; Lietuvos valdžios institucijos (Seimas, Prezidentas, Vyriausybė, teismai) ir pagrindinės jų funkcijos; teisiniai santykiai ir jų reguliavimas; teisinės valstybės principai; įstatymai, jų paskirtis;

⁵⁰ Pilietinės visuomenės pagrindai (bendroji programa) // Pilietinis ugdymas mokykloje – Vilnius, 1998, P.51 – 60.

įstatymų viršenybė; teisės šakos (civilinė, administracinė, baudžiamoji); Europos Sąjungos teisinė sistema, etc..⁵¹

Tarptautinė ugdymo laimėjimų įvertinimo asociacija atlieka pilietinio ugdymo tyrimus, kuriuose šalia kitų šalių dalyvauja ir Lietuva. Tyrimo autoriai padarė suvestinę, kurioje atsispindi pagrindiniai visų šalių siekiai:

1) suteikti jaunuoliams pagrindines *žinias* šiose srityse: konstitucinė santvarka; iš pilietiškumo išplaukiančių sąvokų (patriotizmo, piliečių teisių bei pareigų ir kt.) analizė; šalies konstitucinė raida; rinkimai, partijos, balsavimas; užsienio patirtis ir tarptautinės organizacijos; valdžia, ūkis, mokesčiai; valdžia ir socialinė rūpyba, gerovės garantijos; žiniasklaidos priemonės ir komunikacija; socialinės studijos ir konfliktų sprendimo būdų paieška; žmonių bendruomeniškumas;

2) įsisavinus šias žinias, siekiama diegti tokias *nuostatas*: toleranciją, lojalumą, pagarbą įstatymams, norą ginti tėvynę, demokratinio būdo palaikymą;

3) taip pat siekiama formuoti tokius *įgūdžius*: paklusimas įstatymui; mokesčių mokėjimas; pasirengimas atlikti karinę prievolę; dalyvavimas patriotiniuose ritualuose; dalyvavimas priimant sprendimus grupėse; argumentuoto ir kritiško mąstymo ugdymas.⁵²

Europos Tarybos švietimo programoje, kurioje be Lietuvos dar dalyvauja 28 Europos šalys, nagrinėjamas žmogaus ir vaiko teisių turinys ir šio turinio įgyvendinimo galimybės. Europos Taryba laiko būtinybe rekomenduoti bendrą turinį, kurį sudaro: pagrindinės žmogaus teisių, pareigų, įsipareigojimų ir atsakomybės kategorijos; įvairios neteisingumo, nelygybės ir diskriminacijos formos, tarp jų lyčių diskriminacija ir rasizmas; kovos už žmogaus teises istorija ir dabarties veikėjai, judėjimai ir svarbiausi įvykiai; pagrindinės tarptautinės žmogaus teisių deklaracijos ir konvencijos, t.y. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija ir kt. Anot G. Kvieskienės, Lietuvoje buvo iš karto suprasta, kad mokyklos ir kitų ugdymo institucijų pareiga yra puoselėti ir ugdyti tokias jaunosios kartos vertybes, kurios buvo kuriamos šimtmečiais ir kurių išsigalėjimas nulėmė tiek ekonominę, tiek politinę Vakarų valstybių raidą bei civilizacijų plėtotę.⁵³

Galima pastebėti, kad jau yra įdėta nemažai pastangų pilietinio ugdymo sistemai Lietuvoje sukurti: parengta bendroji pilietinio ugdymo programa, pilietinio išsilavinimo standartų projektas, rengiami pilietinio ugdymo mokytojai, išleista nemažai mokymo priemonių: „Pilietinis ugdymas mokykloje“ (1998), N. Letukienės „Aš - žmogus tarp žmonių“ (1999), I. Zaleskienės „Mes“

⁵¹ Bendroji pilietinio ugdymo programa // Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl bendrosios pilietinio ugdymo programos ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartų 8 ir 10 klasėms tvirtinimo, Vilnius, 2004 m. liepos 5 d.

⁵² Kvieskienė G. Socializacijos pedagogika – Vilnius, 2000, P.38.

⁵³ Kvieskienė G. Socializacijos pedagogika – Vilnius, 2000, P.39.

(1999); mokytojams ir mokiniams skirti leidiniai - V. Budzinausko sudaryti „Žingsniai“ (1999), N. Letukienės ir L. Deveikio „Žmogaus teisių mokymas (is) vidurinėje mokykloje“ (1999), I. Zaleskienės parengtas „Žmogaus teisių mokymo vadovas“ (1999). Prie jų priskirtini ir R. Martinėnienės parengtas projektas „Pilietis“ (1999), Matthew Lipman, Ann Margaret Sharp vadovėlis - romanas „Markas“ ir mokytojo knyga „Markas. Visuomenės tyrimas“, kuri iš anglų kalbos išvertė vertė ir adaptavo R. Aškinytė ir L. Degėsys (1999), bei kiti leidiniai. Pavyzdžiui, projektas „Pilietis“⁵⁴ ir kiti pagal panašias metodikas parengti kursai išryškina jaunimui artimiausias - bendruomenės, kurioje jis gyvena - problemas. Aktyvaus projekcinio darbo metu jauni žmonės įtraukiami į nuodugnius bendruomenės problemų tyrimus ir tokiu būdu tobulinamos jų pilietinės žinios bei formuojami įgūdžiai. Šis projektas vykdomas pagal tam tikrą schemą: 1) mokiniai sistemingai tiria bendruomenės problemas ir imasi kokios nors veiklos formos; 2) mokiniai renka, grupuoja ir analizuoja informaciją, vertina ginčytinus problemas teiginius; 3) mokiniai savarankiškai imasi problemos sprendimo, mokytojas atlieka tik padėjėjo ar vadovo funkcijas; 4) mokiniai įtraukia į tiriamos problemos sprendimą vyriausybinės ir nevyriausybinės organizacijas, aktyviausius bendruomenės atstovus; 5) taikant aktyvius, ypač projekto metodus, vaikams patvirtinama, kad paauglystė yra reikšmingas laikotarpis; 6) konkrečiai įrodoma, kad vaikai ir jaunimas patys gali daryti įtaką bendruomenės gerovei; 7) vaikai įsitikina, kad pilietiškumas, atsakomybė - ne teorinės sąvokos, o konkretūs darbai; 8) vaikams ir jaunuoliams įrodoma, kad bendruomenės problemų studijavimas teikia daug galimybių daryti pokyčius realiame gyvenime, patiems tobulintis, ugdyti įgūdžius ir vertybes.

Pilietinio ugdymo standartuose yra išvardintos gyvenimo sritys, kuriose pagrindinę mokyklą baigęs jaunimas turi būti įgijęs tam tikrą kompetenciją. Teisinio auklėjimo turinį čia reprezentuoja šios sritys:

- 1) žmogus: jo prigimtis ir poreikiai, laisvės ir teisės;
- 2) visuomenė: žmonių veikla ir santykiai, šių santykių reguliavimas - teisėtvara, įstatymas;
- 3) valstybė: samprata, demokratinės vertybės ir principai, pavojai, kurie jiems gali grėsti, įstatymų leidžiamoji, vykdomoji, teisminė valdžia, pilietis kaip valstybės kūrimo ir valdymo dalyvis.⁵⁵

X-XII klasės mokiniai gali įgyti teisinių žinių ne tik pilietinio ugdymo, bet ir teisės pagrindų pamokose. Teisės vadovėlyje „Teisė kiekvienam“⁵⁶ pagrindinis dėmesys skiriamas ne

⁵⁴ Pilietis. Pilietinio ugdymo projektas 7-10 klasėms – Vilnius: Danielius, 2000; Projektas „Pilietis“. Mokytojo knyga - Vilnius: Danielius, 1999

⁵⁵ Pilietinis išsilavinimas (pilietinio ugdymo standartai) // Pilietinis ugdymas mokykloje – Vilnius, 1998, P. 61 – 65.

vien teisės normoms, bet ir galimybei apginti savo teises, pilietiniam jaunimo ugdymui. „Teisė kiekvienam“ - tai praktinės teisės programa, kuri paremta JAV teisinio švietimo organizacijos „Street Law“ metodika ir skirta susipažinti su teisine sistema, pagrindiniais demokratijos principais ir vertybėmis. Ši programa pagrįsta aktyvaus mokymo metodais, praktinių situacijų analize, padeda įgyti teisės žinių ir gebėjimų, susiformuoti vertybes, reikalingas gyvenant demokratinėje visuomenėje. Vadovėlyje pristatomos pagrindinės teisės šakos, apirėžiami ir analizuojami ne tik teoriniai, bet ir praktiniai dalykai.

Taigi, siekiant pilietinio ugdymo tikslų įgyvendinimo, daug dėmesio turi būti skiriama ne tik mokymo turiniui, bet ir praktinei veiklai, gyvenamajai aplinkai. Kaip teigiama Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacijoje valstybėms-narėms, demokratijos geriausiai išmokstama demokratinėje aplinkoje, kurioje skatinama dalyvauti bendruose reikaluose, sudaromos galimybės atvirai reikšti pažiūras ir dėl jų diskutuoti, kur viešpatauja dora ir teisingumas. Palanki dvasinė atmosfera - esminė sąlyga veiksmingai mokytis žmogaus teisių. Todėl mokykla privalo sudaryti sąlygas demokratinių vertybių ugdymuisi bei puoselėjimui, padėti ugdytis vaikų ir jaunuolių gebėjimui grįsti gyvenimą įsisaugant demokratijos vertybėmis. Ji kuria demokratinius santykius ir skatina jų laikytis bendruomenės vidaus gyvenime, puoselėja dorą kaip demokratinės gyvensenos pagrindą.⁵⁷

Nors yra nuveikta nemažai darbų kuriant pilietinio, o tuo pačiu ir teisinio ugdymo turinį, bet palaikyti mokykloje teisiškai palankią dvasinę atmosferą nėra lengva. Kaip pastebi įvairūs autoriai, analizuojantys asocialaus mokyklinio amžiaus jaunuolių elgesio ištakas (G. Valickas,⁵⁸ V. Motiejūnas⁵⁹) dėl mokykloje vyraujančios stipriai išreikštos vertinamosios aplinkos prasčiau besimokantis mokinys gali pasukti priešinga, desocializacijos, linkme. Gaudami daug neigiamų vertinimų moksle atsiliekančias asocialūs paaugliai kaupia negatyvią patirtį ir ne tik atsilieka moksle, bet užima nepatenkinamą padėtį ir klasės tarpasmeninių santykių sistemoje. Jei mokinys patiria pažeminimą, pedagogų priekaištus, jis pradeda blogiau vertinti save. Stengdamasis neutralizuoti bendraklasių ir mokytojų neigiamus vertinimus, paslėptą ar atvirą antipatiją savo atžvilgiu, asocialus paauglys pradeda ignoruoti jų poveikius, elgiasi šiurkščiai bei įžūliai, aktyviai pradeda ieškoti kitos aplinkos, kuri juos priimtų, kur jie galėtų susilaukti pritarimo, paskatinimo.

⁵⁶ Totoraitis R., Ažubalytė R. Teisė kiekvienam – Vilnius: Kronta, 2003

⁵⁷ Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacija valstybėms-narėms Nr. R (85) 7 Pasiūlymai dėl žmogaus teisių mokymo ir mokymosi mokyklose // Švietimo naujovės 1994, nr.2.

⁵⁸ Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakas – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997

⁵⁹ Motiejūnas V. Nepilnamečių nusikaltimų socialiniai veiksniai // <http://www.sociumas.lt/Lit/nr22/nepilnameciai.asp>

Taigi analizuojant mokyklinio amžiaus jaunuolių teisinį auklėjimą galima pastebėti, kad jis yra neatsiejamas nuo pilietinio ugdymo. Čia svarbus ne tik žinių suteikimas, bet ir nuostatų bei įgūdžių formavimas įtraukiant jaunuolius į praktinę pilietinę veiklą. Jaunuolių teisiniame auklėjime svarbi yra mokyklos atmosfera. Jei ši atmosfera yra neigiama, teisinis auklėjimas nepasiekia savo tikslų: paaugliai yra labiau linkę nusikalsti, t.y. pažeisti teisės saugomą visuomeninių santykių sritį.

Aukštųjų mokyklų studentai teisinių žinių gali įgyti teisės pagrindų (įvado) ar kitų teisės dalykų paskaitose, kurios gali būti įtrauktos į bendrojo lavinimo ir krypties studijų pagrindų dalį, profesijos studijų pagrindų dalį arba profesijos studijų specialiąją dalį. Kadangi nėra bendrų teisės dėstymo programų, todėl kiekviena aukštoji mokykla pati sprendžia apie teisės studijų būtinumą, apimtį, turinį ir t.t.. Pavyzdžiui, apžvelgus 2004 metų studijų programų⁶⁰ anotacijas galima pastebėti, jog teisės pagrindai (įvadas) kaip privalomas bendrojo lavinimo dalykas, yra įtrauktas į beveik visas Vilniaus Gedimino Technikos ir Kauno Technologijos universitetų studijų programas. Tuo tarpu Vilniaus Pedagoginiame universitete teisės dalykai įtraukti vos į kelias studijų programas. Priešingai nei universitetai, kolegijos teisės pagrindų dalykui skiria vienodai dėmesio. Čia teisės pagrindų (įvado) paskaitos įtrauktos į visas arba beveik visas studijų programas.

Skatindamos savarankiškas studijas, daugelis aukštųjų mokyklų sudaro galimybę laisvai arba alternatyviai pasirinkti įvairių teisės sričių paskaitas. Pavyzdžiui, Kauno Technologiniame universitete galima pasirinkti lankyti administracinės teisės, administracinės teisės pagrindų, administracinio proceso, civilinės teisės, darbo teisės, darbo teisės pagrindų, konstitucinės teisės pagrindų, Lietuvos teisinės sistemos, tarptautinės komercinės teisės, tarptautinės žmogaus teisių apsaugos, tarptautinės teisės pagrindų, teisės įvado, teisės pagrindų, turto vertinimo teisinių pagrindų ir etikos, verslo teisės paskaitas.

Yra išleista nemažai vadovėlių aukštųjų mokyklų studentams: Čiočys P. "Teisės pagrindai", Masandukaitė A. "Teisė. Mokomoji knyga", autorių kolektyvo išleistas vadovėlis "Lietuvos teisės pagrindai" ir kt. Juose aptariamos įvairios teisės šakos bei teisės teorijos klausimai.

Taigi galima pastebėti, jog daugelyje švietimo įstaigų yra sudaryta galimybė kryptingam jaunimo teisiniui auklėjimui. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad jaunimo teisinis auklėjimas neapsiriboja tik faktinės informacijos perteikimu. Tam, kad teisinis auklėjimas būtų efektyvus ir galėtų pasiekti savo tikslus reikia taip pat ugdyti pagarbą vertybėms, puoselėti sugebėjimą

⁶⁰ Ne teisės studijų.

rūpintis kitais, skatinti aktyvią visuomeninę veiklą, reikalingas praktinis jos veikimo įgyvendinimas kasdieniame gyvenime.

2.2. Žiniasklaidos poveikis jaunimo teisiniam auklėjimui ir jo reglamentavimas

Žiniasklaida - organizuotas informacijos skleidimas viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių sistemoje, viešosios informacijos rengėjai, visuomenės informavimo priemonės, spaudoje paskelbtos publikacijos, radijo bei televizijos laidos.⁶¹ Tradicinės žiniasklaidos formos yra trys: spauda (laikraščiai ir žurnalai), radijas ir televizija, tačiau kartais prie žiniasklaidos (mass media) priskiriamas ir internetas.

Žiniasklaidos įtaka asmens socializacijai šiandien nekelia abejonių ir jos poveikio apimtis nuolatos didėja. Tačiau labai sudėtinga vienareikšmiškai apibrėžti konkretų jos poveikį jaunimo atstovams, nes jaunystės tarpsnis apima skirtingo subrendimo laipsnio asmenybes. Reikia pastebėti, jog jaunimas aktyviai vartoja jos teikiamą informaciją, todėl ji gali atlikti įvairialypę funkciją: padėti sutapatinti save su tam tikra amžiaus grupe, jos kultūros srovėmis, aktualiomis mados formomis, kūno kalba, gestais, šokių stiliais ir pan. Taigi tam tikra prasme žiniasklaida gali pasiūlyti identifikavimosi galimybes jaunuoliams, ieškantiems savo veido ir savo asmenybės.⁶²

Atlikta daug empirinių tyrimų, kuriuose analizuojamas smurto televizijoje poveikis žmonių agresijai. Mokslinėje literatūroje išskiriamos trys pagrindinės poveikio formos - teoriniai modeliai:

1. *Agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo* – A. Bandūra (ir jo kolegų) socialinio išmokimo teorija: stebėdami televizijoje elgesio modelius, žiūrovai išmoksta, koks elgesys yra tinkamas, t. y. už kokį elgesį apdovanojama, o už kokį baudžiama. Suvokdami rodomą smurtą kaip sėkmingą problemų sprendimo būdą, žiūrovai gali imituoti televizijoje rodomus elgesio modelius. Agresijos išmokstama jauname amžiuje ir ji tampa sunkiai paveikiama vyresniame amžiuje.

2. *Jautrumo sumažinimo* – L. Berkowitziaus teorija: žiūrovai daugiau ar mažiau save identifikuoja su smurto televizijoje subjektais. Todėl asmenys, žiūrintys smurtą, yra labiau pasiruošę naudoti smurtą tarpasmeniniuose santykiuose.

3. *Baimės, agresijos palaikymo (smurto subkultūros)* - R. Huesmanno socialinio vystymosi teorija: smurtas televizijoje užkoduojamas žiūrovo atminties „pažintiniame žemėlapyje“. Vėlesnis smurto televizijoje žiūrėjimas padeda išlaikyti šias agresyvias mintis ir elgesio variantus. Ilgainiui smurto televizijoje žiūrėjimas gali padėti susiformuoti smurtinio

⁶¹ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P.21.

⁶² Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija – Vilnius, 2000, P. 171.

elgesio nuostatoms (smurto subkultūrai) - smurtas laikomas normalia ir adekvačia šiuolaikinės visuomenės savybe.⁶³

Smurto poveikis žiūrovui taip pat priklauso nuo konteksto, kuriame jis rodomas. Atlikus smurto televizijoje tyrimą JAV 1994-1997 m., nustatyti šie veiksniai, turintys įtakos žiūrovų reakcijai į smurtą televizijoje, ir jų poveikis: (1) smurtautojo charakteris: smurtautojo patrauklumas žiūrovui didina smurtavimo ir agresijos tikimybę; (2) smurto aukos charakteris: smurto aukos patrauklumas žiūrovui sukelia baimę; (3) smurto priežastis: pagrįsta smurto priežastis didina agresiją, nepagrįsta – sukelia; (4) smurto mastas ir vaizdingumas: didelis smurtas didina žiūrovų nejautrumą smurtui trumpu arba vidutiniu laikotarpiu. Vaizdingumas didina baimę; (5) smurto realizmas: sukelia agresiją ir baimę; (6) smurtas baudžiamas ar apdovanojamas: baudžiamas smurtas mažiau imituojamas negu smurtas, už kurį gaunamas teigiamas atpildas; (7) smurto padariniai: neigiami smurto padariniai slopina agresijos išmokimą; (8) humoro buvimas: smurtas, susijęs su humoru, labiau didina agresiją ir nejautrumą.⁶⁴

Žiniasklaida kaip ir kiti socializacijos subjektai, gali padaryti neigiamą poveikį atskiroms socialinėms grupėms. Siekiant jo išvengti yra priimtas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, kurio, pavyzdžiui, 48 str. numato, kad „žurnalistas ir leidėjas neturėtų piktnaudžiauti katastrofų, avarių ar smurto vaizdais, kurie gali žėisti ten rodomų žmonių artimųjų jausmus bei skaitytojų ar žiūrovų jautrumą.”⁶⁵ Kitas žurnalistų ir leidėjų profesinės etikos normas taip pat numato Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija “Dėl žurnalistinės etikos”, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, reglamentuojančios viešosios informacijos rengimą ir platinimą, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas ir kiti teisės aktai. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo paskirtis – nustatyti viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.⁶⁶ Šio įstatymo analizė atskleidė, kad 4 str. pateikia išsamų neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos sąrašą. Tačiau jau 6str. numatyto, kad viešoji informacija gali būti nepriskirta neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos kategorijai, jei: (1) jos turinį sudaro tik

⁶³ Kiškis A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija // Jurisprudencija, 2004, t. 59 (51), P. 41.

⁶⁴ Kiškis A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija // Jurisprudencija, 2004, t. 59 (51), P. 43-44.

⁶⁵ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas – Vilnius: Danielius, 1996.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, Žin., 2002, Nr. 91–3890.

informacija apie įvykius, politinius, socialinius, religinius įsitikinimus ar pasaulėžiūrą; (2) ši informacija yra reikšminga moksliniu ar meniniu požiūriu arba reikalinga tyrimams ar mokymui; (3) yra viešas interesas ją skelbti; (4) jos apimtis ir poveikis yra mažareikšmiai. Šios išimtys leidžia nevienareikšmiškai suprasti neigiamą ketvirtajame įstatymo straipsnyje išvardintų kriterijų poveikį bei manipuliuoti žalinga informacija prisidengiant, pavyzdžiui, viešuoju interesu. Tokiu būdu nepilnamečiams žalingos informacijos apribojimas tampa ginčytinu klausimu arba teisės spraga, kurios pagrindu gali toliau skleisti teisinis nihilizmas, darantis neigiamą įtaką jaunimo teisiniam auklėjimui.

Lietuvoje viešosios informacijos rengėjų ir platintojų veiklą reglamentuoja šios institucijos:

1) *Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija*, kurios svarbiausios funkcijos, susijusios su smurto televizijoje neigiamo poveikio prevencija yra šios: (1) žurnalistų profesinės etikos ugdymas; (2) profesinės etikos pažeidimų nagrinėjimas; (3) priskyrimas kino filmų, televizijos programų ar laidų smurtinio pobūdžio kategorijai; (4) viešosios informacijos rengėjų ir platintojų priežiūra, kaip jie laikosi teisės aktuose nustatytų kino filmų ir videoprogramų rodymo ir platinimo tvarkos.

2) *Lietuvos radijo ir televizijos komisija*, kuri dalyvauja formuojant valstybės audiovizualinę politiką. Svarbiausios komisijos funkcijos, susijusios su smurto televizijoje neigiamo poveikio prevencija, yra šios: 1) pagal savo kompetenciją vykdyti Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą; 2) transliuotojams ir retransliuotojams, pažeidusiems Visuomenės informavimo įstatymo reikalavimus ar licencijų sąlygas, nevykdantiems Komisijos priimtų sprendimų, įstatymų nustatyta tvarka taikyti šias nuobaudas: išpėjimus, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytas pinigines baudas, ne ilgiau kaip 3 mėnesiams sustabdyti licencijos galiojimą, panaikinti licencijos galiojimą.

3) *Žurnalistų etikos inspektorius* yra valstybės pareigūnas, prižiūrintis, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos. Žurnalistų etikos inspektorius vertina, kaip informuojant visuomenę laikomasi įstatymuose nustatytų visuomenės informavimo principų, teikia valstybės institucijoms siūlymus jų įgyvendinimui tobulinti. Jis gali išpėti viešosios informacijos rengėjus ir platintojus apie pastebėtus visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti.

4) *Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* atsakinga už Europos konvencijos dėl televizijos be sienų bei šios konvencijos pataisų protokolo nuostatų įgyvendinimą.⁶⁷

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, Žin., 1996, Nr. 71-1706.

A. Kiškio manymu, žurnalistinės etikos ir teisės normos bei institucinė sistema Lietuvoje iš esmės sudaro sąlygas tinkamai spręsti smurto televizijoje paplitimo prevencijos ir kontrolės problemas. Numatytos poveikio priemonės už šių normų pažeidimus yra pakankamos ir gali būti veiksmingos, jei jų taikymo praktika bus aktyvesnė.⁶⁸ Tačiau, kaip pastebi A. Dobryninas, žiniasklaida nėra vien informacijos skleidėja, ji kartu yra ir informacijos verslas, siekiantis pelno, ir socialinė galia, formuojanti viešąją nuomonę. Nors demokratinės žiniasklaidos atstovai noriai kalba apie žurnalistikos objektyvumą ir tarnavimą politinės visuomenės idealams, realią situaciją atspindi ne geri ir kilnūs ketinimai, bet elementarūs informacijos atrankos, apdorojimo ir sklaidimo principai, kurie sudaro vadinamąją vidinę žiniasklaidos ideologiją.⁶⁹ Akivaizdu, jog šiuo metu kriminalinės justicijos temos yra informacinė prekė, kuri turi gerą paklausą visuomenėje, ir tai nulemia šios prekės pateikimo būdus. Kaip išeitis iš šios situacijos galėtų būti D. Heater pateikta „televizinio raštingumo“ kurso idėja: „Vaikus reikia išmokyti atpažinti, kokie įvykiai laikomi „vertingomis žiniomis“, o kokie apskritai ignoruojami, skirti žodžių ir vaizdų daromą poveikį, suprasti kai kurių pramoginių programų socialinį ir politinį turinį.“⁷⁰

Taigi galima teigti, jog žiniasklaidos poveikis jaunimo teisiniam auklėjimui nėra vienareikšmis. Nors Lietuvoje parengta teisinė bazė, kurios paskirtis riboti neigiamą žiniasklaidos poveikį jaunam žmogui ir yra institucijos, turinčios užtikrinti atitinkamų teisės aktų vykdymą, žvelgiant iš šios dienos pozicijų galima pastebėti, jog tiek minėtoms institucijoms, tiek leidėjams bei žurnalistams trūksta aktyvumo ir noro kažką pakeisti. Vis tik galima pastebėti, jog priklausomai nuo visuomenės informavimo tikslų ir būdų, žiniasklaida gali daryti ir teigiamą įtaką jaunimo teisiniam auklėjimui ne tik skleisdama teises žinias, bet ir paviešindama pagarbos vertus poelgius.

⁶⁸ Kiškis A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija // Jurisprudencija, 2004, t. 59 (51), P. 53.

⁶⁹ Dobryninas A. Nepilnamečių justicija Lietuvos žiniasklaidoje – V., 2000. P. 70.

⁷⁰ D. Heater D. Žmogaus teisių mokymas mokyklose: sąvokos, pažiūros ir įgūdžiai // Švietimo naujovės 1994, nr.2, P. 22.

2.3. Nevyriausybinių organizacijų poveikis teisiniam auklėjimui

Valstybės institucijos Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, negali patenkinti nuolat didėjančių bei atsirandančių naujų žmogaus socialinių paslaugų poreikių. Objektivūs socialiniai poreikiai lemia naujų nevalstybinių institucijų formų, paslaugų teikimo veiklos rūšių ir infrastruktūros kūrimąsi. Steigiasi pelno nesiekiančios ir valstybės administracinėms struktūroms nepavaldžios privačios įregistruotos grupės - nevyriausybines organizacijos (NVO).⁷¹ Teisė laisvai jungtis ar nesijungti į asociacijas yra laikoma viena iš svarbiausių žmogaus teisių, kuri yra įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 straipsnyje: "Piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams"⁷² Asociacijų veiklą reguliuoja Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymas (Žin., 2004, Nr. 25-745).

NVO - tai laisva žmonių valia įkurta pilietinė organizacija, kuri tarnauja visuomenės ar jos grupių interesams tenkinti, nesiekia pelno ar tiesioginio dalyvavimo valstybės valdyme.⁷³ NVO taip pat gali būti įvardijamos kaip visuomeninės, savanoriškos, nekomercinės, labdaringos organizacijos, pasižyminčios: institucionalizacija, privatumu, savivaldumu, savanoriškumu. Šios organizacijos pasižymi naujovėmis, teikia paslaugas, aktyviai skleidžia savo idėjas, gerina vietos gyvenimo sąlygas, suteikia pagalbą žmonėms, kuriems reikalinga ypatinga priežiūra.⁷⁴ Socialiniu požiūriu, individo integravimosi į visuomenę ir įvairias bendrijas procesą sąlygoja kultūros elementai, socialinės vertybės ir normos, kurių pagrindu formuojasi socialiai vertingi asmenybės bruožai.⁷⁵ I. Zaleskienė ir L. Rutkauskienė piliečių dalyvavimo NVO veikloje procesą laiko vienu iš svarbiausių pilietinės sąmonės brandimo apraiškų: "Piliečiai nustoja būti pavaldiniais tik tuomet, kai sugeba veikti erdvėje, skiriančioje juos nuo valdžios (Tocqueville, 1969)."⁷⁶ NVO būdinga tai, kad jos, rodydamos iniciatyvą „iš apačios“, pirmosios nustato poreikius ir visuomenėje esančias socialines problemas; taiko naujus, netradicinius jų sprendimo būdus; yra dinamiškos; dažnai sprendžia tokias nepopuliarias socialines problemas, kurioms viešojo administracija ir politikai skiria nepakankamai arba visai neskiria jokio dėmesio; jų veikla pasižymi lankstumu ir partneryste. Anot L. Dromantienės, Lietuvos NVO teikiamų socialinių

⁷¹ Dromantienė L. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą // Socialinis darbas, 2003, Nr. 2(4), P. 15.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin., 1992, Nr. 33-1014.

⁷³ Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, P. 464.

⁷⁴ Zaleskienė I., Rutkauskienė L. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas // Socialinis darbas, 2003 m. Nr.1(3), P. 89.

⁷⁵ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika – Kaunas: Technologija, 2003, P. 358.

⁷⁶ Zaleskienė I., Rutkauskienė L. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas // Socialinis darbas, 2003 m. Nr.1(3), P. 87.

paslaugų analizė byloja, kad jų veiklos kryptys atitinka valstybės socialinės politikos prioritetus: pagalba neįgaliesiems, paslaugos šeimoms, vaiko teisių apsauga, jaunimo iniciatyvų rėmimas, narkotikų ir prevencinės programos, kriziniu problemų sprendimas.⁷⁷

Kadangi, kaip teigia R. Zuoza, jaunimas yra visuomenės ateitis, aktyvus jaunosios kartos, galinčios perimti to meto reikalavimus atitinkančias visuomenės dvasines vertybes ir efektyvius veikimo būdus, išitraukimas į visuomenės gyvenimą ypač aktualus tampa visuomenės permainų laikotarpiu, kai keičiasi visuomenės vertybės ir poreikiai, žmonių elgesio normos ir gyvenimo stilius. Todėl jaunimas turi būti skatinamas aktyviai dalyvauti politiniame, pilietiniame, ekonominiame ir kultūriniame visuomenės gyvenime ir tai turi paremti ne tik valstybinės, bet ir nevyriausybinių institucijos,⁷⁸ tame tarpe ir jaunimo organizacijos.

Anot E. Biliūtės-Aleknavičienės, jaunimo organizacijų išskelti principai iš esmės atspindi tautinės mokyklos keliamas ugdymo, tautinės savimonės, tautinio mentaliteto formavimo idėjas. Jų principai glaudžiai susiję su pagrindiniu ugdymo tikslu - visapusiškos asmenybės ugdymu atskleidžiant ir puoselėjant visas asmenines galias.

Jaunimo organizacijų veikla nėra naujas reiškinys. Priešingai, ši iniciatyva turi galias tradicijas. Jau 1918-1940 m. Lietuvoje buvo plėtojama labai įvairių organizacijų veikla, kuri turėjo didelės reikšmės tautinės savimonės, dorovės, pilietiškumo ugdymui, sudarė sąlygas savirealizacijai. 1918 m. Vilniuje kapitonas P. Jurgėla įkūrė pirmą mišrią skautų skiltį. 1923 m. Šiauliuose pradėdamas leisti "Skautų aidas". 1909-1910 m. Kaune įkuriami ateitininkų organizacija. 1927 m. įkuriami Lietuvos tautinio judėjimo sąjunga "Jaunoji Lietuva". 1919 m. birželio mėn. Kaune įkurta Lietuvos šaulių sąjunga. Moksleiviai į įvairių organizacijų veiklą jungėsi pagal siekius, įsitikinimus, pasaulėjautą. Organizacijos telkė lietuvių jaunuomenę, žadino ir stiprino jos tautinę, valstybinę sąmonę, siekė, kad jie augtų darbštūs, ryžtingi, dori, formavo socialinius įgūdžius, plėtė kultūrinę erdvę. 1930 m. rugpjūčio 30 d. švietimo ministrui uždraudus kai kurias ideologinio pobūdžio moksleivių organizacijas dauguma organizacijų iki 1940 m. savo veiklą plėtojo slapta.⁷⁹

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę NVO taip pat skyrė ypatingą dėmesį pilietiniam ugdymui: Atviros Lietuvos Fondas (projektai: Pilietinė visuomenė, Žaidžiamieji rinkimai), Lietuvos pilietinio ugdymo asociacija (projektai: "Pilietinio ugdymo pamokų modeliai", "Pilietinio ugdymo mokytojų rengimas", "Pilietiškumo ugdymas per moksleivių savivaldą", "Vadovavimas mokyklai ir pilietinė demokratija", "Pilietinės visuomenės pagrindai") Lietuvos Žmogaus teisių centras (projektai:

⁷⁷ Dromantienė L. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą // Socialinis darbas, 2003, Nr. 2(4), P. 20.

⁷⁸ Zuoza R. Jaunimo pilietinės iniciatyvos skatinimas Lietuvoje // Pedagogika, 2000, Nr. 40, P. 28.

⁷⁹ Biliūtė-Aleknavičienė E. Jaunimo organizacijų poveikis asmenybės savirealizacijai, P. 141

„Pilietinis ugdymas vietos bendruomenėje”, „Žmogaus teisių mokymas vidurinėje mokykloje”, „Pilietinis ugdymas Lietuvos vidurinėje mokykloje”), Pilietinių iniciatyvų centras („Moksleivių parlamento rinkimai”), Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegija (projektai: „Demokratija Lietuvos mokyklose”, „Vaikai – vaikams”, „Demokratijos mokykla”, „Regioninė jaunimo politika”, „Dienos centras”, „Alternatyvus švietimas”, „Tolerancijos ugdymas”, „Demokratija ir bendradarbiavimas”) ir kt. Nemažai iniciatyvų susijusių su konfliktų sprendimu sprendžia Lietuvos konfliktų sprendimo centras, aktyviai su pedagogais vasarą dirba JAV įsikūrusi APPLE organizacija, daugelį projektų vykdo pačios mokyklos, moksleivių taryba ir asociacija, kitos moksleiviškos organizacijos (skautai, ateitininkai, kudirkaičiai, maironiečiai, sakaliukai).⁸⁰

Didelę įtaką jaunimo teisiniam auklėjimui daro politinės jaunimo organizacijos: „Jaunųjų konservatorių lyga“, Lietuvos liberalus jaunimas“, „Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga“, etc. Įvairių diskusijų, projektų, vasaros mokyklų, kultūrinių renginių metu ne tik įgyjama asmeninės patirties, organizacinių žinių, bet ir puoselėjamas socialinio teisingumo pajautimas, teisinės visuomenės sąrangos suvokimas, lavinamas gebėjimas pasiekti ir ginti savo vertybes vadovaujantis teise.⁸¹ Nagrinėjant Valstybinę jaunimo politikos koncepciją, galima pastebėti, jog jaunimo teisiniam auklėjimui yra svarbūs šie

Valstybinės jaunimo reikalų tarybos tikslai:

- 1) formuoti intelektualią, pilietišką, demokratišką asmenybę;
- 2) padėti jaunimui integruotis į politinį, pilietinį, ekonominį, socialinį ir kultūrinį šalies gyvenimą;
- 3) formuoti jaunimo dvasines vertybes, ugdyti pareigą Tėvynei ir šeimai.⁸²

Didelę paramą jaunimui vykdančią savižudybių ir psichologinių krizių prevenciją vykdo NVO „Jaunimo psichologinės paramos centras“, kurio padaliniai veikia visuose miestuose. Vien į Vilniaus „Jaunimo liniją“ 2002 m. skambino 555 asmenys. Minčių apie savižudybę dažniausiai turėjo tie žmonės, kurie skambino dėl sunkių išgyvenimų, susijusių su: namų nebuvimu (53 proc.); patiriamu psichologiniu smurtu (46 proc.); nedarbu (46 proc.); alkoholizmu (45 proc.); artimo žmogaus nebuvimu (62 proc.).⁸³ Kvalifikuotų psichologų pagalba, konsultacijos, patarimai padeda atkurti gyvenimo prasmę.

Jaunimo iniciatyvas remia Utenoje veikianti organizacija „Sniego gniūžtė“, vykdanči alkoholio, tabako ir narkotinių medžiagų prevencinę programą, orientuotą į vadovo sugebėjimą

⁸⁰ Kviessienė G. Socializacijos pedagogika – Vilnius, 2000, P. 37.

⁸¹ www.jkl.lt, www.laisve.lt, www.lsdjs.org.

⁸² Jaunimo politika Lietuvoje – Vilnius, 1997.

⁸³ Dromantienė L. Nevyriausybių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą // Socialinis darbas, 2003, Nr. 2(4), P. 21.

itikinti jaunimą gyventi sveiką gyvenimo būdą be žalingų įpročių. Centro veikloje dalyvauja jaunuoliai nuo 14 iki 29 metų. Centro vadovai ir koordinatoriai organizuoja paskaitas, kuriose atsispindi organizacijos veikla, informaciniai skelbimai publikuojami vietinėje spaudoje, mokyklų stenduose. Daugiausia NVO, vykdančių prevencines programas prieš AIDS ir narkotikų vartojimą, veikia didžiuosiuose Lietuvos miestuose -Vilniuje ir Klaipėdoje.⁸⁴

Ypač svarbus paties jaunimo iniciatyvos skatinimas: jaunimo įsitraukimas į jaunimo organizacijų veiklą, diskusijos ir pasiūlymai, aktyvus dalyvavimas pozityviame visuomenės gyvenime bei sprendžiant visuomenės problemas (pavyzdžiui, narkomanija, lytiniu keliu plintančios ligos ir pan.), jaunimo saviraiška, tarptautinio bendradarbiavimo vystymas, užimtumas, etc. Anot R. Zuozos, neabejotina, kad jaunimo iniciatyva yra pagrindinė jaunimo politikos varomoji jėga, kurios įtaka jaunimo pilietiškumo ir solidarumo ugdymui ypač didelė. Mūsų visuomenėje dar ne visai suvokta, kad jaunimo iniciatyva kartu sėkmingai veikia jaunimo socialinę integraciją ir nusikalstamumo prevenciją. Būtent jaunimo iniciatyva padeda jauniems žmonėms pasitikėti savo jėgomis ir prasmingai gyventi. Gyvenimo prasmės nebuvimas dažnai veda prie amoralumo, narkotikų ir smurto. Esant jaunimo iniciatyvai, lengviau spręsti daugelį jaunimo problemų, nes būtent jaunimo iniciatyvų formavimas ir įgyvendinimas skatina:

1. Tikslų formulavimą.
2. Geranorišką žmonių bendravimą ir bendradarbiavimą.
3. Gebėjimą klausti ir norą ieškoti atsakymų.
4. Poreikį išreikšti save.
5. Mokėjimą pasiekti kompromisą

Valstybės institucijos turi neleisti manipuliuoti jaunimo iniciatyva ir gera valia. Jaunimo dalyvavimas turi būti ne vaidinimas, o realybė.⁸⁵

Taigi, galima teigti, kad NVO išties daro didžiulę teigiamą įtaką jaunimo teisiniui auklėjimui, nes lanksčiai reaguoja į pokyčius visuomeniniame gyvenime: pasikeitusius įstatymus, besikeičiantį socialinėje atskirtyje esančių asmenų socialinį statusą, kylančias naujas problemas. Todėl NVO gali greičiausiai užmegzti ryšį su įvairiomis socialinėmis grupėmis tame tarpe ir jaunimu. Tačiau vien tik NVO veiklos nepakanka. Turi būti skatinama ir paties jaunimo iniciatyva, noras aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

⁸⁴ Dromantienė L. Nevyriausybių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą // Socialinis darbas, 2003, Nr. 2(4), P. 21.

⁸⁵ Zuza R. Jaunimo pilietinės iniciatyvos skatinimas Lietuvoje // Pedagogika, 2000, Nr. 40, P. 30-32.

3. Jaunimo teisinio auklėjimo ypatumai

3.1 Tyrimo organizavimas

Tyrimo metodika. Siekiant atskleisti jaunimo teisinių žinių ir gebėjimo jas įgyvendinti praktiškai lygį bei jaunimo teisinės savimonės ypatumus, Utenos kolegijoje (toliau UK) ir Utenos regioniniame profesinio mokymo centre (toliau URPMC), 2005 metų rugsėjo – spalio mėnesiais buvo atlikta anketinė apklausa. Tyrimui buvo parengta anketa jaunimui (moksleiviams, studentams), kurių klausimyną darbo autorė sudarė vadovaudamasi I ir II darbo dalyse suformuluotais teiginiais.

Anketos klausimyną sudarė septyni klausimų blokai :

1. Respondentų demografinių duomenų tyrimo blokas (1 – 3 klausimai).
2. Jaunimo teisinio auklėjimo švietimo įstaigose būdų ir taikomų metodų efektyvumo tyrimo blokas (4 – 8 klausimai).
3. Jaunimo požiūrio į žmogaus teises ir pareigas tyrimo blokas (9 – 12 klausimai).
4. Jaunimo teisinių žinių suvokimo ir jų pritaikymo gyvenime tyrimo blokas (13 – 17 klausimai).
5. Žiniasklaidos poveikio jaunimo teisiniam auklėjimui tyrimo blokas (18 – 20 klausimai).
6. Nevyriausybinių organizacijų poveikio jaunimo teisiniam auklėjimui tyrimo blokas (21 – 23 klausimai).
7. Jaunimo teisinės informacijos poreikių tyrimo blokas (24 – 25 klausimai).

Anketa yra pusiau uždaro tipo, anoniminė. Anketos pavyzdys pateiktas prieduose (žr.1 pried.) .

Tyrimo dalyvavo Utenos kolegijos III – IV kursų dieninio ir neakivaizdinio skyrių studentai ir Utenos regioninio profesinio mokymo centro I – II kursų moksleiviai. Tyrimo imtis 220 respondentų. Įvertinus anketos grįžtamumo kvotas išplatinta 250 anketų URPMC moksleiviams ir Utenos kolegijos studentams, iš kurių sugrįžo 220 (88%).

Tyrimo objektas: Utenos kolegijos studentai ir Utenos regioninio profesinio mokymo centro moksleiviai.

Tyrimo tikslas: atskleisti jaunimo teisinio žinojimo ir rėmimosi teise kasdieniame gyvenime lygį, jaunimo teisinės savimonės ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

- išsiaiškinti jaunimo teisinio auklėjimo švietimo įstaigose ir taikomų būdų ir priemonių efektyvumą;
- atskleisti jaunimo požiūrį į žmogaus teises ir pareigas;

- pateikti jaunimo teisinių žinių suvokimo ir jų pritaikymo gyvenime analizę;
- įvertinti žiniasklaidos ir nevyriausybinų organizacijų poveikį (įtaką) jaunimo teisiniam auklėjimui;
- nustatyti jaunimo teisinės informacijos poreikius.

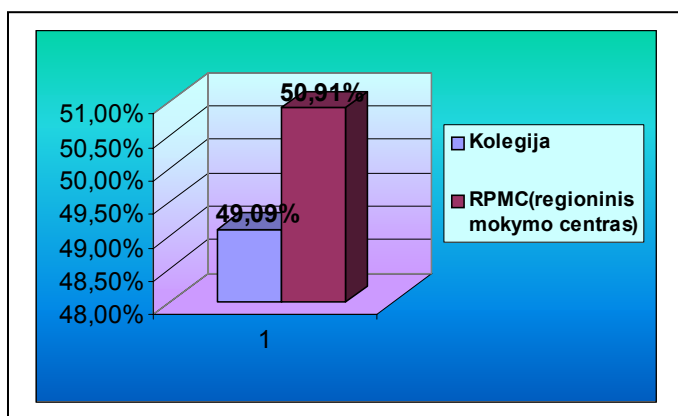
Tyrimo metodai: anketinė apklausa.

Statistinė analizė. Pusiau uždaro tipo anketų duomenų analizė atlikta naudojant kompiuterinės analizės sistemą SPSS (*Statistical Program for Social Sciences*), paskaičiuojant respondentų atsakymų į klausimus pasiskirstymus dažniais (procentinės išraiškos). Kai kurie anketos duomenys yra sukryžminti, norint pasižiūrėti kokie yra statistiniai ryšiai tarp atsakymų, remiantis chi kvadrato (X^2) kriterijumi, pasirinktu $p \leq 0,05$ reikšmingumo lygmeniu. Anketos atsakymai koreliacinės analizės metodu kryžminami, siekiant išsiaiškinti, ar kai kurios respondentų demografinės charakteristikos daro įtaką jų atsakymams. Koreliacijos koeficientas¹ interpretuojamas taip :

- nuo 0 iki 0,20 – ryšio tarp požymių iš esmės nėra;
- nuo 0,20 iki 0,40 – ryšys tarp požymių silpnas;
- nuo 0,40 iki 0,60 – ryšys esminis;
- nuo 0,60 iki 0,80 – ryšys labai stiprus.⁸⁶

3.2 Demografinių duomenų tyrimo aptartis

Pirmasis - demografinių duomenų klausimyno blokas leido pažvelgti į tyrime dalyvavusių studentų, moksleivių amžių, lytį, išsilavinimą ir kitas charakteristikas, kurios gali turėti įtakos jaunimo teisinių žinių ir gebėjimo jas įgyvendinti praktiškai lygiui bei jaunimo teisinės savimonės ypatumams. Nurodant mokymo instituciją, respondentų atsakymai pasiskirstė taip: 49,09 proc. studentų nurodė, kad mokosi UK, o 50,91 proc. moksleivių nurodė, kad mokosi URPMC (žr. 1 pav.).

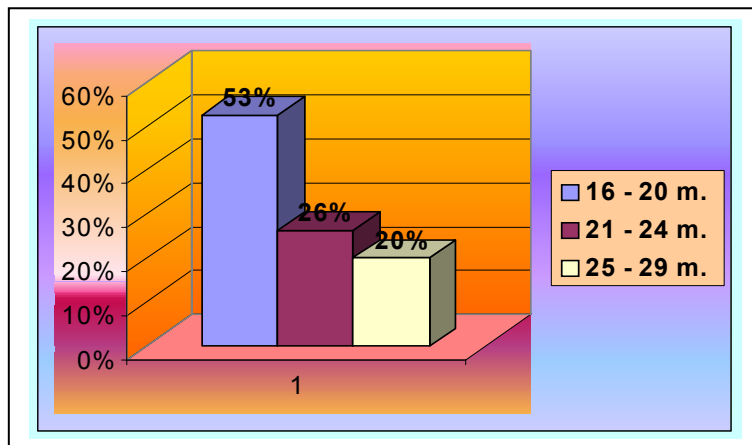

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokymo instituciją

¹ r – taip žymimas koreliacijos koeficientas.

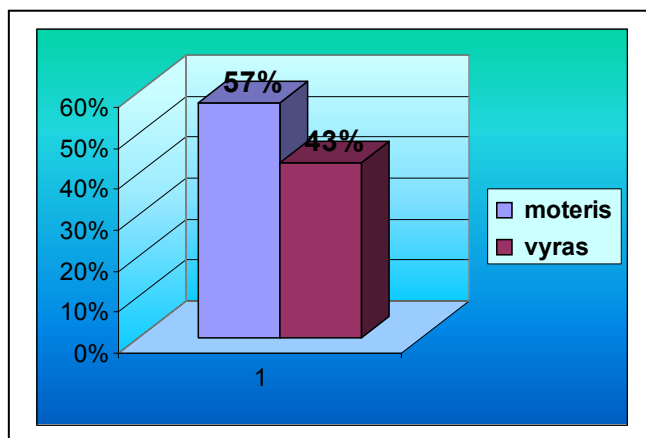
⁸⁶ Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius: Jošara, 1998, P.35.

Anketoje buvo pateikti klausimai susiję su asmeniniais respondentų duomenimis. Tyrime dalyviai pagal amžių susiskirstė taip: daugiau negu pusė (53 proc.) nurodė 16 – 20 metų amžiaus grupę, 26 proc. apklaustųjų nurodė 21 – 25 metų amžiaus grupę, 20 proc. apklaustųjų nurodė 25 – 29 metų amžiaus grupę (žr. 2 pav.).

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

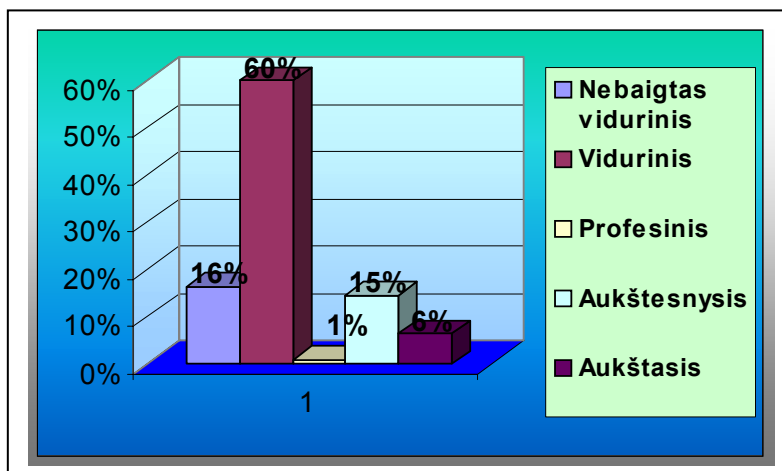
Atliekant apklausą tyrime dalyvavo 57,27 proc. moterų ir 42,72 proc. vyrų (žr. 3 pav.). Pagal išsilavinimą anketinėje apklausoje, daugiausiai (60 proc.) dalyvavo vidurinį išsilavinimą turintys respondentai, nebaigtą vidurinį nurodė 16,36 proc. apklaustųjų, aukštesnį išsilavinimą nurodė 14,54 proc. apklaustųjų, aukštą išsilavinimą nurodė 6,36 proc. apklaustųjų, ir mažiausiai – beveik 1 (0,9) proc. apklaustųjų nurodė turintys profesinį išsilavinimą (žr. 4 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Apibendrinant galima teigti, jog tyrime dalyvavo vienodai proporcingas Utenos kolegijos studentų ir Utenos regioninio profesinio mokymo moksleivių skaičius.

Lyties atžvilgiu tyrime dalyvavo daugiau moterų nei vyrų. Daugiausia kaip pusę sudaro 16 - 20 m. amžiaus respondentai, turintys vidurinį išsilavinimą.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

3. 3 Mokymo įstaigos įtaka jaunimo teisiniam auklėjimui

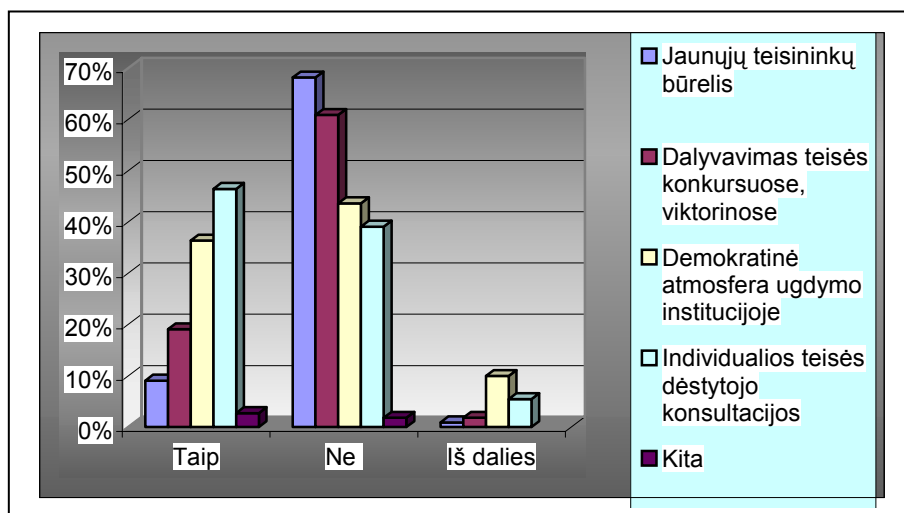
Siekiant išsiaiškinti antrojo klausimų bloko - jaunimo teisinių žinių įgijimo šaltinius, anketoje buvo pateiktas klausimas: „Iš kur gaunate teisinių žinių?“.

54 proc. apklaustųjų teigė, kad jų teisinės žinios yra gautos iš studijų, seminarų bei konferencijų. Tačiau daugiausia (86,36 proc.) apklaustųjų nurodė, kad teisinės žinias gauna iš radijo ir televizijos, šiek tiek mažiau (80 proc.) - iš spaudos, 66 proc. apklaustųjų kaip savo teisinių žinių šaltinį nurodė internetą. 55 proc. apklaustųjų nurodė, kad jų teisinės žinios gautos iš gyvenimiškos patirties. 5 proc. respondentų pažymėjo, kad teisinę informaciją jie gavo iš tėvų, 40 proc. kaip savo teisinės informacijos šaltinį nurodė draugus (žr. 2 priedą).

Daugiausia (53 proc.) respondentų nurodė 16 - 20 m. amžiaus tarpsnį, todėl galima daryti prielaidą, kad ryšium su amžiumi, jų gyvenimiška patirtis nėra didelė. Nustatytas silpnas ryšys tarp respondentų amžiaus ir anketoje pateiktų respondentų atsakymų, koreliacijos koeficientas yra $r = 0,295^{**}$, $p = 0,01$.

Galima teigti jog, prieinamiausi ir populiariausi jaunimo tarpe žinių (taip pat ir teisinių) gavimo būdai yra radijas, televizija ir spauda. Jaunimas aktyviai naudojami ir naujausiomis informacinėmis priemonėmis, tai rodo, jog vienas iš populiariausių teisinės informacijos gavimo šaltinių jaunimo tarpe yra internetas. Neretai remiamasi gyvenimiška patirtimi, iš tėvų, draugų gauta teisine informacija.

Tyrimo metu, anketoje buvo prašoma nurodyti, ar studijuojamoje mokymo programoje yra ar buvo dėstomas teisės pagrindų dalykas. Daugiau kaip pusė (58,18 proc.) apklaustųjų atsakė teigiamai, 37,27 proc. apklaustųjų atsakė neigiamai ir 4,54 proc. apklaustųjų teigė – nežinantys. Galima daryti prielaidą, jog neigiamus respondentų atsakymus galėjo sąlygoti tai, kad daugiausia tarp apklaustųjų Utenos regioninio profesinio mokymo centro moksleivių yra pirmo kurso moksleiviai, kurie galbūt dar nebuvo išklaušę teisės pagrindų paskaitų.

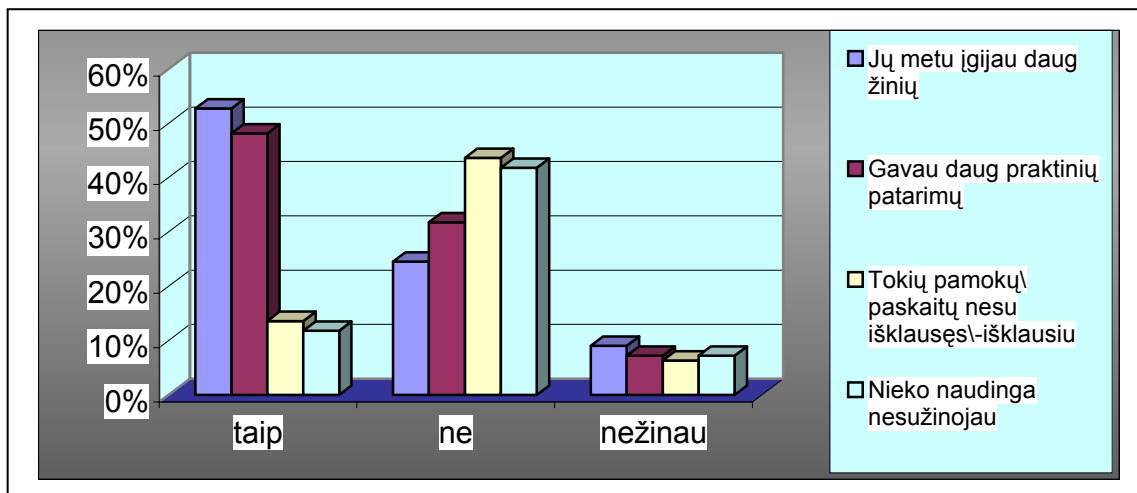

5 pav. Teisinio auklėjimo būdų paplitimas mokymo institucijoje

UK studentai ir URPMC moksleiviai anketoje pažymėjo neformalaus teisinio auklėjimo būdus, kurie yra ar buvo naudojami jų mokymo įstaigoje. Daugiausiai (46 proc.) respondentų pažymėjo, kad vienas iš populiariausių teisinio auklėjimo būdų yra individualios teisės dėstytojo konsultacijos, 36 proc. respondentų nurodė demokratinę atmosferą ugdymo institucijoje. 19 proc. respondentų kaip vieną iš teisinio auklėjimo būdų nurodė dalyvavimą teisės konkursuose, viktorinose. Tik 9 proc. apklaustųjų kaip teisės auklėjimo būdą nurodė jaunųjų teisininkų būrelį (žr. 5 pav.). Nors jaunųjų teisininkų būreliai yra minėtose mokymo institucijose, tačiau galima daryti prielaidą, kad jaunimui nėra patrauklūs ir jų veikloje jie retai dalyvauja.

Tyrimo metu, respondentų buvo prašoma įvertinti teisės pagrindų/pilietinio ugdymo pamokas/paskaitas. Daugiau kaip pusė (53 proc.) moksleivių ir studentų teigė, kad minėtų paskaitų/pamokų metu įgijo daug žinių, 48 proc.- gavo daug praktinių patarimų. Tik labai maža dalis respondentų (3 proc. ir 5 proc.) įrašė savo nuomonę. Tarp teisinių žinių šaltinių buvo paminėta profesionalių teisininkų konsultacijos: advokatų, notarų, bei policijos pareigūnų teikiama teisinė informacija. Tik 12 proc. moksleivių ir studentų teigė, kad šių paskaitų metu nieko

naudinga nesužinojo. 14 proc. apklaustųjų nurodė, kad tokių pamokų/paskaitų nėra išklause (žr. 6 pav.).

6 pav. Teisės pagrindų/pilietinio ugdymo pamokų/paskaitų vertinimas

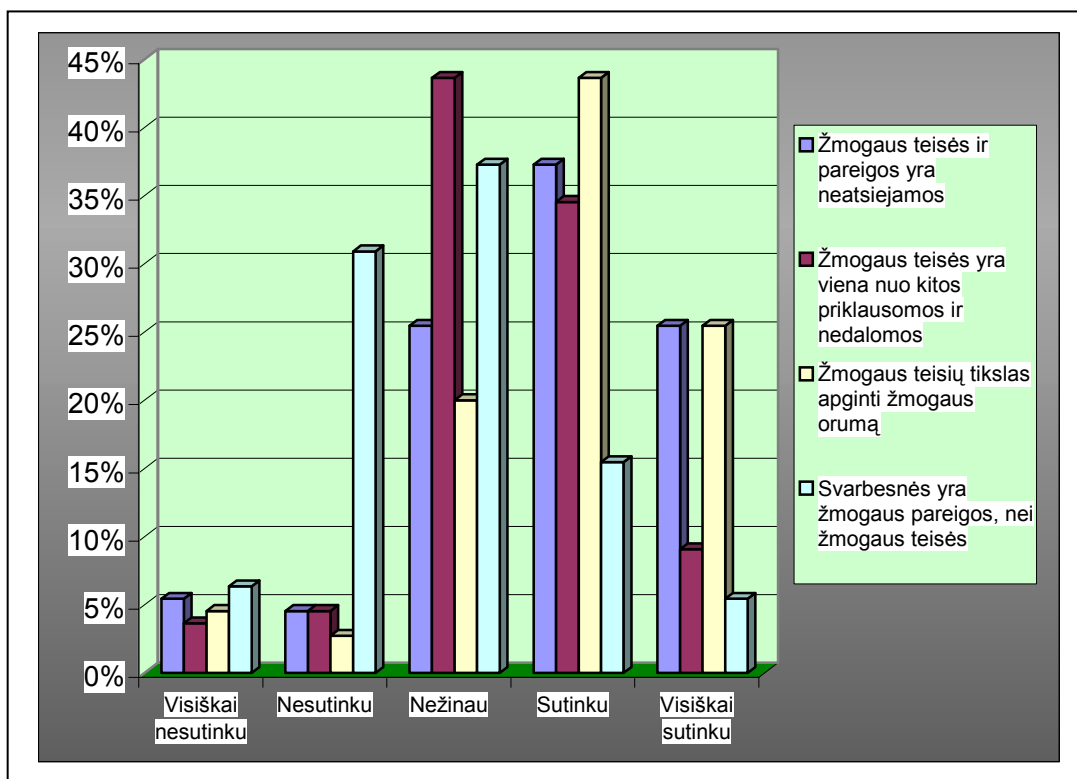
Taigi apibendrinus antrojo bloko respondentų atsakymus, matyti, jog mokymo institucijoje moksleiviai ir studentai išklauso teisės pagrindų kursą, gauna teisinių žinių. Demokratinė atmosfera ugdymo institucijoje sudaro sąlygas veiksmingai mokytis ir įgyti teisinių žinių. Tačiau reikia nurodyti kuo daugiau būdų kaip jomis naudotis, pritaikyti kasdiniame gyvenime. Jaunimas nevengia individualiai konsultuotis su dėstytojais, jiems rūpimais teisiniais klausimais. Galima pastebėti, jog jaunimo tarpe kaip vienas iš populiariausių teisinės informacijos šaltinių yra internetas, bei kitos masinės informacijos priemonės. Dažnai teisinės žinios susiformuoja iš gyvenimiškos patirties, padeda tėvų ar draugų patarimai teisiniais klausimais. Galima daryti prielaidą jog dėl amžiaus (16 – 20 m.) bei patirties stokos, jaunimui yra praktiškai neprieinama profesionalių teisininkų teikiama teisinė informacija.

3.4 Jaunimo požiūris į žmogaus teises ir pareigas

Siekiant išsiaiškinti jaunimo požiūrį į žmogaus teises ir pareigas, anketoje buvo sudarytas trečias klausimų blokas. Dauguma (62 proc.) respondentų atsakė, kad per teisės pagrindų paskaitas jiems buvo suteikta informacija apie žmogaus teises ir pareigas, 26 proc. – atsakė neigiamai, o likusi dalis (11 proc.) apklaustųjų – nežino, ar apie tai buvo kalbėta minėtų paskaitų metu.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė jaunimo požiūrį į žmogaus teises ir pareigas. Studentams ir moksleiviams anketoje buvo pateikta keletas teiginių apie žmogaus ir piliečio teises ir pareigas.

Daugiausia (44 proc. - sutinku, ir 25 proc. - visiškai sutinku) respondentų sutiko su teiginiu, kad žmogaus teisių tikslas yra apginti žmogaus orumą. 20 proc. apklaustųjų nežinojo kaip vertinti šį teiginį. Tik 3 proc. ir 5 proc. apklaustųjų nesutiko su šiuo teiginiu.

7 pav. Jaunimo požiūris į žmogaus/piliečio teises ir pareigas

Šiek tiek mažiau (37 proc. - sutinku ir 25 proc. - visiškai sutinku) respondentų sutiko su teiginiu jog žmogaus teisės ir pareigos yra neatsiejamos. Nors dauguma apklaustųjų sutiko su minėtu teiginiu, tačiau 25 proc. – nežinojo, nesutiko su šiuo teiginiu 10 proc. apklaustųjų (5 proc. - nesutinku, 5- visiškai nesutinku).

Daugiausia net 44 proc. respondentų nežinojo kaip vertinti teiginį, kad žmogaus teisės yra viena nuo kitos priklausomos ir nedalomos. Visiškai sutiko su šiuo teiginiu 9 proc. apklaustųjų, sutiko - 25 proc., o neigiamai pasisakė 4 proc. (visiškai nesutinku) ir 5 proc. (nesutinku) moksleivių ir studentų.

Žmogaus pareigos nei teisės svarbesnės atrodė 15 proc. (sutinku) ir 5 proc. (visiškai sutinku) apklaustųjų. 37 proc. moksleivių ir studentų nežinojo kaip vertinti šį teiginį. 31 proc. ir 6 proc. su šiuo teiginiu nesutiko (žr. 7 pav.).

Sukryžminus respondentų teiginius, apie žmogaus teises ir pareigas vertinimus pagal mokymo instituciją (neprocentine išraiška), pastebėta, kad teiginius maždaug panašiai vertina ir UK studentai ir URPMC mokyklos moksleiviai. Tačiau žymiai daugiau profesinės mokyklos moksleivių sutiko su teiginiu, jog žmogaus pareigos yra svarbesnės negu teisės, arba nežinojo kaip

tai vertinti. Tuo tarpu dauguma kolegijos studentų neigiamai vertino šį teiginį, suvokdami, kad turi būti žmogaus teisių ir pareigų pusiausvyra. Abiejų mokymo institucijų studentai sutiko, kad žmogaus teisių tikslas apginti žmogaus orumą. Vertinant šį teiginį, koreliacijos koeficientas lyties atžvilgiu yra $r = 0,178^{**}$. Tačiau respondentų amžius atsakymams neturėjo įtakos. Duomenys statistiškai patikimi $p = 0,05$.

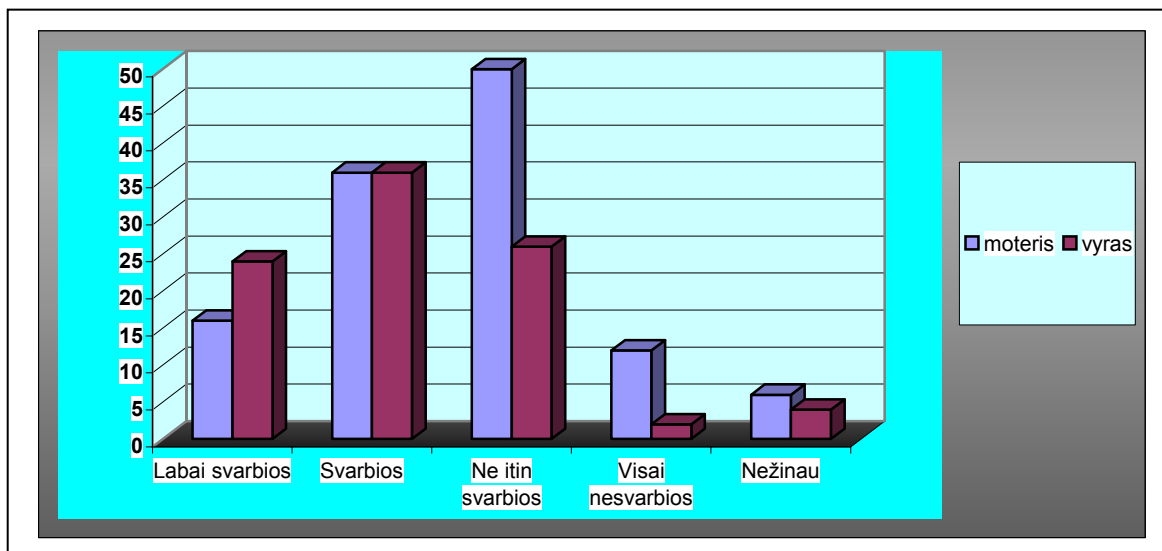
1 lentelė. Jaunimo žmogaus/piliečių teisių ir laisvių vertinimas

Teiginiai	Labai svarbios (proc.)	Svarbios (proc.)	Ne itin svarbios (proc.)	Visai nesvarbios (proc.)	Nežinau (proc.)
Teisė į gyvybę	79,1	15,5	0,9	1,8	0,9
Teisė į nuosavybės, būsto neliečiamumą	72,7	20,9	2,7	1,8	0,9
Teisė dalyvauti valdant šalį	18,2	32,7	34,5	6,4	4,5
Teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus juos laisvai reikšti	47,2	39,1	8,2	2,7	1,8
Teisė kreiptis į teismą	44,5	30,9	7,3	1,8	3,6
Teisė laisvai kilnotis, pasirinkti gyvenamą vietą	44,5	40,0	10,9	0,9	1,8
Teisė į asmens neliečiamumą	68,2	25,5	3,6	1,5	1,8
Teisė į asmens gyvenimo privatumą	69,1	25,5	2,7	0,6	0,9
Teisė lygiomis sąlygomis stoti į LR valstybinę tarnybą	21,8	28,2	27,3	18,2	3,6
Teisė kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą	17,3	29,1	26,4	20,0	6,4
Teisė pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą	24,5	31,8	22,7	14,5	4,5
Teisė laisvai vienytis bendrijas, politines partijas asociacijas ir kt. organizacijas	15,5	38,2	23,6	17,3	4,5
Teisė į darbą	78,2	17,3	1,8	0,9	0,9
Teisė į socialinę paramą	61,8	25,5	7,3	1,0	4,5

Tyrimo metu nustatyta, kokios žmogaus teisės ir laisvės jaunimui yra svarbios. Respondentų nuomone svarbiausios yra šios prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės: teisė į gyvybę (79,1 proc.), teisė į nuosavybės, (78,2 proc.) teisė į darbą, būsto neliečiamumą (72,7 proc.), teisė į asmens neliečiamumą (68,2 proc.), teisė į asmens gyvenimo privatumą (69,1 proc.), teisė kreiptis į teismą (44,5 proc.) Ne mažiau svarbi jaunimui yra teisė į socialinę paramą, kurią pažymėjo 61,8 proc. respondentų (žr. 1 lentelę).

Jaunimui mažiau svarbu dalyvauti valdant šalį, kad tai ne itin svarbu teigė 34,5 proc. apklaustųjų. Tyrimų anketos duomenys rodo, jaunimui nėra labai svarbi teisė lygiomis sąlygomis stoti į LR valstybinę tarnybą (ne itin svarbi – 27,3 proc., 18,2 proc. – visai nesvarbi). Taip pat panaši jaunimo nuomonė apie teisę pasirinkti religiją, ar tikėjimą (22,7 proc. - ne itin svarbi, 17,3 proc. – visai nesvarbi), taip pat teisė vienytis į bendrijas, politines partijas ir kt. organizacijas (23,6 proc. – ne itin svarbi, 17,3 proc. - visai nesvarbi) (žr. 1 lentelę).

Sukryžminus atsakymus pagal mokymo instituciją, matyti, jog kolegijos studentams mažiau svarbu, negu profesinės mokyklos moksleiviams pasirinkti ir praktikuoti bet kurią religiją arba tikėjimą. Tuo tarpu teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas, asociacijas ir kt. organizacijas ne tokia svarbi profesinės mokyklos moksleiviams.

8 pav. Respondentų požiūris į teisę dalyvauti šalies valdyme

Sukryžminus rezultatų duomenis pagal amžiaus kriterijų matyti, jog 16 – 20 m. ir 21 –24 m. amžiaus grupių jaunuoliams nėra itin svarbi teisė dalyvauti valdant savo šalį. Taip pat 16 – 20 m. amžiaus grupės jaunuoliams nesvarbi teisė kritikuoti valstybės pareigūnų darbą, teisė pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą, bei teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas, asociacijas ir kt. organizacijas. Kitiems atsakymams į šio klausimo teiginius apie žmogaus teises ir laisves, apklaustųjų amžius neturėjo įtakos jų nuomonei ir nuostatoms. Sukryžminus rezultatus pagal lytį, tyrimo rezultatai rodo, jog daugiau moterims negu vyrams yra ne itin svarbu teisė valdyti šalį (žr. 8 pav.)

Iš tyrimo duomenų paaiškėjo, koks jaunimo požiūris yra į žmogaus/piliečio pareigas.

Įvertinant žmogaus pareigų svarbą, respondentų atsakymai pasiskirstė sekančiai: 69,1 proc. apklaustųjų mano, kad yra labai svarbi tėvų pareiga (ir teisė) auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais ir iki pilnametystės juos išlaikyti ir tik 3,6 proc. apklaustųjų mano, kad tai ne itin svarbi pareiga, 1,8 proc. - nežino. Tyrimo metu atsiskleidė teigiamas koreliacinis ryšys lyties atžvilgiu dėl teiginio tėvų pareigos “auklėti savo vaikus... iki 16 metų” ($r=0,197^{**}$; $p=0,04$). Galima teigti, jog respondentų lytis daro įtaką apklaustųjų požiūriui į minėtą teiginį.

64, 5 proc. ir 26, 3 proc. apklaustųjų mano, jog vaikų pareiga gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą yra svarbi pareiga. Tik 6,4 proc. jaunuolių teigia, jog tai ne itin svarbu. Šis teiginys koreliuoja su respondentų amžiumi ($r=0,23^{**}$; $p=0,01$).

2 lentelė. Jaunimo žmogaus (piliečio) pareigų vertinimas

Teiginiai	Labai svarbios (proc.)	Svarbios (proc.)	Ne itin svarbios (proc.)	Visai nesvarbios (proc.)	Nežinau (proc.)
Igyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis LR Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių	41,8	45,5	4,5	-	6,4
Tėvų pareiga (ir teisė) auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti	69,1	23,3	3,6	-	1,8
Vaikų pareiga gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą	64,5	26,4	6,4	-	0,9
Asmenims iki 16 metų pareiga mokytis	60,9	25,5	9,1	1,8	0,9
Asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių	37,3	43,6	8,2	6,4	2,7
Kiekvieno pareiga (ir teisė) ginti Lietuvą nuo užpuolimo	28,2	38,2	20,9	4,5	6,4

Daugiau kaip pusė (60,9 proc.) jaunuolių mano, jog asmenims iki 16 metų yra pareiga mokytis, ketvirtadalis (25,5 proc.) teigia, jog tai svarbu, tačiau 9,1 proc. apklaustųjų mano, jog ši pareiga ne itin svarbi, o 1,8 proc. apklaustųjų – visai nesvarbi. Šis teiginys taipogi koreliuoja su respondentų amžiumi ($r=0,34^{**}$; $p=0,01$).

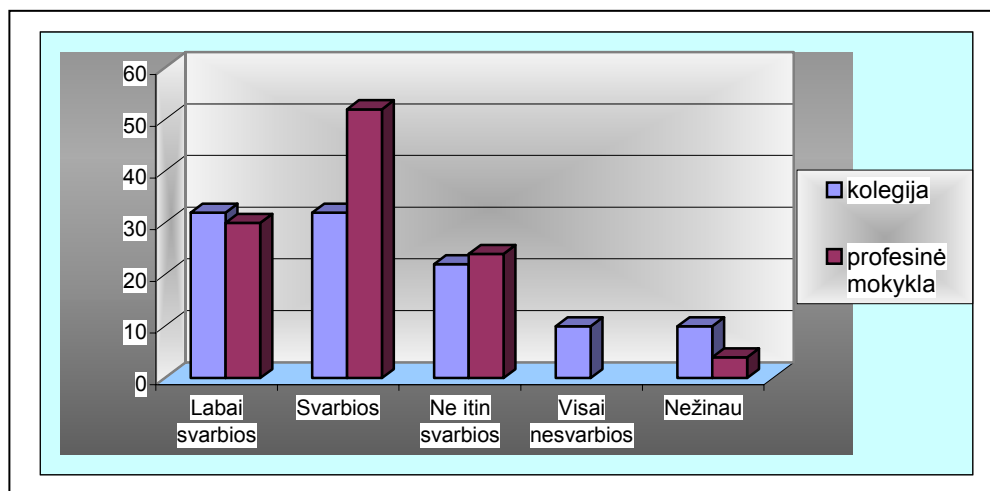
Dauguma (41, 8 proc. ir 45, 5 proc.) respondentų nurodė, jog žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių ir tik 4,5 proc. apklaustųjų mano jog ši pareiga ne itin svarbi, o 6,4 proc. – teigė nežinantys. (žr. 2 lentelę).

Nors daugiau kaip pusė (37,3 proc. ir 43,6 proc.) jaunuolių pažymėjo, jog yra svarbu saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, tačiau lyginant su kitomis anketoje išvardintomis pareigomis, ši pareiga ne itin svarbi 8,2 proc. apklaustųjų ir visai nesvarbi 6,4 proc. apklaustųjų.

Dar kategoriškesnė jaunimo nuomonė, jog kiekvieno pareiga (ir teisė) yra ginti Lietuvą nuo užpuolimo. Šiek tiek daugiau kaip pusė (28,2 proc. ir 38,2 proc.) jaunuolių sutinka su šiuo teiginiu, tačiau net ketvirtadalis (25,40 proc.) apklaustojo jaunimo mano, neigiamai, o 6,4 proc. – nežino.

Sukryžminus anketos atsakymų rezultatų duomenis, pagal mokymo instituciją, profesinės mokyklos moksleiviams, vaikų pareiga gerbti tėvus ir globoti juos senatvėje yra svarbesnė negu kolegijos studentams. Tokios žmogaus pareigos: kad asmuo privalo mokytis iki 16 metų, bei asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, taipogi yra svarbesnės

profesinės mokyklos moksleiviams. Profesinės mokyklos moksleiviai yra sąmoningesni ir pareigos ginti Lietuvą nuo užpuolimo atžvilgiu. Jų nuomone tai “labiau svarbi” ir “svarbi” pareiga negu “nesvarbi” ir “visai nesvarbi”, priešingai, nei galvoja kolegijos studentai (žr. 9 pav.).

9 pav. Respondentų požiūris į žmogaus pareigą “ginti Lietuvą nuo užpuolimo”

Tyrimo metu buvo norima sužinoti, respondentų nuomonė, kokios žmogaus teisės yra labiausiai pažeidžiamos. Susumavus rezultatus, matyti, kad didžioji dalis (60 proc.) apklaustųjų (sutinku –39,1 proc. ir visiškai sutinku - 20,9 proc.) mano, jog daugiausiai pažeidžiamas asmens neliečiamumas ir asmens gyvenimo privatumas. 19,1 proc. abejoja, kiti (5,5 proc. ir 11,8 proc. mano jog ši teisė yra pažeidžiama (žr. 3 lentelę). 40, proc. sutinka ir 17,3 proc. visiškai sutinka, galvodami, kad viena iš pažeidžiamiausių žmogaus teisių yra teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus, juos laisvai reikšti. Nėra užtikrinti dėl šio teiginio yra 19,1 proc. apklaustųjų, beveik 20 proc. su šia nuostata nesutinka (žr. 3 lentelę).

Respondentų nuomone, pažeidžiama yra teisė į gyvybę (42 proc.), pažeidžiama teisė į nuosavybę, būsto neliečiamumą (50, 9 proc.). Net 45 proc. apklaustųjų nurodo jog yra pažeidžiama teisė lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą, o 48 proc. apklaustųjų mano, jog pažeidžiama žmogaus teisė kritikuoti valstybės pareigūnų darbą (žr. 3 lentelę).

Apžvelgus rezultatų duomenis, matyti, jog labiausiai pažeidžiama yra teisė į darbą, su tuo sutinka daugiausiai (63,7 proc.) apklaustųjų, daugiau kaip pusė (58,2 proc.) apklaustųjų jog pažeidžiama yra teisė į socialinę paramą (žr. 3 lentelę).

Tyrimo rezultatai rodo, jog mažiau pažeidžiama yra teisė vienytis į bendrijas, politines partijas, asociacijas ir kt. organizacijas, bei teisė pasirinkti bet kurią religiją ar tikėjimą. Taip mano 31 proc. apklaustųjų (visiškai nesutinku, nesutinku). Tačiau net 76, 3 proc. (43,6 proc. ir 32,7 proc.) nėra tikri.

3 lentelė. Jaunimo nuomonė apie žmogaus teisių pažeidimą

Teiginiai	Visiškai nesutinku (proc.)	Nesutinku (proc.)	Nesu tikras (proc.)	Sutinku (proc.)	Visiškai sutinku (proc.)
Teisė į gyvybę	11,9	17,3	18,2	20,1	21,9
Teisė į nuosavybės, būsto neliečiamumą	9,1	16,4	20	31,9	20
Teisė dalyvauti valdant šalį	7,3	14,5	38,2	25,5	9,1
Teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus juos laisvai reikšti	8,2	11,9	19,1	40,0	17,3
Teisė kreiptis į teismą	6,4	28,2	29,1	24,5	9,1
Teisė laisvai kilnotis, pasirinkti gyvenamą vietą	8,2	20,0	32,7	21,8	14,5
Teisė į asmens neliečiamumą ir gerbti asmens gyvenimo privatumą	5,5	11,8	19,1	39,1	20,9
Teisė lygiomis sąlygomis stoti į LR valstybinę tarnybą	4,5	12,7	33,6	25,5	20,0
Teisė kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą	3,6	11,8	31,8	30,0	18,2
Teisė pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą	9,1	21,9	32,7	20,9	11,8
Teisė laisvai vienytis bendrijas, politines partijas asociacijas ir kt. organizacijas	5,5	25,5	43,6	13,6	7,3
Teisė į darbą	3,6	10,9	17,3	28,2	35,5
Teisė į socialinę paramą	0,9	10,0	26,4	30,9	27,3

Apibendrinant trečiojo bloko tyrimo duomenis galima teigti, jog ir UK studentai ir URPMC moksleiviai informaciją apie žmogaus/piliečio teises ir pareigas gavo per teisės pagrindų pamokas (paskaitas). Jaunesnio amžiaus (16-20m.) respondentų atsakymuose išryškėja teisių ir pareigų pusiausvyros nebuvimas. Tai parodo, jog labiau domimasi teisėmis, negu pareigomis. Vienodai svarbi (ir moksleiviams ir studentams) yra tėvų pareiga išlaikyti vaikus iki pilnametystės ir vaikų pareiga rūpintis savo tėvais senatvėje. Tačiau daugiau profesinės mokyklos moksleivių, priešingai nei UK studentų, suvokia pilietinę pareigą ginti savo šalį nuo užpuolimo, saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių ir t.t. Kita vertus, galima suabejoti, kiek giliai šios žinios yra įsisąmoninamos ir suvokiamos. Jaunimo manymu, dažniausiai yra pažeidžiamos žmogaus teisės į asmens neliečiamumą ir gyvenimo privatumą, teisė į darbą, bei socialinę paramą.

3.5 Jaunimo teisinių žinių suvokimas ir jų taikymas kasdieniame gyvenime

Ketvirtasis anketos klausimyno blokas leido pažvelgti į tyrime dalyvavusių studentų, moksleivių teisinių žinių suvokimą, bei sugebėjimą pritaikyti kasdieninėse gyvenimiškose situacijose.

4 lentelė. Jaunimo teisės samprata

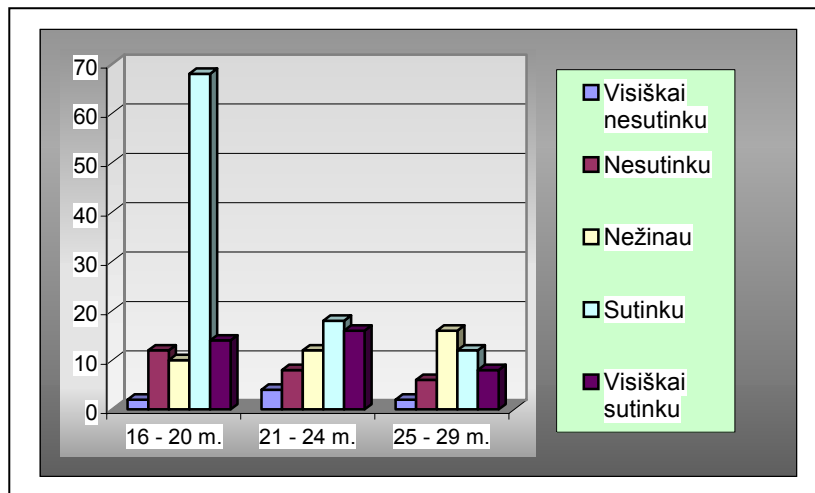
Teiginiai	Visiškai nesutinku (proc.)	Nesutinku (proc.)	Nesu tikras (proc.)	Sutinku (proc.)	Visiškai sutinku (proc.)
Su laisve	3,6	11,8	20,9	44,6	17,3
Su žmogaus teisėmis	3,6	7,3	10,0	50,9	26,4
Su žmogaus teisėmis ir pareigomis	2,7	3,6	10,9	49,1	31,9
Su teismu	5,3	7,3	20,0	42,7	22,7
Su policija	4,5	11,8	30,9	31,8	18,2
Su įstatymais	4,5	5,5	10,0	42,7	33,6
Su valdžios priemonėmis (Seimu, Vyriausybe, teismais ir kt.)	3,6	10,0	27,3	25,5	30,9
Su įtaka	6,4	31,8	39,1	14,6	5,5
Su galia	7,3	30,9	33,6	15,45	10,0
Kai visi besąlygiškai paklūsta įstatymui	8,2	18,2	36,4	20	10,0

Daugumai (49,1 proc.-sutinku ir 31,9 proc. – visiškai sutinku) apklaustųjų žodis “teisė” asocijuojasi su žmogaus teisėmis ir pareigomis. Didžiajai daliai (50,9 proc. - sutinku ir 26,4 proc.- visiškai sutinku) respondentų “teisė” suvokiama tik kaip žmogaus teisės, 20 proc. apklaustųjų abejoja. Jaunimo nuomone, “teisė” susijusi teismu. Taip mano 42,7 proc. ir 22,7 proc. apklaustųjų. Taip pat daugelis (42,7 proc.- sutinku ir 33,6 proc. – visiškai sutinku) jaunimo teisės sąvoka sieja su įstatymais, valdžios priemonėmis (25,5 proc. ir 30,9 proc.) (žr. 4 lentelę).

44,6 proc. ir 17,3 proc. tyrime dalyvavusio jaunimo manymu teisė asocijuojasi su laisve (žr. 4 lentelę). Šio klausimo atsakymų rezultatus sukryžminus su respondentų amžiumi, galime pastebėti, jog 16 – 20 m. amžiaus jaunuoliams labiau “teisės” sąvoka labiau siejasi su laisve, negu kad kitų, vyresnių amžiaus grupių jaunimui (žr. 10 pav.).

Atsakymų rezultatus sukryžminus pagal lytį, teisė moterims daugiau asocijuojasi su galia, negu vyrams (žr. 11 pav.). Taip pat teiginys “kai visi besąlygiškai paklūsta įstatymui” daugiau moterims, negu vyrams siejasi su teise. Galima daryti prielaidą, jog šios asociacijos parodo, jog moterys teisę daugiau supranta kaip autoritarinį valdymo įrankį, su galios ir jėgos persvara. Išsilavinimo atžvilgiu teisė su galia ir įtaka asocijuojasi vidurinę išsilavinimą turintiems respondentams.

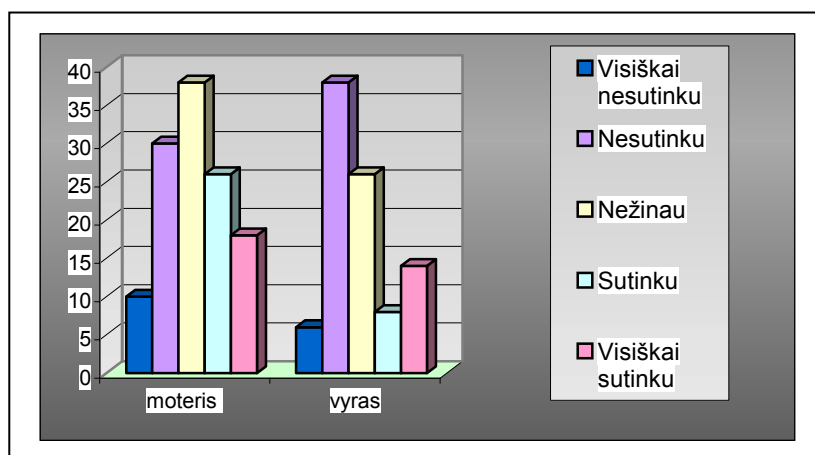
Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti kaip jaunimas supranta teisingumą. Susumavus tyrimo rezultatus, daugiausia (38,2 proc. ir 37,3 proc.) respondentų teisingumą supranta – kaip visų žmonių lygybę prieš įstatymą. 6,3 proc. – nesutiko apklaustųjų, ir tik 1,8 proc. apklaustųjų visiškai su tuo nesutiko (žr. 5 lentelę).

10 pav. Teisės asociacija su laisve

30,3 proc. ir 16,4 proc. respondentų teisingumą suvokia kaip kiekvieno piliečio teisę dalyvauti valstybės valdyme. 30,9 proc. atsakiusių teigė – nežinantys, o 17,3 proc. pažymėjo, kad nesutinka su šiuo teiginiu ir tik 1,8 proc. apklaustųjų – visiškai nesutinka.

Kaip įgyvendintą teisinę tvarką, suprato 50 proc. respondentų. Tačiau net 41,8 proc. apklaustųjų nežino kaip vertinti šį teiginį ir tik 1,8 proc. ir 3,6 respondentų su tuo nesutinka ir visiškai nesutinka .

11 pav. Teisės asociacija su galia

Teiginį, kad teisingumas yra įstatymo taikymas be jokių išimčių, pažymėjo 26,4 proc. ir 20,9 proc. apklaustų moksleivių ir studentų, 14,5 proc. ir 4,5 proc. apklaustųjų atsakė neigiamai. Tačiau net 35,5 proc. nežino kaip vertinti šį teiginį.

Beveik pusė (45,5 proc.) apklaustųjų nurodė jog nežino, ar teisėtumas lygus teisingumui. Teigiamai atsakė tik 38,2 proc. (28,2 proc. ir 10,0 proc.) respondentų, 7,3 proc. – nesutiko su šiuo teiginiu.

5 lentelė. Jaunimo teisingumo samprata

Teiginiai	Visiškai nesutinku (proc.)	Nesutinku (proc.)	Nežinau (proc.)	Sutinku (proc.)	Visiškai sutinku (proc.)
Tai teisių ir pareigų atitikimas (pusiausvyra)	6,4	4,5	40,0	36,4	10,9
Kai žmonės paklūsta įstatymams	1,8	10,9	28,2	38,2	20,0
Tai teisė dalyvauti valstybės valdyme	1,8	17,3	30,9	30,3	16,4
Įgyvendinta teisinė tvarka	3,6	1,8	41,8	28,2	21,8
Teisingumas – kai visi žmonės lygūs prieš įstatymą	1,8	6,3	16,6	38,2	37,3
Įstatymų taikymas be jokių išimčių	4,5	14,5	35,5	26,4	20,9
Teisėtumas lygus teisingumui		7,3	45,5	28,2	10,0

Tyrimo metu, buvo norima sužinoti, kaip jaunimas supranta teisėtumą.

Pusė (50 proc.) respondentų teisėtumą suvokia kaip asmens įsitikinimą ir atsakomybę už savo veiksmus, 17,3 proc. apklaustųjų visiškai sutiko su šiuo teiginiu. 22,7 proc. apklausto jaunimo teigė nežinantys ir tik 4,6 proc. ir 3,6 proc. nesu tuo nesutiko.

Daugumai (40 proc. ir 11,8 proc.) respondentų atrodo, jog teisėtumas – tai žmogaus veiksmai, atitinkantys visuomenės pripažintas elgesio normas. 35,5 proc. apklaustųjų - nežino, ir tik 7,2 proc. ir 3,6 proc. visiškai su tuo nesutinka.

Teisėtumą, kai žmogaus veiksmai atitinka įstatymus, teigiamai vertina 33,6 proc. ir 18,2 proc. respondentų. 36,4 proc. teigė – nežinantys, o 2,7 proc. ir 6,4 proc. nesutinka su šiuo teiginiu.

Analizuojant respondentų atsakymus į klausimus matyti, kad dauguma (52,7 proc.) apklaustųjų nežinojo kaip vertinti teiginį, jog teisėtumas – tai aktyvumas kuriant visuomenines institucijas ir dalyvavimas jų veikloje, 17,3 proc. ir tik 3,6 proc. sutinka su šiuo teiginiu, tačiau beveik ketvirtadalis (5,5 proc. ir 19,1 proc.) respondentų nesutinka su šiuo teiginiu.

49,1 proc. – respondentų nežino kaip vertinti teiginį, jog teisėtumas tai yra dalyvavimas valstybės teisėkūros srityje. Neigiamai šį teiginį įvertino 25,5 proc. studentų ir moksleivių. Šiek tiek mažiau (20,9 proc.) apklaustųjų pažymėjo teigiamai, jog teisėtumas – dalyvavimas valstybės teisėkūros procese.

Apklaustos rezultatai rodo, jog 22,7 (proc.) sutinka su teiginiu, jog nevyriausybinu organizaciju veikla, ginant pilieciu interesus yra teisetas. Visiskai sutinka - 4,5 proc. Tuo tarpu 48,2 respondentu neranda rysio, tarp sio teiginio ir teiseto savokos. 19,1 proc. apklaustuju nesutinka ir 3,6 visiškai nepitaria šiam teiginiui.

6 lentelė. Jaunimo samprata apie teisėtumą

Teiginiai	Visiškai nesutinku (proc.)	Nesutinku (proc.)	Nežinau (proc.)	Sutinku (proc.)	Visiškai sutinku (proc.)
Žmogaus veiksmai (veikla) atitinka įstatymus	6,4	2,7	36,4	33,6	18,2
Žmogaus veiksmai atitinka visuomenės pripažintas elgesio normas	3,6	7,2	35,5	40,0	11,8
Susilaikymas nuo neteisėtų veiksmų	4,5	4,5	36,4	35,5	14,5
Asmens įsitikinimas ir atsakomybė už savo poelgius	4,5	3,6	22,7	50,0	17,3
Kai laikomasi teisinių reikalavimų, nors jiems nepitaria	1,8	17,3	46,4	27,3	5,5
Priešinimasis įstatymų pažeidimams	6,4	20,0	34,5	20,9	14,5
Dalyvavimas valstybės teisėkūros srityje	5,5	20,0	49,1	17,3	3,6
Aktyvumas kuriant visuomenines institucijas ir dalyvavimas jų veikloje	5,5	19,1	52,7	17,3	3,6
Nevyriausybinių organizacijų veikla, ginant piliečių interesus	3,6	19,1	48,2	22,7	4,5

Apžvelgus tyrimo rezultatus, galima teigti jog teisetas yra ne kas kita, kaip įstatymo reikalaujamas piliečių elgimosi būdas. Teiseto suvokimas, leidžia deramai naudotis savo kaip žmogaus (piliečio) teisėmis ir tinkamai atlikti savo pareigas. Jaunimas teisėtumą suvokia kaip priešinimasis įstatymų pažeidimams, atsakomybę už savo poelgius, susilaikymą nuo neteisėtų veiksmų. Tačiau dalyvavimas valstybės valdyme, nevyriausybinių organizacijų veikloje, aktyvumas, kuriant visuomenines institucijas, jų manymu, nesiejamas su teisėtu.

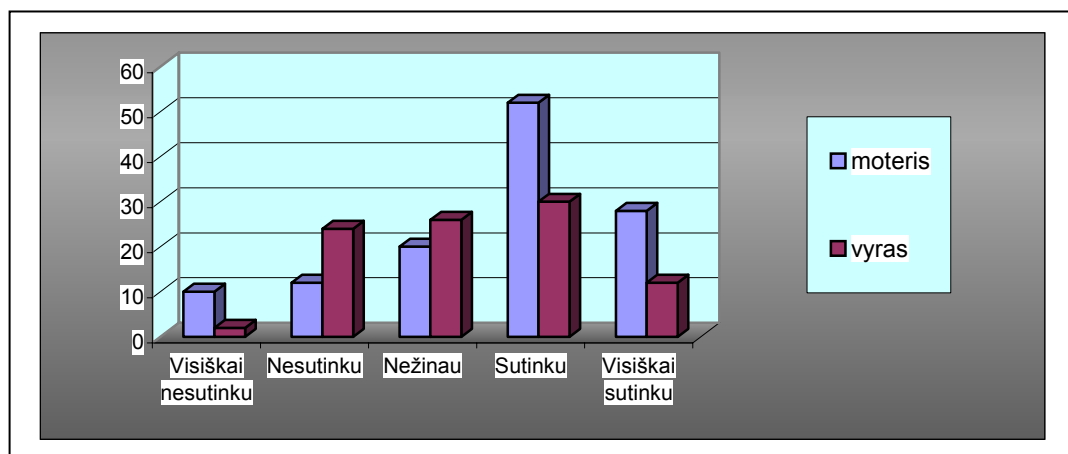
Tyrimo metu, norėta išsiaiškinti, kaip jaunimas panaudoja, pritaiko savo teises žinias kasdieniame gyvenime, kaip realiai jauni žmonės supranta ir naudojami turimomis teisėmis. Susumavus atsakymų rezultatus, matyti, jog daugiausia (49, 1 proc.-sutinku ir 24,5 proc.- visiškai sutinku) apklaustuju mano, jog savo teises žinias gali panaudoti susidūrus su policija. Lyginant respondentų atsakymus pagal amžiaus grupes, taip daugiau galvoja 16-20 m. amžiaus jaunimas, nei kiti.

Ginant savo teises ir laisves, savo teises žinias panaudojo 40,9 proc. ir 30,9 proc. apklaustuju, kreipiantis įvairiais klausimais valstybinėse institucijose teisių žinių reikėjo 45,5 proc. ir 21,9 proc. studentų ar moksleivių

7 lentelė. Jaunimo teisinių žinių pritaikymas

Teiginiai	Visiškai nesutinku (proc.)	Nesutinku (proc.)	Nesu tikras (proc.)	Sutinku (proc.)	Visiškai sutinku (proc.)
Sprendžiant asmenines (šeimynines) problemas, iškilusius klausimus	5,5	16,4	20,9	37,3	18,2
Kreipiantis įvairiais klausimais valstybinėse institucijose	1,8	5,5	23,6	45,5	21,9
Sprendžiant problemas mokymo institucijoje	2,7	15,5	26,4	42,7	10,0
Susidūrus su policija	1,8	6,3	15,5	49,1	24,5
Sudūrus su teismais	3,6	4,5	18,2	44,5	26,4
Ginant savo teises ir laisves	3,6	6,4	16,4	40,9	30,9
Įgyvendinant savo pareigas	3,6	6,4	35,5	36,4	12,7
Analizuojant gautą teisinę informaciją spaudoje, per televiziją, radiją ir kt.	2,7	13,6	38,2	31,8	10,9
Dalyvaujant visuomeninių organizacijų veikloje	4,5	31,8	32,7	24,5	4,5
Visais išvardintais atvejais	5,5	18,2	20,9	17,3	2,7
Niekur	14,5	19,1	15,5	3,6	0,9
Nežinau	10,0	18,2	17,3	4,5	1,8

Šiek tiek mažiau (37,3 proc. ir 18,2 proc.) respondentų savo teises žinias panaudoja sprendžiant asmenines, šeimynines problemas. Kryžminant atsakymus į šį teiginį pagal lytį, daugiau moterų, negu vyrų pritaiko savo teises žinias asmeninėms bei šeimyninėms problemoms spręsti (žr. 12 pav.)

12 pav. Rėmimasis teisinėmis žiniomis, sprendžiant asmenines ar šeimos problemas

Beveik pusė (49,1 proc.) tyrime apklausto jaunimo savo teises žinias, gautas paskaitų ar pamokų metu, pritaiko įgyvendindami savo pareigas.

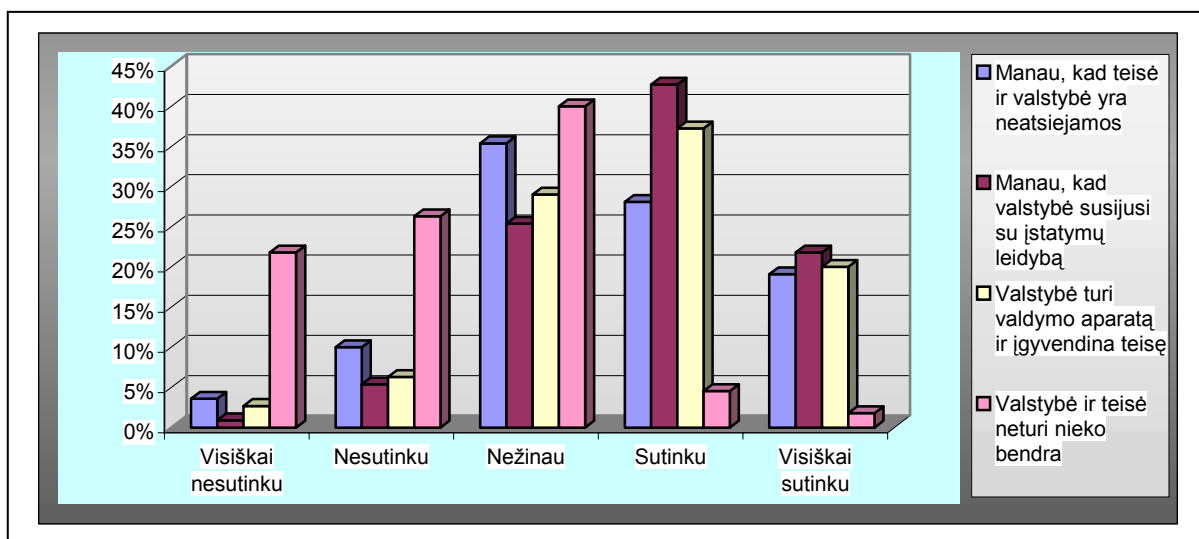
Šiek tiek mažiau (42,7 proc.) savo teises žinias pritaiko analizuodamas gautą teisinę informaciją per masines informacijos priemones (spaudą, radiją, televiziją, internetą ir kt.). Reikia pastebėti jog 25-29 metų ir 21-24 metų amžiaus grupėms priklausantis jaunimas savo teises žinias daugiau

pritaiko skaitant spaudą, žiūrint radiją, televiziją ir kt. Tik 29 proc. tyrime dalyvavusio jaunimo teisinės žinias pritaiko dalyvaudami įvairių visuomeninių organizacijų veikloje.

20 proc. apklaustųjų savo teisinės žinias pritaikytų visais išvardintais atvejais. Daugiausiai šį teiginį pažymėjo 16-20 m. amžiaus grupei priklausantys jaunuoliai, nei kiti, dalyvavę atyrimo. Tik 4,5 proc. mano, kad niekur nepanaudotų savo teisinių žinių, o 6,5 proc. apklaustųjų, teisinių žinių nežino kur ir kokiais atvejais pavyktų jas pritaikyti. Didžiąją dalį taip atsakiusių, sudaro 16-20 metų amžiaus jaunimas. Galima daryti prielaidą, jog tokio amžiaus moksleiviams dar sunku susieti savo teorines žinias su praktika ir pritaikyti kasdieniame gyvenime.

Apibendrinant galima teigti, jog jaunimas teisinės žinias, gautas pamokų, paskaitų, seminarų, ar kitų užsiėmimų metu pritaiko įvairiose gyvenimo situacijose: susidūrus su teisės saugos ar teisėtovarkos pareigūnais, sprendžiant iškilusius klausimus valstybinėse institucijose, sprendžiant asmeninio pobūdžio problemas ir kt.

Anketinėje apklausoje respondentų taip pat buvo prašoma atskleisti koks, jų manymu, yra teisės ir valstybės santykis.

10 pav. Jaunimo požiūris į valstybės ir teisės santykį

Dauguma (65 proc.) respondentų mano jog valstybė ir teisė siejasi todėl, kad valstybė susijusi su įstatymų leidyba, 25 proc. – nežino, ir tik 6 proc. nemato ryšio tarp valstybės ir teisės, įstatymų leidybos srityje.

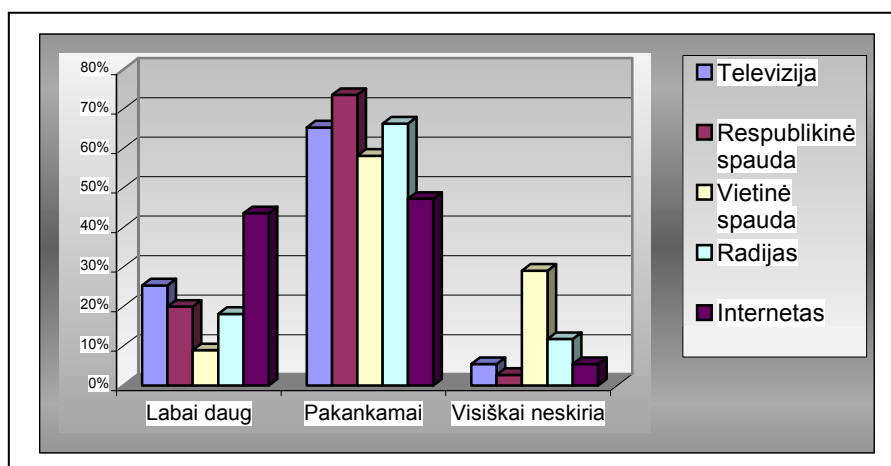
Daugiau kaip (57 proc.) puse respondentų mano jog valstybė turėdama valdymo aparatą įgyvendina teisę ir tik 8 proc. apklaustųjų, valstybės ir teisės nesieja šiuo požiūriu. Tik 7 proc. apklaustų moksleivių ir studentų mano jog valstybė ir teisė neturi nieko bendra.

Apžvelgus rezultatus galima teigti, jog jaunimo manymu, valstybė ir teisė glaudžiai siejasi ne tik įstatymų leidybos srityje. Valstybės valdžios organai išleidžia teisės aktus, kuriuos visuomenės pagalba įgyvendina įvairios institucijos.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog jaunimas turi elementarų veikiančios teisės sistemos supratimą. Dauguma moksleivių ir studentų teisę sieja su žmogaus teisių ir pareigų vienove. Tačiau pati teisė jiems daugiau asocijuojasi su galia ir įtaka. Jaunesniame (16-20m.) amžiuje teisė daugiau asocijuojasi su laisve. Teisingumas daugiausiai suvokiamas kaip visų žmonių lygybė prieš įstatymą, kaip kiekvieno piliečio teisė dalyvauti šalies valdyme, kaip įgyvendinta teisinė tvarka ir kt. Tačiau verta pastebėti, jog labai daug, net iki 42 proc. moksleivių ir studentų pasirenka tokį atsakymo variantą, kuris rodo jų nežinojimą, negalėjimą kažką konkretaus pasakyti. Daugelis apklaustųjų mano galintys pritaikyti savo teises žinias susidūrus su teisėtvarkos pareigūnais, teismuose, sprendžiant įvairius klausimus valstybinėse institucijose, ginant savo teisę ir laisvę ir kt. Daugiau moterys nei vyrai remiasi teisinėmis žiniomis, sprendžiant asmenines ar šeimos problemas.

3.6 Žiniasklaidos praktinio poveikio jaunimo teisiniam auklėjimui tyrimas

Penktuoju tyrimo bloku, buvo siekiama atkleisti žiniasklaidos poveikį jaunimo teisiniam auklėjimui.

11 pav. Jaunimo žiniasklaidos vertinimas, pagal jos teikiamą teisinę informaciją

Kaip ir galima buvo tikėtis, savo atsakymuose jaunimas labiau teigiamai vertinti tas priemones, kurios yra populiariausios jaunimo tarpe. Todėl, kaip matyti 11 paveikslėlyje, internete net 44 proc. jaunimo randa labai daug teisinės informacijos, o 47 proc. teigia, kad jos yra pakankamai.

Tyrimo metu nustatyta, kad visos tradicinės informacijos priemonės teikia teisinę informaciją. Daugiausia teisinės informacijos yra randama respublikiniuose laikraščiuose. Taip teigia 74 proc. (pakankamai) ir 20 proc. (labai daug) respondentų. Antroje vietoje, pagal teikiamą teisinę informaciją, jaunimo nuomone, yra televizija. Kaip rodo tyrimo rezultatai, 65 proc. apklaustųjų teigia jog televizijoje pakankamai teikiama informacijos teisine tematika, o 25 proc. pažymi, kad labai daug. Vietinė spauda, jaunimo tarpe, kaip teisinės informacijos šaltinis, užima gerokai žemesnes pozicijas negu kitos informacijos priemonės. Net 29 proc. apklaustų moksleivių ir studentų teigia, jog vietinė spauda visiškai neskiria dėmesio teisei informacijai.

Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, jog jaunimo tarpe populiariausia informacijos, o kartu ir teisinės informacijos priemonė, yra internetas. Jų manymu, internete galima rasti daug ir įvairios teisinės informacijos. Neblogai jaunimas vertina ir tradicines informacijos priemones, kuriose taip pat gausu informacijos susijusios su teisine tematika.

8 lentelė. Jaunimo nuomonė apie žiniasklaidoje teikiamą informaciją

Teiginiai	Visiškai nesutinku (proc.)	Nesutinku (proc.)	Nesu tikras (proc.)	Sutinku (proc.)	Visiškai sutinku (proc.)
Informaciją apie Lietuvoje įsigaliojusius teisės aktus	4,5	5,4	30,9	32,7	22,7
Informaciją apie šalies valdymą	5,2	9,1	22,7	50,0	15,5
Informaciją apie Seime priimtus įstatymus	0,9	8,1	18,2	47,3	21,8
Informaciją apie nevyriausybinų organizacijų darbą	2,7	21,8	39,0	23,6	8,2
Informaciją apie padarytus nusikaltimus	1,8	2,7	14,5	44,5	31,8
Specialistų nuomonę apie nusikaltimų priežastis	1,8	20,9	25,5	28,2	20,0
Informaciją apie teisėsaugininkų darbą	3,6	10,9	29,1	31,9	19,0
Informaciją apie priemones mažinti nusikalstamumą	9,1	13,6	21,9	30,0	21,8

Paprašyti pažymėti, kokią teisinę informaciją suteikia žiniasklaidos priemonės, respondentai pareiškė savo nuomonę. Dauguma 77,3 proc. (sutinku – 44,5 proc. ir 31,8 proc. – visiškai sutinku) respondentų nurodė, jog žiniasklaida daugiausia dėmesio skiria informacijai apie įvykdytus nusikaltimus.

Žiniasklaidoje plačiai pateikiama informacija apie Lietuvos Respublikos Seime priimtus įstatymus: 65,5 proc. (47,3 – 21,8 proc.) visų respondentų “sutinka” arba “visiškai

sutinka” su šiuo teiginiu. Galim pastebėti, kad tik nedidelis procentas (0,9 – 8,1 proc.) respondentų “nesutinka” arba “visiškai nesutinka”.

Daugiau kaip pusė (55,4 proc.) apklaustųjų nurodė, jog žiniasklaida informuoja apie Lietuvoje įsigaliojusius teisės aktus, 30,9 proc. iš jų – neturi nuomonės. Pakankamai daug teisinės informacijos, respondentų nuomone, yra pateikiama per įvairias žiniasklaidos priemones, diskutuojant apie priemones nusikalstamumui mažinti (51,8 proc.), informuojant apie teisėsaugininkų darbą (50,9 proc.), tiriant nusikaltimų priežastis (48,2 proc.). Nors tarp šių atsakymų ir respondentų amžiaus egzistuoja silpnas ryšys: $r=0,235^{**}$, $p=0,01$; $r=0,210^{**}$, $p=0,02$. tačiau galima daryti prielaidą, kad respondentų amžiaus faktorius turėjo įtakos atsakymams į šiuos klausimus. Jaunimas daugiau seka informaciją, susijusią su nusikaltimais, domisi teisėsaugininkų darbu. Kita vertus per masines informacijos priemones skelbiama daug pranešimų apie įvykdytus nusikaltimus, rodoma daug panašaus pobūdžio laidų.

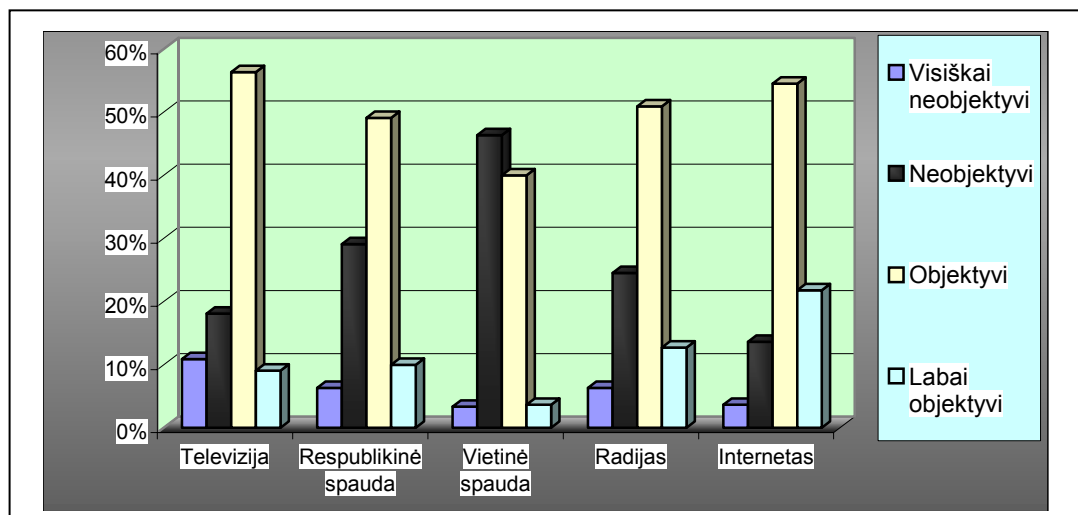
Mažiausiai žiniasklaidoje pateikiama teisinės informacijos susijusios su nevyriausybinių organizacijų darbu, „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ nurodė 23,6 proc. ir 8,2 proc. respondentų. Kaip ir anksčiau, reikia atkreipti dėmesį į nemažą procentą respondentų (39 proc.) nežinančių, nenurodančių savo nuomonės. Net 24,5 proc. (21,8 –2,7 proc.) apklaustųjų atsakė neigiamai.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad jaunimas per tradicines žiniasklaidos ir kitas įvairias informacijos priemones, daugiausia teisinės informacijos išgirsta apie įvykdytus nusikaltimus, aptariant teisėsaugininkų darbą, analizuojant nusikalstamumo priežastis. Daug teisinių žinių jaunimas gauna pateikiamoje informacijoje apie šalies valdymą, priimtus ir įsigaliojusius teisės aktus.

Dauguma respondentų nesugeba kritiškai vertinti teikiamos teisinės informacijos masinės informacijos priemonėse. Vertinant Lietuvos žiniasklaidos objektyvumą, pateikiant teisinę informaciją, kaip ir galima buvo tikėtis, savo atsakymuose, respondentai labiau teigiamai vertina tas informacijos priemones, kuriomis daugiausiai naudojasi. Objektyviausiai teisinę informaciją pateikia internetas. Tai taip galvoja 72 proc. apklaustųjų (55 proc. respondentų mano, kad ji objektyvi ir 22 proc. – labai objektyvi). Antroje vietoje - televizija (56 proc. respondentų mano, kad ji objektyvi ir 9 proc. – labai objektyvi) ir radijas (51 proc. respondentų mano, kad ji objektyvi ir 13 proc. – labai objektyvi). Trečioje vietoje - vietinė spauda (40 proc. respondentų mano, kad ji objektyvi ir 4 proc. – labai objektyvi). Pastaroji gavo ir daugiausia neigiamų įvertinimų (net 46 proc. respondentų mano, kad ji neobjektyvi ir 3 proc. – visiškai neobjektyvi) (žr. 12 pav.).

Įdomu pastebėti, kad 16-20 m. amžiaus respondentai daugiau galvoja, kad televizija yra objektyvi, arba labai objektyvi, nei 21 – 24 m. ir 25-29 m. amžiaus respondentai, kurie mano, jog televizija daugiau neobjektyvi. Panašiai, pagal amžiaus grupes, išsidėstė ir respublikinės spaudos vertinimas. Internetą visos amžiaus grupės vertina panašiai – objektyvi, labai objektyvi. Palyginus vyrų ir moterų atsakymus, moterys mano jog televizija yra daugiau neobjektyvi arba visiškai neobjektyvi, negu vyrai.

Apklauso duomenys rodo, kad jaunimas geriausiai vertina internetą, kaip modernią informacijos priemonę, kur, jų nuomone, objektyviai pateikiama teisinė informacija. Taip pat panašiai teisinės informacijos objektyvumo atžvilgiu yra vertinama televizija ir radijas. Kiek mažiau objektyvia, jaunimas laiko spaudą, o ypač neobjektyvi, pateikiant teisinę informaciją, jų nuomone, yra vietinė spauda.

12 pav. Lietuvos žiniasklaidos teikiamos teisinės informacijos objektyvumo vertinimas

Apibendrinant penktojo tyrimo bloko rezultatus galima teigti, žiniasklaida jaunimui yra vienas iš teisinės informacijos šaltinių. Jaunimas naudojami moderniomis šiuolaikinėmis technologijomis, todėl dauguma teisinės informacijos ieško internete. Dauguma jų galvoja, kad čia pateikiama teisinė informacija yra objektyvi. Daugelis jų, ieškodami teisinės informacijos, naudoja ir tradicines masinės informacijos priemones: televizija, radiją, spaudą, kur pateikiama informacija apie šalies valdymą, Lietuvos Respublikos Seime priimtus teisės aktus, taip pat apie teisėsaugos pareigūnų darbą, tiriant nusikaltimus, atskleidžiant nusikalstamumo priežastis, ieškant įvairių formų ir metodų nusikalstamumui pažaboti. Moterys, vertindamos televiziją mano, jog ši nėra objektyvi pateikdama teisinės žinias.

3.7 Nevyriausybinių organizacijų praktinio poveikio jaunimo teisiniam auklėjimui tyrimas

Šeštojo tyrimo bloko klausimai buvo skirti tirti nevyriausybinių organizacijų poveikį jaunimo teisiniam auklėjimui.

Jaunimas žino daug nevyriausybinių jaunimo organizacijų. Tačiau tik labai nedidelė dalis jaunuolių buvo ar yra jų nariais: Skautų (3,6 proc.) iš jų pagal amžiaus grupę daugiausiai yra 16-20 m. jaunimas, Jaunųjų konservatorių lyga (2,8 proc.) iš jų pagal amžiaus grupę daugiausiai 25-29 m. jaunimas, Liberalaus jaunimo organizacija (2,7 proc.) iš jų pagal amžiaus grupę daugiausiai 21-24 m. jaunimas, Studentiškos jaunimo organizacijos (1,8 proc.) iš jų pagal amžiaus grupę daugiausiai 21-24 m. ir 25-29 m. jaunimo ir t.t. (žr. 9 lentelė).

Tačiau, nors ir nebūdami nevyriausybinių organizacijų nariais, dalis moksleivių ir studentų anketoje nurodė, jog aktyviai dalyvauja minėtų organizacijų veikloje. 7,3 proc. visų apklaustųjų aktyviai dalyvauja studentiškos organizacijos veikloje. Jaunųjų konservatorių veikloje aktyviai dirba 4,8 proc. apklaustųjų. Jaunųjų centristų judėjime aktyviai dalyvauja 3,6 proc. apklausto jaunimo. Tiek pat (3,6 proc.) jaunimo tvirtina, jog dalyvauja Visuomeninių jaunimo organizacijų sąjungos "Apskritasis stalas" veikloje, skautų organizacijoje, Liberalaus jaunimo organizacijoje ir kt.

Informacijos apie nevyriausybes jaunimo organizacijas, jų veiklą moksleiviai ir studentai sužino iš spaudos, kitų masinių informacijos priemonių, interneto. Daugiau kaip ketvirtadalis (27,3 proc.) apklaustųjų spaudoje skaitė apie Skautų organizaciją panašiai tiek pat (26,4 proc.) apie Jaunųjų šaulių veiklą. Informaciją apie savo veiklą plačiai pateikia politinės jaunimo organizacijos: Jaunųjų konservatorių lyga (nurodė 18, 2 proc.), Lietuvos Jaunųjų centristų judėjimas (12,7 proc.) ir t.t (žr. 9 lentelę). Tačiau, kaip atskleidžia tyrimo duomenys, dauguma jaunimo nedalyvauja nevyriausybinių organizacijų veikloje ir labai nedidelė dalis šiek tiek domisi jų veikla (žr. 9 lentelę).

Apibendrinant, galima teigti, jog jaunimas žino apie Lietuvoje veikiančias nevyriausybes jaunimo organizacijas, apie jų veiklą sužino iš spaudos, perskaito internete. Jaunimo tarpe populiariausios yra Studentiškos jaunimo organizacijos, politinių partijų ar judėjimų jaunimo organizacijos, taip pat senas tradicijas turinčios organizacijos kaip Skautai, Ateitininkai, katalikiškos jaunimo organizacijos. Reikia pastebėti, jog tik maža dalis moksleivių ir studentų yra, ar buvo minėtų jaunimo organizacijų nariai. Jaunimas taip pat vangiai dalyvauja minėtų organizacijų veikloje.

9 lentelė. Jaunimo nevyriausybinių organizacijų vertinimas

Jaunimo organizacijos	Buvau (esu) jos narys (proc.)	Aktyviai dalyvauju jos veikloje (proc.)	Šiek tiek domėjausi jos veikla (proc.)	Skaičiau apie ją spaudoje, internete (proc.)	Neteko dalyvauti (proc.)
Visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritasis stalas"	0,9	3,6	2,7	17,3	70
Skautai	3,6	3,6	12,7	27,3	48
Samariečių bendrija	1,8	1,8	3,6	10	77,3
Ateitininkai	1,8	3,5	22,7	15,4	65,5
Jaunieji šauliai	0,9	1,8	12,7	26,4	51,8
„Sniego gniūžtė“	0,9	1,8	3,6	19,1	69,1
Tautinio jaunimo sąjunga „Jaunoji Lietuva“	0,9	1,8	5,5	14,5	71,8
Jaunimo klubas „Ėjimas“	0,9	1,8	0,9	6,36	83,6
Katalikiška jaunimo organizacija "Tikėjimas ir meilė"	1,8	4,5	15,2	5,45	80,9
Studentiškos jaunimo organizacijos	1,8	7,3	13,6	14,5	57
Jaunųjų konservatorių lyga (JKL)	2,8	4,8	5,5	18,2	67,3
Jaunųjų krikščionių demokratų organizacijos	0,9	3,5	6,4	18,1	69,1
Lietuvos jaunųjų centristų judėjimas (LJCJ)	1,2	3,6	5,5	12,7	72,7
Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga	0,8	2,7	3,6	13,6	74,5
NVO Lietuvos Jaunųjų Krikščionių sąjungos	1,5	3,1	4,5	11,8	76,4
Liberalaus jaunimo organizacija	2,7	4,5	6,4	15,5	63,6

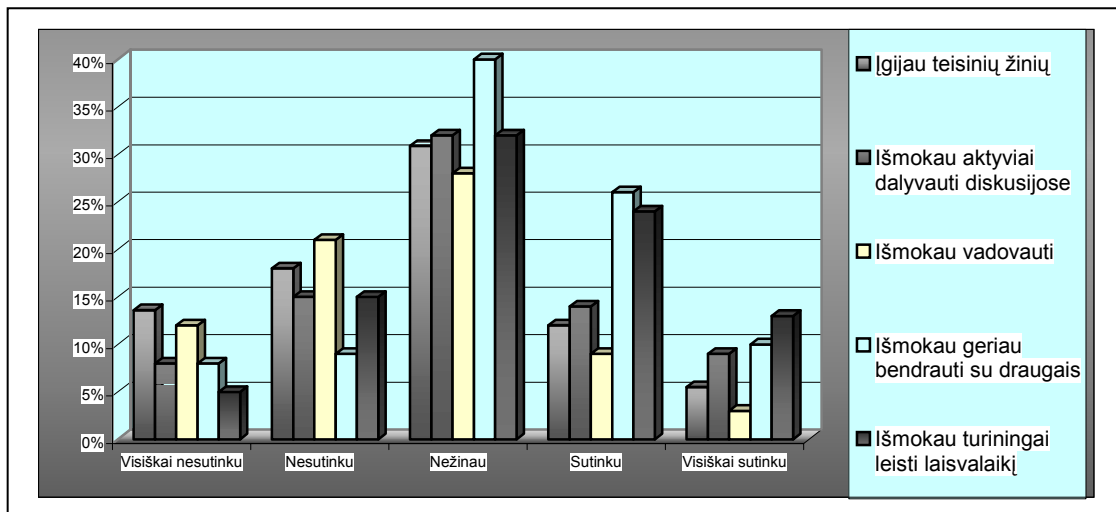
Tyrime moksleiviai ir studentai pateikė savo požiūrį apie jaunimo nevyriausybines organizacijas.

Dauguma (24 proc. – sutinku ir 13 proc. – visiškai sutinku) apklaustų jaunuolių, pažymėjo, kad dalyvaujant nevyriausybinių organizacijų veikloje turiningai praleido laisvalaikį.

Taip pat moksleiviai ir studentai pažymėjo, kad dalyvaujant jaunimo organizacijų veikloje įgijo daugiau socialinių įgūdžių: 36 proc. (26 proc.– sutinku ir 10 proc.– visiškai sutinku) išmoko bendrauti su bendraamžiais, 23 proc. (14 proc.– sutinku ir 9 proc.– visiškai sutinku) - diskutuoti, išsakyti savo nuomonę.

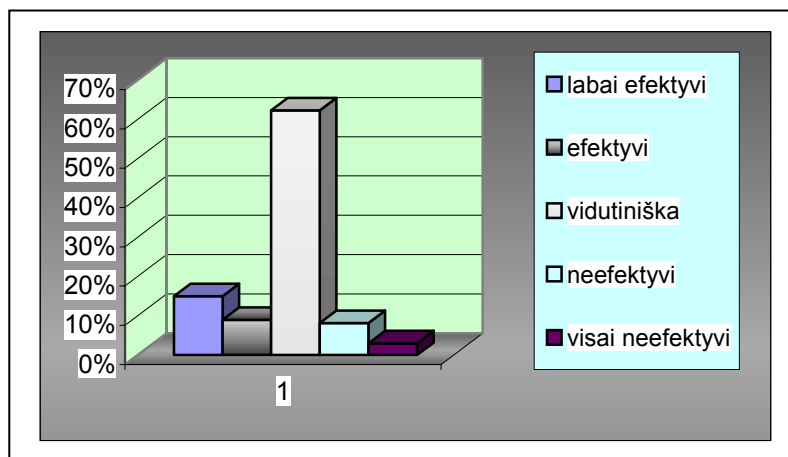
11 proc. (9 proc. – sutinku ir 3 proc. visiškai sutinku) apklaustųjų nurodė, kad įgijo vadovavimo patirties). 18 proc.(12 proc. sutinku ir 6 proc. – visiškai sutinku) apklaustųjų nurodė, kad dalyvaujant nevyriausybinių jaunimo organizacijų veikloje įgijo teisinių žinių. Reikia atkreipti dėmesį, kad daug apklaustųjų (net iki 40 proc.) nežino ar neturi savo nuomonės (žr. 13 pav.).

Jaunimas pozityviai vertina nevyriausybinių jaunimo organizacijų veiklą. Dauguma (62 proc.) tyrime dalyvavusių moksleivių ir studentų vertina vidutiniškai, 15 proc. apklaustųjų pažymėjo, jog šių organizacijų veikla yra labai efektyvi ir 9 proc. visų respondentų nurodė, kad veikla efektyvi. Tik 3 proc. visų tyrime dalyvavusių respondentų organizacijų veiklą vertino neigiamai (visiškai neefektyvi), 8 proc. teigė, jog ši veikla - neefektyvi (žr. 14 pav.).

13 pav. Respondentų požiūris į jaunimo nevyriausybinės organizacijas

Apibendrinant šeštojo tyrimo bloko rezultatus, galima teigti, jog jaunimas domisi nevyriausybinėmis jaunimo organizacijomis, sužino apie jų veiklą spaudoje ar internete. Populiariausios jaunimo tarpe yra senas tradicijas puoselejančios organizacijos kaip Skautai, Ateitininkai, Katalikiško jaunimo judėjimas ir kt.

14 pav. Respondentų nevyriausybinių organizacijų vertinimas

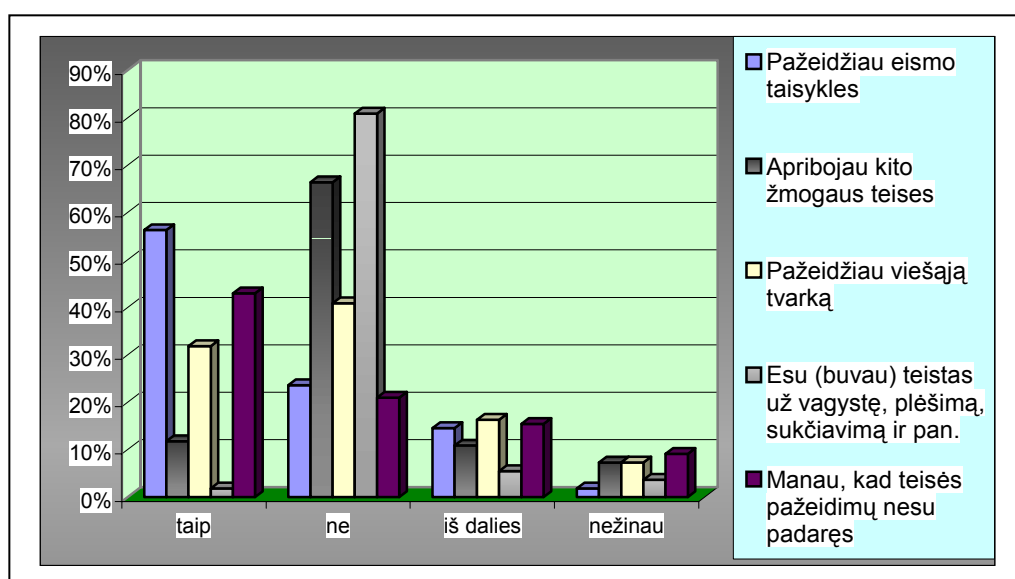
Moksleiviai ir studentai, įsijungdami į politinių partijų jaunimo organizacijų gretas, studentiškas organizacijas, realizuoja savo gebėjimus, tobulina ir gerina savo komunikacinius bei socialinius

įgūdžius, įgyja vadovavimo patirties. Daugelis jų išmoksta turiningai praleisti laisvalaikį, įgyja teisinių žinių. Tačiau reikia pripažinti, jog nedidelė dalis jaunimo tampa tikraisiais minėtų organizacijų nariais.

3.8 Jaunimo teisinės informacijos poreikių tyrimas

Tyrimą užbaigia septintojo bloko klausimai, kuriais buvo siekiama nustatyti koks jaunimo požiūris į teisės pažeidimus ar nusižengimus, bei išsiaiškinti jaunimo teisinių žinių poreikį.

Respondentų, buvo prašoma pažymėti, kokius nusižengimus ar teisės pažeidimus teko padaryti (žr.15 pav.).

15 pav. Respondentų padarytų nusižengimų, teisės pažeidimų skaičius

Daugiau kaip pusė (56 proc.) iš visų apklaustųjų pažymėjo, kad pažeidė eismo taisykles, 15 proc. – teigė, kad pažeidė iš dalies. Kaip ir galima buvo tikėtis, daugiau eismo taisykles pažeidė vyrai nei moterys ($r=0,25^{**}$, $p=0,01$).

32 proc. apklaustųjų pripažino, jog pažeidė viešąją tvarką, 16 proc. apklaustųjų pažymėjo, jog viešąją tvarką pažeidė iš dalies ir beveik pusė (41 proc.) jaunuolių mano, jog nėra nusižengę viešajai tvarkai (žr. 15 pav.). Pažeidžiant viešąją tvarką, daugiau dominuoja vyrai.

Daugiau kaip pusė (66 proc.) respondentų nurodė, jog niekad neteko apriboti kito žmogaus teises, 12 proc. nurodė teigiamai, o 11 proc. – pažymėjo, kad teises apribojo iš dalies (žr. 15 pav.).

Didžioji dauguma (81 proc.) visų apklaustųjų nurodė jog nėra teisti ir įvykdę tokių nusikaltimų kaip vagystė, plėšimas, sukčiavimas ar pan. 5 proc. apklaustųjų teigė nusikalte iš dalies, ir tik 2 proc. pripažino, kad pažeidė įstatymą ir jiems teko už tai atsakyti.

43 proc. respondentų teigė, jog iš viso nėra padarę teisės pažeidimų, 15 proc. respondentų mano jog nusižengė iš dalies, o 21 proc. teigia, kad yra pažeidę įstatymus (žr. 15 pav.). Daugiau moterų negu vyrų teigia, jog teisės pažeidimų iš viso nėra padarę.

Palyginus apklausos rezultatus pagal amžiaus grupes, paaiškėjo, jog 16-20 m. amžiaus jaunimas yra padarę eismo taisyklių pažeidimų, apriboję kito žmogaus teises, pažeidę viešąją tvarką, buvo teisti už vagystę, plėšimą, sukčiavimą ir pan. daugiau nei vyresnio amžiaus respondentai ($r=0,197^{**}$, $p=0,01$).

Tyrimo metu respondentų buvo prašoma nurodyti, kokių teisinių žinių ar informacijos norėtų įgyti.

10 lentelė. Jaunimo teisinės informacijos poreikiai

	Taip	Ne	Nežinau
Proceso teisės			
Kaip ir kada kreiptis į teismą	66,4	13,6	12,7
Kaip rašyti ieškinį ir pan.	62,7	15,5	13,6
Administracinės teisės			
Kokia valstybės tarnautojo teisinė padėtis	36,4	32,7	22,7
Kokia yra valstybės ir savivaldybių institucijų vykdomoji veikla	30,0	34,5	27,3
Koks daromas teisinis poveikis asmeniui padariusiam administracinės teisės pažeidimą	56,4	18,2	17,3
Konstitucinės teisės			
Kokios yra prigimtines žmogaus teisės ir laisvės	58,2	15,5	17,3
Kokie yra pamatiniai valstybės organizavimo principai	30	31,8	2,9
Civilinė teisės			
Kas sudaro viešąją nuosavybę	51,8	20	19
Kas sudaro privačią nuosavybę	52,	21,5	18,1
Kokie nuosavybės teisės atsiradimo būdai	46,3	26,4	18
Kaip skolininkas privalo atlyginti nukentėjusiam padarytus nuostolius	62,5	11,8	13,6
Paveldėjimas pagal įstatymą	67	10	15,5
Paveldėjimas pagal testamentą	66	8,1	18,2
Santuokos sudarymo sąlygos ir tvarka	62,7	10,9	17,3
Baudžiamoji teisės			
Kada yra patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn	71,8	6,4	13,6
Už kuriuos nusikaltimus baudžiami asmenys neturintys pilnametystės	63,6	14,5	13,6

Daugiau kaip pusė (66 proc.) moksleivių ir studentų norėtų gauti daugiau informacijos apie teisminį procesą, ir jo metu vykdomus teisinius veiksmus: rašyti ieškinius (62,7 proc.). Taip pat panaši dalis apklaustųjų norėtų daugiau teisinės informacijos iš baudžiamosios teisės: kokia atsakomybė numatyta už nepilnamečių įvykdytus nusikaltimus (63,6 proc.), kada asmuo yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (71,8 proc.).

Civilinės teisės srityje jaunimą daugiausia domina: paveldėjimo klausimai (66 proc.), nuostolių atlyginimas nukentėjusiam (65,5 proc.), santuokos sudarymo sąlygos ir tvarka (67,7 proc.).

Mažiausiai (30 proc.) respondentus domino konstitucinės teisės klausimai, susiję su valstybės organizavimu bei administracinės teisės klausimai susiję su valstybės tarnautojo statusu (36,4 proc.), valstybės ir savivaldybių institucijų vykdomąja veikla (30 proc.).

Teisinės informacijos respondentai norėtų gauti apie prigimtines žmogaus teises ir laisves (58,2 proc.). Šiek tiek mažiau (56,4 proc.) apklaustųjų, norėtų žinoti koks daromas teisinis poveikis asmenims, padariusiems teisės pažeidimą.

Apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, kad jaunimas padaro įvairių teisės pažeidimų (dažnai pažeidžia eismo taisykles, pažeidžia viešąją tvarką ir t.t). Jaunimo informacijos poreikių spektras labai platus. Reikalinga efektyvi informacinė sklaida, informuojant jaunimą apie baudžiamosios atsakomybės priemones, procesines veikas, kurios numatomos įvykdžius nusikaltimą. Jaunas žmogus domisi teisiniais santykiais susijusiais su civiline teise: paveldėjimo klausimais, santuokos sudarymu. Tačiau pastebėtina, kad valstybės organizavimo procesai, valstybės ir savivaldybių vykdomoji veikla moksleivius ir studentus mažai domina.

Išvados

1. Jaunimas – tai ypatinga visuomenės narių grupė, kurių gyvenimo etapo turinį sudaro dvi skirtingų socialinių statusų – vaiko ir suaugusiojo derinys.

Jaunimo teisinė socializacija yra vienas iš bendrosios socializacijos būdų, kuriuo individas perima visuomenėje priimtus elgesio modelius ir šiuo pagrindu formuojasi kaip asmenybė bei visuomenės narys. Esminės socializacijos teise kategorijos yra teisinė sąmonė, teisinis elgesys, bei teisinė kultūra.

Teisinis auklėjimas – tai sistemingas, teigiamas poveikis teisinei sąmonei, kurio pagrindinis tikslas – teikti informaciją apie teisėtą elgesį, ugdyti valinį asmens pasiryžimą elgtis teisėtai, skatinti motyvaciją teisėtam elgesiui. Teisinis auklėjimas kaip visuomeninis auklėjimas yra glaudžiai susijęs su pilietiniu, doriniu, socialiniu, ekonominiu auklėjimu.

2. Mokymo institucija – viena iš svarbiausių jaunimo socializacijos institucijų, kur yra sudaryta galimybė kryptingam jaunimo teisiniui auklėjimui. Tuo tikslu visų pakopų mokymo institucijose yra dėstoma teisės pradmenų ir pagrindų, pilietinės visuomenės pagrindų kursai. Tyrimo metu tai nurodė 58,2 proc. apklaustųjų. Pamokų, paskaitų metu gautos teisinės žinios neretai papildomos individualiomis dėstytojų konsultacijomis (46 proc.), tėvų ar draugų patarimais (45 proc.). Perteikiant teisės žinias svarbu, kad jaunimas įgytų reikiamą teisinį išprusimą, kuris leistų jam užimti deramą pilietinę poziciją. Demokratinė atmosfera ugdymo institucijoje, kaip vienas iš neformalių teisinio auklėjimo būdų, kuri tyrimo metu nurodė 36 proc. respondentų, sudaro sąlygas veiksmingai mokytis žmogaus teisių, padeda įsisąmoninti demokratines vertybes, brandinant jauno žmogaus pilietinę savivoką.

Praktinis jaunimo elgesys, jų teisinė sąmonė dar nepasiekė pakankamai aukšto lygio. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad jaunimas dažnai nepakankamai įsisavina žmogaus (piliečio) teisių turinį bei prasmę. Iki 44 proc. apklaustųjų nežinojo kaip vertinti vieną ar kitą teiginį apie žmogaus ir piliečio teises. Teisę jaunimas dažnai tapatina su teismu (75,4 proc.); valdžios priemonėmis (56,4 proc.). 25,5 proc. apklaustojo jaunimo teisę suvokia tik kaip galios įrankį. Tyrimo duomenys rodo, teisės pagrindų žinojimas ir jų pritaikymas kasdiniame gyvenime, padeda jaunimui įvairiose situacijose: susidūrus su teisės saugos ar teisėtvarkos struktūromis (73,6 proc.), kreipiantis įvairiais klausimais į valstybės institucijas (67,4 proc.), sprendžiant įvairias asmenines ir šeimos problemas (55,5 proc.), padeda analizuoti gautą teisinę informaciją iš žiniasklaidos (42,7) t.t. Todėl jaunimo teisinis auklėjimas mokymo institucijoje neturi apsiriboti tik

formaliu teisinės informacijos perteikimu, o naudojant įvairius mokymo metodus ir priemones, kelti teisinių žinių pritaikomumą kasdieniame gyvenime lygi.

3. Neabejotina žiniasklaidos įtaka jaunimo teisiniam auklėjimui ne tik skleidžiant teises žinias, akcentuojant teisėto elgesio apraiškas, bet ir manipuluojant viešąja nuomone. Lietuvoje yra parengta teisinė bazė, kuri riboja neigiamą žiniasklaidos poveikį jaunam žmogui ir užtikrina atitinkamų teisės aktų vykdymą. Tyrimas parodė, jog jaunimas pasitiki teisine informacija pateikiama per masines informacijos priemones: televiziją, radiją, spaudą. Net 94 proc. tyrime dalyvavusių apklaustųjų teisinės informacijos ieško internete. Daugiausiai domimasi apie žiniasklaidoje teikiamą informaciją apie įvykdytus nusikaltimus (76,3 proc.), šalies valdymą (75,5 proc.), Lietuvos Respublikos Seime priimtus įstatymus (65,10 proc.) ir kt.

Nevyriausybinių organizacijų aktyviai dalyvauja jaunimo teisinio auklėjimo procese, padeda jaunimui integruotis į politinį, pilietinį, ekonominį, socialinį, kultūrinį šalies gyvenimą. Dalyvaujant jų organizuojamoje veikloje formuojasi intelektualinė, pilietiška, demokratiška asmenybė. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog jaunimas domisi nevyriausybėmis jaunimo organizacijomis. Daugiausia apie jų veiklą sužino iš spaudos ar kt. masinės informacijos priemonių. Dalyvaudamas nevyriausybinių jaunimo organizacijų veikloje, jaunas žmogus įgyja ne tik teisinių žinių (18 proc.), bet ir praleidžia turiningai laisvalaikį (37 proc.) ir kt. Tačiau tenka konstatuoti, jog jaunimas nerodo didelės iniciatyvos aktyviai įsijungti į nevyriausybinių organizacijų veiklą, ar tapti jų nariais.

4. Jaunimo teisinės informacijos poreikių tyrimo rezultatai atskleidė, kad jaunas žmogus padaro įvairių teisės pažeidimų, nusižengimų viešajai tvarkai. Todėl labiau jaunimą dominanti teisinė informacija yra apie baudžiamosios atsakomybės priemones bei teisinius procesus, įvykdžius nusikaltimą ar teisės pažeidimą. Jaunas žmogus taip pat domisi teisiniais santykiais susijusiais su civiline teise, procesine bei konstitucine teise.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992, Nr. 31-953).
5. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Žin., 1995, Nr. 60-1501).
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262).
7. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas (Žin., 2003, Nr. 70-3170).
8. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas (Žin., 2003, Nr. 119-5406).
9. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX – 1067, Vilnius.
10. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“, 2003 m. kovo 20 d., Nr. IX-1383, Vilnius.
11. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 115-3228).
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl bendrosios pilietinio ugdymo programos ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartų 8 ir 10 klasėms tvirtinimo.“ 2004 m. liepos 5 d. ISAK – 1086, Vilnius.
13. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853).
14. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807).
15. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 2000 m. lapkričio 29 d., Nr. VIII-1905, Vilnius.
16. Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo (Žin., 2004, Nr. 30-995).
17. Europos Tarybos Ministrų komiteto 1989 m. balandžio 17 d. rekomendacija Nr. R (89) 7 „Dėl smurtinio, žiauraus ar pornografinio turinio videoprogramų platinimo principų“ // Visuomenės informavimo priemonių laisvė ir atsakomybė. Vilnius, 1996.
18. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms-narėms Nr. R (85) 7 „Pasiūlymai dėl žmogaus teisių mokymo ir mokymosi mokyklose“ // Švietimo naujovės. 1994, Nr. 2.

Literatūra:

19. Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda – Vilnius: Gimtasis žodis, 2005.
20. Beresnevičienė D. Jauno suaugusiojo psichologija – Vilnius: Presvika, 2003.
21. Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius: Jošara, 1998.
22. Broom L., Bonjean Ch. M., Broom D. H. Sociologija. Esminiai tekstai ir pavyzdžiai – Littera Universitatis Vytauti Magni, 1992.
23. Cotterrell R. Teisės sociologija. Įvadas – Kaunas: Dangerta, 1997.
24. Dobryninas A. Nepilnamečių justicija Lietuvos žiniasklaidoje – V., 2000.
25. Dromantienė L. Nevyriausybių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą // Socialinis darbas, 2003, Nr. 2(4)
26. Jakavičius V., Juška A. Mokyklos pedagogika – Kaunas: Šviesa, 1996.
27. Jėčiuvienė M. Jaunimo vertybių ugdymo aspektai // Jaunimo vertybinės orientacijos – Vilnius, 2003.
28. Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas – Vilnius: Agora, 1995.
29. Kiškis A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija // Jurisprudencija, 2004, t. 59 (51)
30. Kviesskienė G. Pozityvioji socializacija – Vilnius: Vilniaus Pedagoginio Universiteto leidykla, 2005
31. Kviesskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė – Vilnius, 2003
32. Kviesskienė G. Socializacijos pedagogika – Vilnius, 2000
33. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika – Kaunas: Technologija, 2003
34. Leliūgienė I. Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas – Kaunas: Technologija, 2003
35. Lietuvos statistikos metraštis, 2000.
36. Nepilnamečių justicija Lietuvoje – Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, Teisės institutas, 1998.
37. Pilietis. Pilietinio ugdymo projektas 7-10 klasėms – Vilnius: Danielius, 2000
38. Projektas „Pilietis“. Mokytojo knyga - Vilnius: Danielius, 1999
39. Pruskus V. Sociologija – Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija, 2004
40. Rajeckas V. Pedagogikos pagrindai – Vilnius, 2004.
41. Rowe D. Pilietis ir įstatymas: teisinio švietimo įnašas į pilietinį ugdymą // Švietimo naujovės, 1994, nr.2.
42. Ruškus J., Mičiudaitė A. Socialinės ir psichologinės jaunimo problemos: skambučių į Jaunimo liniją turinio analizės rezultatai – Socialinis darbas, 2002 m. nr1(1)

43. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai – Vilnius, 2004.
44. Urmonienė M. Vertybinės orientacijos ir jaunimo marginalizacija // Jaunimo vertybinės orientacijos – Vilnius, 2003.
45. Vaičiulienė A. Paauglio psichologija - Vilnius: Presvika, 2004
46. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija – Vilnius, 2000
47. Vaišvila A. Teisės teorija – Vilnius: Justitia, 2004.
48. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997
49. Zaleskienė I. Paauglių socializacija besikuriančioje žinių visuomenėje – Socialinis darbas, 2002, nr. 2(2)
50. Zaleskienė I., Rutkauskienė L. Nevyriausybių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas // Socialinis darbas, 2003m. Nr.1(3)
51. Zuoza R. Jaunimo pilietinės iniciatyvos skatinimas Lietuvoje – Pedagogika, 2000, Nr. 40
52. Комаров С. А., Малько А. В. Теория государства и права - Москва: Норма, 2003

Internetinės publikacijos:

53. Motiejūnas V. Nepilnamečių nusikaltimų socialiniai veiksniai // <http://www.sociumas.lt/Lit/nr22/nepilnameciai.asp>
54. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai // <http://www.pedagogika.lt/bps.htm>
55. www.jkl.lt
56. www.laisve.lt
57. www.lsdjs.org

Santrauka

JAUNIMO TEISINIO AUKLĖJIMO LIETUVOJE BRUOŽAI

Kristina Gogelienė

Pagrindinės sąvokos: jaunimas, teisinė socializacija, teisinė sąmonė, teisinis auklėjimas, pilietinis ugdymas, demokratijos procesas.

Jau penkiolika metų gyvename nepriklausomoje Lietuvoje. Tačiau pasitaiko atveju, kai jauni žmonės klaidingai suvokia žmogaus teises (piliečio) ir pareigas. Toks klaidingas suvokimas stabdo demokratijos vystymąsi pilietinėje visuomenėje.

Todėl turi būti skiriamas ypatingas dėmesys žmogaus, kaip visaverčio visuomenės nario ugdymui, o teisinis auklėjimas turėtų būti vienu iš pagrindinių pilietinės visuomenės tikslų.

Darbe, atkleidžiant jaunimo teisinio auklėjimo bruožus, išnagrinėtos jaunimo, teisinės socializacijos, teisinio auklėjimo sampratos. Išsamiai analizuojamas teisinio auklėjimo turinys švietimo įstaigose, įvertinamas žiniasklaidos ir nevyriausybinių jaunimo organizacijų poveikis jaunimo teisiniam auklėjimui. Taip pat darbe, tyrimo metu, išnagrinėti jaunimo teisinio auklėjimo ypatumai Lietuvoje, atskleidžiami jaunimo teisinio auklėjimo įgyvendinimo sunkumai.

Summary

FEATURES OF YOUTH LEGAL EDUCATION IN LITHUANIA

Kristina Gogelienė

Key terms: youth, legal socialization, legal consciousness, legal education, civic education, process of democracy

Lithuania gained independence fifteen years ago. But still the understanding of human rights (as rights of citizens) and responsibilities among young people is interpreted in a wrong way. This wrong perception impedes the development of democracy at the civic society.

A special attention should be paid to a person, like a full-fledged member of society. Due to this reason, legal education should be one of the main aims of civic society.

In this work the features of youth legal education are explored by analyzing the conceptions of youth legal socialization and legal education.

This paper surveys and evaluates the influence of mass media and nongovernmental youth organizations (NGO) to youth legal education. Moreover, the peculiarities of youth legal education and difficulties of implementation of youth legal education in Lithuania are identified and determined.

Anketa moksleiviams ir studentams

Gerb. Respondente,

Lietuvoje galioja daug įvairių įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų, kurie reguliuoja svarbiausius mūsų šalyje visuomeninius santykius: jie apibrėžia žmogaus teises ir pareigas, jų įgyvendinimo tvarką, atsakomybės formas ir kt. Nelengva susigaudyti šioje įstatymų gausybėje. Tačiau įstatymuose įtvirtinta daug teisinių dalykų, kuriuos turi žinoti ir jais remtis kiekvienas Lietuvos pilietis.

Mykolo Romerio universiteto teisės ir valdymo specialybės II kurso magistrantė Kristina Gogelienė atlieka tyrimą, siekdama atskleisti jaunimo teisinio žinojimo ir rėmimosi teise kasdieniame gyvenime lygį, jaunimo teisinės savimonės ypatumus.

Prašu Jus atvirai ir nuoširdžiai atsakyti į anketos klausimus. Jūsų atsakymai padės atskleisti jaunimo teisinio žinojimo problemas, kurias būtina spręsti. Anketa yra anoniminė, todėl nerašykite nei savo vardo, nei pavardės.

Atidžiai perkaitykite anketos teiginius ir pažymėkite Jums priimtinausius. Jei nežinote tinkamo varianto, įrašykite savo nuomonę. Iš anksto dėkoju už atsakymus į anketos teiginius.

1. Jūsų amžius (pažymėkite lentelėje X):

16m. – 20m.	20 m. – 24 m.	24 m. – 29 m.

2. Lytis (pažymėkite lentelėje X):

♀ moteris	♂ vyras

3. Jūsų išsilavinimas (pažymėkite lentelėje X):

Nebaigtas vidurinis	Vidurinis	Profesinis	Aukštesnysis	Aukštasis

4. Iš kur gaunate teisinių žinių? (pažymėkite lentelėje X)

	Taip	Ne
Iš studijų, seminarų, konferencijų		
Iš spaudos		
Iš radijo, televizijos		
Iš interneto		
Iš gyvenimiškos patirties		
Iš draugų		
Iš tėvų		
Iš niekur		
Nežinau		
Kita		

5. Ar Jūsų studijų programoje yra (buvo) teisės pagrindų dalykas? (pažymėkite lentelėje X):

Taip	Ne	Nežinau

6. Ar per šias paskaitas/pamokas Jums buvo suteikta informacija apie žmogaus (piliečio) teises ir pareigas?

(pažymėkite lentelėje X)

Taip	Ne	Nežinau (nepamenu)

7. Kokie neformalaus teisinio auklėjimo būdai buvo\ yra naudojami Jūsų lankomoje\ lankytoje švietimo įstaigoje? (pažymėkite lentelėje X)

	Taip	Ne	Iš dalies
Jaunųjų teisininkų būrelis			
Dalyvavimas teisės konkursuose, viktorinose			
Demokratinė atmosfera ugdymo institucijoje			
Individualios teisės dėstytojo konsultacijos			
Kita (Irašykite).....			

8. Kaip vertinate teisės pagrindų/pilietinio ugdymo pamokas/paskaitas? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Taip	Ne	Nežinau
Jų metu įgijau daug žinių			
Gavau daug praktinių patarimų			
Tokių pamokų\ paskaitų nesu išklauseš\ -išklausi			
Nieko naudinga nesužinojau			

9. Koks Jūsų požiūris į žmogaus teises ir pareigas? (pažymėkite lentelėje X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Žmogaus teisės ir pareigos yra neatsiejamos					
Žmogaus teisės yra viena nuo kitos priklausomos ir nedalomos					
Žmogaus teisių tikslas apginti žmogaus orumą					
Svarbesnės yra žmogaus pareigos, nei žmogaus teisės					

10. Kokios žmogaus teisės ir laisvės Jums yra svarbios? (Prašom pažymėti kiekvieną teiginį, pagal svarbumo lygį X)

Teiginiai	Labai svarbios	Svarbios	Ne itin svarbios	Visai nesvarbios	Nežinau
Teisė į gyvybę					
Teisė į nuosavybės, būsto neliečiamumą					
Teisė dalyvauti valdant šalį					
Teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus juos laisvai reikšti					
Teisė kreiptis į teismą					
Teisė laisvai kilnotis, pasirinkti gyvenamą vietą					
Teisė į asmens neliečiamumą					
Teisė į asmens gyvenimo privatumą					
Teisė kreiptis į teismą					
Teisė dalyvauti valdant savo šalį					
Teisė lygiomis sąlygomis stoti į LR valstybinę tarnybą					
Teisė kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą					
Teisė pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą					
Teisė laisvai vienytis bendrijas, politines partijas asociacijas ir kt. organizacijas					
Teisė į darbą					
Teisė į socialinę paramą					
Kita (Irašykite savo nuomonę).....					

11. Kokios žmogaus pareigos Jums atrodo svarbios? (Prašom pažymėti kiekvieną teiginį, pagal svarbumo lygį X)

Teiginiai	Labai svarbios	Svarbios	Ne itin svarbios	Visai nesvarbios	Nežinau
Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis LR Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių					
Tėvų pareiga (ir teisė) auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti					
Vaikų pareiga gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą					
Asmenims iki 16 metų pareiga mokytis					
Asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių					
Kiekvieno pareiga (ir teisė) ginti Lietuvą nuo užpuolimo					
Kita (įrašykite savo nuomonę).....					

12. Kokios žmogaus teisės, Jūsų manymu, yra pažeidžiamiausios? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Teisė į gyvybę					
Teisė į nuosavybės, būsto neliečiamumą					
Teisė dalyvauti valdant šalį					
Teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus juos laisvai reikšti					
Teisė kreiptis į teismą					
Teisė laisvai kilnotis, pasirinkti gyvenamą vietą, ir gyventi visiškai savarankiškai, kai esi tam pasiruošęs ir pats pasirenki tokį gyvenimą					
Teisė į asmens neliečiamumą ir gerbti asmens gyvenimo privatumą					
Teisė kreiptis į teismą					
Teisė dalyvauti valdant savo šalį					
Teisė lygiomis sąlygomis stoti į LR valstybinę tarnybą					
Teisė kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą					
Teisė pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą					
Teisė laisvai vienytis bendrijas, politines partijas asociacijas ir kt. organizacijas					
Teisė į darbą					
Teisė į socialinę paramą					
Kita (įrašykite savo nuomonę).....					

13. Su kuo Jums asocijuojasi žodis „teisė“? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Su laisve					
Su žmogaus teisėmis					
Su žmogaus teisėmis ir pareigomis					
Su teismu					
Su policija					
Su įstatymais					
Su valdžios priemonėmis (Seimu, Vyriausybe, teismais ir kt.)					
Su įtaka					
Su galia					
Kai visi besąlygiškai paklūsta įstatymui					

14. Kas yra teisingumas? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Tai teisių ir pareigų atitikimas (pusiausvyra)					
Kai žmonės paklūsta įstatymams					
Tai teisė dalyvauti valstybės valdyme					
Įgyvendinta teisinė tvarka					
Teisingumas – kai visi žmonės lygūs prieš įstatymą					
Įstatymų taikymas be jokių išimčių					
Teisėtumas lygus teisingumui					
Kita (įrašykite).....					

15. Kas yra teisėtumas? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Žmogaus veiksmai (veikla) atitinka įstatymus					
Žmogaus veiksmai atitinka visuomenės pripažintas elgesio normas					
Susilaikymas nuo neteisėtų veiksmų					
Asmens įsitikinimas ir atsakomybė už savo poelgius					
Kai laikomasi teisinių reikalavimų, nors jiems nepritariama					
Priešinimasis įstatymų pažeidimams					
Dalyvavimas valstybės teisėkūros srityje					
Aktyvumas kuriant visuomenines institucijas ir dalyvavimas jų veikloje					
Nevyriausybinių organizacijų veikla, ginant piliečių interesus					
Kita.....					

16. Kur Jūs pritaikote gautas teisinės žinias? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Sprendžiant asmenines (šeimynines) problemas, iškilusius klausimus					
Kreipiantis įvairiais klausimais valstybinėse institucijose					
Sprendžiant problemas mokymo institucijoje					
Susidūrus su policija					
Sudūrus su teismais					
Ginant savo teises ir laisves					
Įgyvendinant savo pareigas					
Analizuojant gautą teisinę informaciją spaudoje, per televiziją, radiją ir kt.					
Dalyvaujant visuomeninių organizacijų veikloje					
Visais išvardintais atvejais					
Niekur					
Nežinau					

17. Koks, Jūsų požiūriu, yra teisės ir valstybės santykis? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

18.

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Manau, kad teisė ir valstybė yra neatsiejamos					
Manau, kad valstybė susijusi su įstatymų leidyba					
Valstybė turi valdymo aparatą ir įgyvendina teisę					
Valstybė ir teisė neturi nieko bendra					

18. Ar pakankamai, Jūsų nuomone, žiniasklaidoje skiriama dėmesio teisinei informacijai? (pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

	Labai daug	Pakankamai	Visiškai neskiria
Televizija			
Respublikinė spauda			
Vietinė spauda			
Radijas			
Internetas			

19. Kokią, Jūsų nuomone, teisinę informaciją suteikia žiniasklaidos priemonės (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Informaciją apie Lietuvoje įsigaliojusius teisės aktus					
Informaciją apie šalies valdymą					
Informaciją apie Seime priimtus įstatymus					
Informaciją apie nevyriausybinį organizacijų darbą					
Informaciją apie padarytus nusikaltimus					
Specialistų nuomonę apie nusikaltimų priežastis					
Informaciją apie teisėsaugininkų darbą					
Informaciją apie priemones mažinti nusikalstamumą					

20. Kaip Jūs vertinate Lietuvos žiniasklaidos pateikiamos teisinės informacijos objektyvumą? (pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

	Visiškai neobjektyvi	Neobjektyvi	Objektyvi	Labai objektyvi
Televizija				
Respublikinė spauda				
Vietinė spauda				
Radijas				
Internetas				

21. Kokias Jūs žinote jaunimo organizacijas? (pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Jaunimo organizacijos	Buvau (esu) jos narys	Aktyviai dalyvauju jos veikloje	Šiek tiek domėjausi jos veikla	Skaičiau apie ją spaudoje, internete	Neteko dalyvauti
Visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritasis stalas"					
Skautai					
Samariečių bendrija					
Ateitininkai					
Jaunieji šauliai					
„Sniego gniūžtė“					
Tautinio jaunimo sąjunga „Jaunoji Lietuva“					
Jaunimo klubas „Ėjimas“					
Katalikiška jaunimo organizacija "Tikėjimas ir meilė"					
Studentiškos jaunimo organizacijos					
Jaunųjų konservatorių lyga (JKL)					
Jaunųjų krikščionių demokratų organizacijos					
Lietuvos jaunųjų centristų judėjimas (LJCJ)					
Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga					
NVO Lietuvos Jaunųjų Krikščionių sąjungos					
Liberalaus jaunimo organizacija					
Kita (irašykite).....					

22. Koks Jūsų požiūris į jaunimo organizacijas? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Igijau teisinių žinių				
Išmokau aktyviai dalyvauti diskusijose				
Išmokau vadovauti				
Išmokau geriau bendrauti su draugais				
Išmokau turiningai leisti laisvalaikį				

23. Kaip vertinate jaunimo organizacijų veiklą? (pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Labai efektyvi	Nelabai efektyvi	Vidutiniškai	Neefektyvi	Visai neefektyvi

24. Kaip manote, ar esate padaręs/-iusi nusižengimų, teisės pažeidimų? (kiekvienam teiginiui pasirinkite vieną atsakymo variantą ir pažymėkite X)

Teiginiai	Taip	Ne	Iš dalies	Nežinau
Pažeidžiau eismo taisykles				
Apribojau kito žmogaus teises				
Pažeidžiau viešąją tvarką				
Esu (buvau) teistas už vagystę, plėšimą, sukčiavimą ir pan.				
Manau, kad teisės pažeidimų nesu padaręs				
Kita. (rašykite).....				

25. Kokių teisinių žinių (informacijos) norėtumėte daugiau įgyti?

	Taip	Ne	Nežinau
Proceso teisės			
Kaip ir kada kreiptis į teismą			
Kaip rašyti ieškinį ir pan.			
Administracinės teisės			
Kokia valstybės tarnautojo teisinė padėtis			
Kokia yra valstybės ir savivaldybių institucijų vykdomoji veikla			
Koks daromas teisinis poveikis asmeniui padariusiam administracinės teisės pažeidimą			
Konstitucinės teisės			
Kokios yra prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės			
Kokie yra pamatiniai valstybės organizavimo principai			
Civilinė teisės			
Kas sudaro viešąją nuosavybę			
Kas sudaro privačią nuosavybę			
Kokie nuosavybės teisės atsiradimo būdai			
Kaip skolininkas privalo atlyginti nukentėjusiam padarytus nuostolius			
Paveldėjimas pagal įstatymą			
Paveldėjimas pagal testamentą			
Santuokos sudarymo sąlygos ir tvarka			
Baudžiamoji teisės			
Kada yra patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn			
Už kuriuos nusikaltimus baudžiami asmenys neturintys pilnametystės			
Kita (rašykite).....			

Teisinių žinių šaltiniai

